

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

PROBLEMEN IN VERBAND MET DE VREEMDE WERKGEVER IN BELGIE

Rede uitgesproken door de procureur-generaal G.J.Y. Verhegge op de plechtige openingszitting van het Arbeidshof te Gent op 5 september 1978

Zoals gebruikelijk ieder jaar na de vakantie wordt bij de bijeenkomst in algemene vergadering van uw Arbeidshof een rede gehouden over een bij deze gelegenheid passend onderwerp.

Het door de pers bestempeld, naargelang haar strekking, als zijnde het verschijnsel of het schandaal van de «koppelbazen» heeft mijn volle aandacht gekregen.

De vertoonde belangstelling van diverse vakverenigingen en beroepsorganisaties, het stellen van talrijke parlementaire vragen, de bekommernis in regeringskringen, wijzen voldoende op het vrij actueel en belangrijk probleem dat hierdoor gesteld wordt en dit niet uitsluitend in ons land¹.

Het veelzijdig aspect ervan ontgaat mij echter ook niet daar waar terzelfder tijd aangeklaagd worden het niet afdragen van bedrijfsvoorheffing aan de fiscus, het omzeilen van de B.T.W.-wetgeving, het ontmantelen van de sociale zekerheid, het niet-bijhouden van de sociale documenten, de leemten in het vennootschapsrecht, de misbruiken van de inschrijving in het handelsregister, het tewerkstellen van de illegale arbeiders, de fraude vanwege werknemers die een vervangingsinkomen genieten en «last but not least» de praktijken van zekere bureaus voor interim werk.

Tenslotte wordt dan nog het «Trojaans paard» van de buitenlandse onderneming aan de kaak gesteld daar waar firma's of particulieren uit buurlanden aan de «koppelbazerij» een Europese dimensie geven.

Tal van oplossingen en remedies worden vooropgesteld en, naargelang de opties, zeer verscheidene oorzaken aangewezen.

Nu eens wordt de schuld aangewreven aan een zwaarwegend fiscaal of parafiscaal stelsel, dan weer door anderen aan de mentaliteit van een louter op winst belust patronaat.

Bepaalde bladen leveren kritiek op illegale migrerende arbeiders of op asociale werklozen, terwijl andere de dekmantel van oneerlijke interimbureaus of nog de ontoereikende actie hetzij van de sociale inspectie hetzij van de arbeidsauditoraten wraken.

Het belang van deze problemen is ook de wetgever niet ontgaan, die in de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering, en in de wet van 5 augustus 1978 houdende economische en budgettaire hervormingen maatregelen invoert om de aangehaalde wantoestanden te verhelpen².

1. In ons rechtsgebied werd vastgesteld dat steeds meer *buitenlandse werkgevers* met of zonder tussenkomst van koppelbazen, op het binnenlands vlak aan oneerlijke concurrentie doen en belangrijke werken in de *bouwsector* aan Belgische firma's ontnemen.

2. Hierbij valt op te merken dat reeds in 1975 de diensten van de inspectie van de sociale wetten met dit toen nieuw probleem geconfronteerd werden. De aandacht werd meer bepaald gevestigd op het feit dat

² *Parl. Besch., Senaat*, 1977-78, nr. 415/1, 20 juni 1978, Ontwerp van wet tot economische heroriëntering, memorie van toelichting, blz. 4 en 36 tot en met 47; wet 4 augustus 1978, *Staatsblad* van 17 augustus 1978.

Parl. Besch., Kamer, 1977-78, nr. 450/1, 22 juni 1978, Wetsontwerp houdende economische en budgettaire hervormingen, memorie van toelichting, blz. 4; wet 5 augustus 1978, *Staatsblad* van 17 augustus 1978.

¹ DANIELLE LOSCHAK, «Observations sur un *infra droit*», *Droit Social*, nr. 5, mei 1976, blz. 47.

terwijl tot dan toe een beroep op de tussenkomst van deze diensten bijna uitsluitend werd gedaan door werknemers of werknemersorganisaties, er sedert 1975 meer en meer klachten, uitgaande van werkgevers en beroepsverenigingen uit sommige bouwbedrijfssectoren, werden ingediend³.

Terwijl de eerste categorie zich klaarblijkelijk bedreigd voelt in haar tewerkstellingsmogelijkheid, is de tweede daarentegen veeleer bekommerd om haar concurrentiële marktpositie. Maar in elk geval wijst de door beide sociale partners vertoonde onrust, bij deze ongelijke naleving van arbeids- en loonsvoorwaarden, op de krenking van het *openbaar belang*.

3. Hoewel principieel geldt dat de buitenlandse werkgevers aan dezelfde verplichtingen op gebied van arbeidsreglementering onderworpen zijn als hun Belgische collega's, is nochtans in de praktijk de controle van de naleving ervan niet zo eenvoudig.

Zulks impliceert uiteraard dat de inspectiediensten over voldoende personeel beschikken, dat met de vereiste deskundigheid zou kunnen optreden. In dit verband werd reeds in januari 1978 door de minister van Tewerkstelling en Arbeid voorgesteld het aantal inspecteurs te verdubbelen, wat intussen gebeurde. Bovendien deze kwantitatieve benadering, rijst nog de kwestie van het herstructureren van deze diensten, die sinds 1957 aansleept, en in de programmawet 1975-1976 opgenomen werd onder de benaming van een «Dienst voor Algemene Sociale Inspectie» die alle bestaande afdelingen zou hergroeperen. De Nationale Arbeidsraad was echter veeleer voorstander, om reden van efficiëntie, van een doorgevoerde splitsing tussen toezicht in de ondernemingen en controle op de sociale uitkeringen⁴. Terloops valt nog op te merken dat ook in Frankrijk bepaalde interne wijzigingen aan deze toezichtsorganismen in overweging worden genomen⁵. Voorts mag niet uit het oog verloren worden dat een van de concrete aan de inspectie toebedeelde taken erin bestaat toezicht te houden op de naleving van de bij *collectieve arbeidsovereenkomsten vastgestelde loonsvoorwaarden*⁶.

4. De toepassing van de *reglementering* op de *arbeidsduur* en van de wetgeving op de wettelijke *rust- en feestdagen* stelt noch in feite noch in rechte een ernstig probleem. Het staat buiten kijf dat deze bepalingen *wetten van politie en veiligheid* zijn zoals bedoeld in

artikel 3, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, zodat zij geldend zijn voor al wie zich op het Belgisch grondgebied bevindt.

5. De definities die verschillende auteurs van bovenvermeld begrip gegeven hebben, lopen nogal uiteen zodat vaak meer duidelijkheid in de praktische toepassingen van de rechtspraak moet worden gezocht⁷. Algemeen wordt nochtans aangenomen dat de wetten op de *arbeidsreglementering* en op de *arbeidsbescherming* politiewetten zijn, zodat de *plaats van tewerkstelling* de toepasselijkheid van deze wetgeving bepaalt. Zo is bijvoorbeeld de opstelling van arbeidsreglementen verplicht voor de werkplaatsen van buitenlandse bedrijven⁸.

Hetzelfde *territorialiteitsbeginsel* geldt principieel ook nog voor de *sociale zekerheid*, zodat het in een reeks internationale overeenkomsten overgenomen werd, waaronder de belangrijke E.E.G.-verordeningen nr. 1408/71 en nr. 542/72, van kracht sedert 1 oktober 1972, ter vervanging van de vroegere basisverordeningen nrs. 3 en 4. Als klassieke uitzonderingen op deze algemene regel vermelden wij :

- de tijdelijke tewerkstelling in het buitenland, met name *detachering* ;
- de internationale *vervoerondernemingen* waar de plaats van de zetel van het bedrijf als bindingsregel aanvaard wordt ;
- de tewerkstelling in twee of meer *verschillende* landen waar dezelfde regel aangehouden wordt ;
- het tewerkgesteld personeel van diplomatieke- en consulaire posten met inbegrip van het personeel van de Europese Gemeenschappen ;
- de grensarbeiders⁹.

6. De bepaling van artikel 4 van de wet van 12 april 1965, waarin van de *betaling van het loon in het buitenland* sprake is, wijkt van de bindingsregel van de plaats van de tewerkstelling af en geeft de voorkeur aan de plaats van het tot stand komen van het contract. Hoewel de niet-naleving van deze bepaling strafrechtelijk beteugeld wordt, is de draagwijdte ervan vrij beperkt en haalt zij het niet tegen een strijdige bepaling van de vreemde wet. Voor buitenlandse werkgevers op ons grondgebied bedrijvig, geldt vanzelfsprekend vice versa dezelfde regel.

⁷ M. DELHUVENNE, «Algemene problematiek van de individuele arbeidsovereenkomst», *Arbeidsrecht*, C.A.D. II, 1, blz. 196 en 197.

⁸ *Informatieblad van de groep Assubel*, nr. 90, juni 1976, blz. 10.

⁹ R. BONNET, «Les travailleurs détachés à l'étranger et la sécurité sociale», *Droit Social*, september-oktober 1963, blz. 527 ; B. HANO-TIAU, «La sécurité sociale des travailleurs migrants», *J.T.T.*, 1972, 259 en 260 ; G. LYON-CAEN, «Droit Social International et Européen», 3e uitgave 1974, blz. 211, not. 1, blz. 238, nr. 308 ; «De sociale zekerheid van migrerende werknemers — Detachering en tewerkstelling in meer dan één Lid-Staat», handleiding nr. 3/1976, opgesteld door de Administratieve Commissie van Europese Gemeenschappen voor de sociale zekerheid van migrerende werknemers.

³ Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Administratie van de arbeidsbetrekkingen en -reglementering, Inspectie van de Sociale Wetten, Jaarverslag 1975, blz. 54 tot en met 56 ; ook Jaarverslag 1976, blz. 56 en 57.

⁴ G. GOGNE, «Wat met de inspectiediensten», *De Werker*, 29 oktober 1977.

⁵ CLAUDE CHETCULI, «Réflexions sur l'inspection du travail», *Droit Social*, nr. 2, februari 1976, blz. 19.

⁶ L. CASTELEYS, «De Inspectie van Sociale Wetten», *Arbeidsrecht*, C.A.D. II, blz. 26.

De conflictsituatie tussen de wilsautonomie en de gebiedende voorschriften van de arbeidswetgeving komt hier duidelijk op de voorgrond. De ogenschijnlijke tegenstrijdigheid tussen het vrij verkeer van personen en de beperkingen aan de vrije wil der partijen bij het tot stand komen van de overeenkomst, poneren een probleem van *internationaal privaatrecht*.

7. De wetgeving op de arbeidsovereenkomst is gekenmerkt door talrijke gebiedende wettelijke bepalingen die de bescherming van de werknemers beogen. De wilsautonomie der partijen krijgt hierdoor mijns inziens een eerder residuair karakter.

Hetgeen een Franse auteur «un glissement du droit du travail vers le droit public» noemt, wordt bevestigd door de tendens in de rechtspraak, die deze bepalingen eveneens als wetten van politie en veiligheid gaat beschouwen¹⁰.

Zo zal bijvoorbeeld bij het bepalen van opzeggingstermijnen in *individuele arbeidsovereenkomsten* de *gunstige regeling* in aanmerking genomen worden.

Deze stelling strookt overigens met de toepassing van de beschermde «lex loci», nu deze gewoonlijk een minimum stelt waarboven de partijen vrijelijk meerdere voordelen kunnen bedingen.

8. In verband met de toepasselijkheid van *collectieve arbeidsovereenkomsten* voor *vreemde ondernemingen* die in België werken uitvoeren, schijnt er nochtans een zekere aarzeling te zijn ontstaan¹¹. Daar meestal deze werkgevers hun sociale zetel in het land van herkomst hebben, werden ook voor het merendeel de arbeidsovereenkomsten aldaar afgesloten en het loon bepaald en er soms zelfs uitbetaald. Afgezien van de praktische moeilijkheid van de controle op de sociale documenten die in het vreemd land zou moeten geschieden, rees daarenboven nog een probleem van meer juridische aard betreffende de bindende kracht van de nationale collectieve arbeidsovereenkomsten ten overstaan van deze werkgevers.

9. Nu het algemeen bekend is dat de koppelbazen handig gebruik maken van de mogelijkheden die de verscheidenheid in de sociale wetgevingen van onze buurlanden hun bieden, lijkt mij de bepaling van de *loonsvoorwaarden* voor wie ook in ons land, van overwegend belang te zijn. Laten we terloops eraan herinneren dat nog kort vóór het bekend maken van de wet van 28 juni 1976, houdende voorlopige regeling van de tijdelijke arbeid, de uitzendarbeid en het ter beschikking stellen van werknemers, de eerste ad-

vocaat-generaal Ponet hieromtrent in zijn openingsrede zeer pertinente opmerkingen naar voren bracht¹².

10. Na vooreerst te hebben gewezen op de toestand in Nederland, waar de uitlener doorgaans geen regelmatige *loonboekhouding* bijhield en het uitleenbedrijf dikwijls van naam en standplaats wisselde, zoals nu bij ons, onderzocht hij de toestand in Italië.

Vele bedrijven droegen aldaar hun personeel fictief over aan een met dat doel opgericht uitzendbureau, dat op zijn beurt hun het personeel terug ter beschikking stelde, waardoor zij dan de toepassing van de in hun sector geldende *collectieve arbeidsovereenkomsten* konden ontduiken.

De Franse wet van 2 januari 1972 was, in tegenstelling met andere Europese wetgevingen, uiterst breed van opvatting voor gevestigde uitzendbureaus, terwijl Engeland, dat het Internationaal Arbeidsverdrag nr. 96 niet ratificeerde, zonder meer de bureaus voor arbeidsbemiddeling als wettig erkende. Er valt weliswaar hieromtrent op te merken dat er in de jaren 1972-1973 circa 400.000 uitzendkrachten in Frankrijk geteld werden, tegen 60.000 in Engeland.

11. Een ontwerp-resolutie ingediend in juni 1973, bij de Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie, had verder eraan herinnerd dat de steeds frequentere tewerkstelling van werknemers door tussenpersonen, inzonderheid door uitzendbureaus, voor het verrichten van taken die een essentieel en permanent bestanddeel van het gewone productieproces vormen, aanleiding geeft tot ernstige principiële kwesties en complexe problemen van sociale, economische en juridische aard *voor de werknemers en voor de werkgevers*.

In het bijzonder : het risico dat tussenpersonen op de arbeidsmarkt een monopoliepositie innemen ; de onzekerheid in verband met de rechtstoestand van de uitzendbureaus ; de moeilijkheden in verband met de werkelijke controle op het leveren van arbeidsprestaties ; het toenemend aantal werknemers die ontkomen aan het domein van de arbeidswetgeving en van de sociale wetgeving alsmede aan de «*collectieve arbeidsovereenkomsten die de bescherming van alle werknemers tot doel hebben*».

12. Nu echter de ons toegemeten tijd beperkt is, wens ik niet verder uit te weiden over de problematiek van de uitzendarbeid die wellicht reeds op zichzelf het voorwerp van een afzonderlijke openingsrede zou kunnen uitmaken. Daar deze kwestie nochtans meer bepaald de al dan niet naleving van de collectieve arbeidsovereenkomsten aanbelangt, heb ik het nochtans nuttig geoordeeld wat hier voorafgaat bondig aan te halen.

¹⁰ Cass., 27 maart 1968, *Pas.*, 1968, I, 916, met noot ; Cass., 25 juni 1975, *R.W.*, 1975-76, 2063 ; Rb. Brussel, 7 december 1972, *J.T.*, 1973, 221 ; Arbrb. Brussel, 10 juni 1976, *J.T.T.*, 1977, 32.

¹¹ Inspectie van de Sociale Wetten, Jaarverslag 1975, *op. cit.*, blz. 56.

¹² J. PONET, «De uitzendarbeid», *R.W.*, 1975-76, 1036-1043.

Vervolgens zou ik uw aandacht willen vestigen op het probleem van de bindende kracht der collectieve arbeidsovereenkomsten ten opzichte van vreemde werkgevers die in ons land werken komen uitvoeren.

Om mijn betoog voor alle toehoorders duidelijk te maken is het noodzakelijk heel bondig te schetsen wat men onder collectieve arbeidsovereenkomsten verstaat.

13. Een collectieve arbeidsovereenkomst is een overeenkomst die gesloten wordt tussen één of meer organisaties van werknemers aan de ene kant en één of meer organisaties van werkgevers of één of meer werkgevers aan de andere kant, waarbij hoofdzakelijk de betrekkingen tussen werkgevers en werknemers worden geregeld.

De collectieve arbeidsovereenkomst kan normatieve en obligatoire bepalingen inhouden. Voor ons probleem zijn echter alleen de normatieve bepalingen van belang.

De normatieve bepalingen zijn individueel of collectief.

De individuele normatieve bepalingen hebben betrekking op de arbeidsvoorwaarden en bevatten normen die in de individuele arbeidsovereenkomsten worden opgenomen. Zij bevatten o.m. hoofdzakelijk de vaststelling van de lonen, de koppeling aan het indexcijfer, de betaling van premies, de beroepenclassificatie, de arbeidsduur, de vakantie, de feestdagen enz.

De collectieve normatieve bepalingen regelen de collectieve betrekkingen in de ondernemingen of de bedrijfstak.

Zij hebben o.m. betrekking op de oprichting van vakbondsafvaardigingen, de organisatie van een verzoeningsprocedure in geval van sociale geschillen, de oprichting en de werkwijze van de fondsen voor bestaanszekerheid alsmede economische aangelegenheden zoals produktiviteit en organisatie van het bedrijf enz.¹³.

14. Wat de bindende kracht betreft moet een onderscheid gemaakt worden naargelang de collectieve arbeidsovereenkomst al dan niet algemeen verbindend werd verklaard :

a) de collectieve arbeidsovereenkomst die niet algemeen verbindend werd verklaard is bindend voor :

1) de organisaties en werkgevers die ze hebben aangegaan ;

2) de werkgevers die lid zijn van een werkgeversorganisatie die ze heeft aangegaan ;

3) alle werknemers van een werkgever die door de overeenkomst gebonden is, dus ook die werknemers die geen lid zijn van een organisatie ;

b) de collectieve arbeidsovereenkomst die algemeen verbindend werd verklaard, is bindend voor alle betrokken werkgevers en werknemers, ongeacht of die werkgevers lid zijn van een organisatie ; zonder enige mogelijkheid ervan af te wijken.

De algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst heeft dus dezelfde waarde als een *wettelijke regeling*.

De werkgevers die een dergelijke overeenkomst niet naleven, kunnen gestraft worden met correctionele straffen.

Laat ik ook nog preciseren dat alleen de collectieve arbeidsovereenkomsten die in de Nationale Arbeidsraad of in een paritair comité of subcomité werden aangegaan, algemeen verbindend kunnen verklaard worden.

De algemeen-verbindendverklaring geschiedt door een koninklijk besluit dat in het *Belgisch Staatsblad* wordt gepubliceerd.

De wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten is niet van toepassing op :

1. degenen die in dienst zijn van de Staat, de provincies, de gemeenten, de daaronder ressorterende openbare instellingen en de instellingen van openbaar nut ;

2. degenen die tewerkgesteld zijn in beschermde werkplaatsen of centra voor beroepsopleiding met toepassing van de wetgeving betreffende de sociale reclassering van de minder-validen of betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid.

15. Artikel 31 van de wet van 5 december 1968 bepaalt dat de algemeen verbindend verklaarde overeenkomst bindend is voor alle werkgevers en werknemers die behoren tot het ressort van het paritair orgaan en voor zover zij vallen onder de werkingssfeer zoals deze in de overeenkomst is bepaald.

Uit de memorie van toelichting bij het in de Belgische Senaat ingediend ontwerp van wet betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités¹⁴ blijkt onbetwistbaar dat de bindende kracht van de algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten geldt zowel voor de vreemdelingen als voor de nationale onderdanen.

Luidens de memorie moet dit blijken uit de algemene bewoordingen van bedoeld artikel en tevens uit het feit dat op de niet-naleving van de algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten strafrechtelijke sancties worden gesteld, waardoor die overeenkomsten bepalingen van openbare orde worden.

Genoemde memorie ziet een toepassing van het principe van de bindende kracht ten opzichte van

¹³ JACQUES PETIT, *De collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités. Commentaar bij de wet van 5 december 1968*, nrs. 40 en 41.

¹⁴ *Parl. Besch., Senaat*, 1966-67, nr. 148, 23 februari 1967, blz. 37.

vreemdelingen in het koninklijk besluit van 26 maart 1964 waarbij algemeen verbindend wordt verklaard de beslissing van 18 december 1963 van het Nationaal Paritair Comité voor de metaalbouw tot vaststelling van de arbeidsvoorwaarden der werklieden tewerkgesteld in ondernemingen die bruggen en metalen gebinten monteren¹⁵.

In hoofdstuk I, art. 1, van de bijlage van genoemd koninklijk besluit staat, wat het toepassingsgebied van deze collectieve arbeidsovereenkomst betreft, inderdaad uitdrukkelijk vermeld dat de beslissing eveneens toepasselijk is op de in België met buitenlands personeel werkende buitenlandse ondernemingen¹⁶.

16. Na gesteld te hebben dat de algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst, zonder enige mogelijke uitzondering, voor iedere persoon geldt, die op het Belgisch grondgebied de in de overeenkomst bepaalde beroepsarbeid verricht, wordt in de memorie van toelichting ook opgemerkt dat dergelijke collectieve arbeidsovereenkomsten eveneens van toepassing zijn op de werknemers en de werkgevers die onderdaan zijn van een Lid-Staat der E.E.G. die op het Belgisch grondgebied een in de genoemde overeenkomsten bedoelde beroepsarbeid verrichten.

In het raam van de verordening nr. 38/64/E.E.G. van 25 maart 1964 (Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen van 17 april 1964) werd door sommigen de mening geuit dat een in ons land werkzame werknemer die onderdaan is van een andere Lid-Staat en op wiens arbeidsovereenkomst het recht van zijn land van herkomst toepasselijk was, evenals zijn werkgever niet binnen de werkingssfeer viel van de bij koninklijk besluit algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst¹⁷.

Deze interpretatie werd echter in strijd geacht met het principe dat de politiewetten en de wetten van openbare orde van territoriale aard zijn en absoluut bindend voor iedere persoon die zich bevindt op het grondgebied van de Staat die ze heeft uitgevaardigd.

In de memorie werd dienaangaande tot slot ook opgemerkt dat dit principe van territorialiteit en absolute binding derhalve ook geldt voor de algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten.

¹⁵ Staatsblad van 15 april 1964, blz. 4084.

¹⁶ Zie ook K.B. van 11 juli 1975 (Staatsblad van 7 oktober 1975, blz. 12.432) waarbij algemeen verbindend werd verklaard de collectieve arbeidsovereenkomst van 11 maart 1975, gesloten in het N.P.C. voor de metaal-, machine- en elektrische bouw, tot vaststelling van de beloningsvoorwaarden van de werklieden tewerkgesteld in de ondernemingen welke bruggen en metalen gebinten monteren, waar in de bijlage, Hoofdstuk I — Toepassingsgebied, art. 3, ook bepaald wordt dat deze collectieve arbeidsovereenkomst van toepassing is op buitenlandse firma's die in België monterwerken verrichten met buitenlands personeel.

¹⁷ De verordening nr. 38/64/E.E.G. werd vervangen door de E.E.G.-Verordening nr. 1612 van 15 oktober 1968 betreffende het vrij verkeer van de werknemers binnen de Gemeenschap (Publikatieblad van 19 oktober 1968).

17. De geldingskracht van de collectieve arbeidsovereenkomsten stelt ons ook voor het probleem van de *wetsconflicten*.

Wanneer de collectieve arbeidsovereenkomst algemeen verbindend is verklaard, is — zoals gezegd — het territorialiteitsbeginsel gebiedend.

Wanneer de collectieve arbeidsovereenkomst daarentegen niet algemeen verbindend is verklaard, kan er principieel van afgeweken worden door diegenen die geen partij waren bij het collectief akkoord.

In de hiërarchie der rechtsbronnen inzake arbeidsovereenkomsten staan de individuele overeenkomsten immers vermeld na de wettelijke bepalingen van openbare orde en na de collectieve arbeidsovereenkomsten die algemeen verbindend werden verklaard maar vóór de collectieve arbeidsovereenkomsten die niet algemeen verbindend werden verklaard, en op hun beurt gevolgd worden door de aanvullende wettelijke bepalingen en het gebruik. De niet algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomsten gelden dus slechts ter aanvulling¹⁸.

18. Voor de oplossing van de complexe problemen die daarbij kunnen rijzen, is het aangewezen even te rade te gaan bij de auteur die wordt aangehaald in de memorie van toelichting van de wet van 5 december 1968 betreffende de collectieve arbeidsovereenkomsten.

Volgens deze auteur, met name Léopold De Vos¹⁹, maakt de inhoud van de collectieve arbeidsovereenkomst in de regel deel uit van het individueel contract en is derhalve aan dezelfde regels van de wetsconflictenregeling onderworpen als het contract zelf.

In de onderstelling dat de collectieve arbeidsovereenkomst niet algemeen verbindend werd verklaard en het tegengestelde niet uitdrukkelijk wordt gewenst, meent L. De Vos, dat de wet bevoegd voor de regeling van het conflict, die is van de plaats waar de arbeidsovereenkomst werd gesloten.

Volgens deze auteur behoort het dienstverhuuringscontract zowel economisch als juridisch tot het land waar de werkgever gevestigd is, omdat daar de contractuele verhoudingen zijn ontstaan en normaal voortduren.

Het komt er dus op aan de herkomst van een contract te bepalen, steunend op de economische kenmerken en niet op de persoonlijke situatie van de partijen, bijvoorbeeld hun nationaliteit.

In de veronderstelling dat een werkgever een bepaald aantal bedienden en werknemers aanwerft, tegen voorwaarden die uniform voor allen worden vastgelegd en waartoe dezen zijn toegetreden, en al moet het werk hoofdzakelijk in de vreemde worden uitge-

¹⁸ J. STEYAERT, «De verbindende kracht van collectieve overeenkomsten, die niet door een koninklijk besluit algemeen verbindend werden verklaard», R.W., 1959-60, 1640.

¹⁹ L. DE VOS, *Le Problème des Conflits de Lois*, nr. 597 e.v.

voerd, dan nog blijkt het economisch belang van het land van de werkgever te gaan vóór dat van het land waar het werk uitgevoerd wordt, zo schreef L. De Vos in 1946²⁰.

19. Door de ontwikkeling van de gemeenschappelijke markt, is het, volgens de Franse jurist Jacques Audinet²¹, wenselijk dat de werknemers de mutaties binnen de grenzen van de E.E.G. als normaal gaan beschouwen, op voorwaarde dat ze daardoor geen voordelen verliezen die ze in het land van oorsprong genoten.

Het komt ook hem verkieslijk voor het arbeidscontract, in voorkomend geval, bij die wet te laten aanknopen waardoor het oorspronkelijk werd beheerst.

Het recht van de plaats waar het contract wordt uitgevoerd zou de aanvankelijk geldende wet slechts moeten vervangen wanneer het een grotere bescherming biedt dan de *lex contractus*, als in aanmerking dient te worden genomen dat het de openbare orde raakt of nog wanneer de bepalingen ervan de kenmerken vertonen van politiewetten op de arbeid.

20. Wat nu de *verworven voordelen* betreft, die zijn, zo schrijft Audinet, meestal vastgelegd in collectieve arbeidsovereenkomsten zodat men zich mag afvragen of die wel van toepassing kunnen zijn in een ander land dan dat waar de collectieve arbeidsovereenkomst werd aangegaan.

Audinet neemt aan dat de collectieve arbeidsovereenkomst die algemeen verbindend werd verklaard, evengoed als de gewone collectieve arbeidsovereenkomst, toepasselijk blijft op de werknemer die door zijn werkgever, gebruik makend van de vrijheid van diensten of van vestiging, naar het buitenland wordt gestuurd.

De rechtbanken van het land van uitvoering zullen evenwel de toepassing moeten weigeren van die bepalingen welke strijdig zijn met een politiewet op de arbeid of met een beschikking van internationale openbare orde, d.w.z., aldus Audinet, welke zouden indruisen tegen de bepalingen van een wet, een reglement of een lokale collectieve arbeidsovereenkomst²².

21. Lyon-Caen²³ ziet in het behoud van de verworven voordelen een specifiek technisch middel dat werkt als versoepeling en tempering van het territoriali-

teitsprincipe van de collectieve arbeidsovereenkomst.

Een tweede technisch middel voor deze versoepeling van het territorialiteitsprincipe van de collectieve arbeidsovereenkomst in geval van samenloop van meerdere rechtsbronnen, schuilt in wat Lyon-Caen noemt «l'interprétation favorable au salarié». Dit zou tot gevolg hebben dat zowel wat het loon als wat diverse andere vergoedingen betreft, de nationale collectieve arbeidsovereenkomst het zal halen op de plaatselijke regeling telkens als ze voordeliger is voor de werknemer, doch niet in het tegenovergestelde geval.

22. De collectieve arbeidsovereenkomsten houden bepalingen in waarvan sommige duidelijk territoriaal gebonden zijn.

Tot deze categorie behoren o.m. die overeenkomsten betreffende de oprichting van de vakbondsafvaardigingen, de vakantie, de feestdagen, enz.

Ook de bepalingen in verband met de lonen en de beroepenclassificaties maken daarvan deel uit.

Andere bepalingen zoals de opzeggingsvergoeding en de complementaire voordelen, bv. in verband met de pensioenregeling in zekere bedrijfszaken, zouden eerder persoonsgebonden zijn. Volgens Lyon-Caen zou de gerechtigde ze kunnen genieten in het buitenland, niet op grond van overwegingen die verband houden met het persoonlijk statuut van de belanghebbende, maar ingevolge algemeen geldende begrippen zoals het behoud van de verworven voordelen of de voorkeur voor de gunstigste bepaling.

In de praktijk kan dit aanleiding geven tot een versnippering van de collectieve arbeidsovereenkomsten, die met elkaar in conflict komen in die zin dat de oplossing van bepaalde rechtstoestanden inzake arbeidsrecht gelijktijdig en gedeeltelijk zullen worden beheerst door collectieve arbeidsovereenkomsten van twee verschillende landen²⁴.

Jacques Piron²⁵ komt tot het besluit dat de ontleding van de verschillende elementen van het arbeidscontract en het zoeken naar criteria voor aanknopingspunten bij de toepasselijke wetten geen unitaire oplossing mogelijk maken.

23. Nu is het interessant even stil te staan bij de mogelijke oplossingen die gespecialiseerde rechtsgeleerden voor de toekomst in die materie voorop stellen: bij de verdere uitbouw van de E.E.G. zouden Europese collectieve arbeidsovereenkomsten tot stand moeten komen. Dit wordt uitdrukkelijk gehuldigd door prof. Lyon-Caen²⁶.

Twee modaliteiten worden voorgesteld:

²⁰ *Op. cit.*, nr. 594.

²¹ J. AUDINET, «Contrat de travail et liberté de circulation des personnes et de services dans la C.E.E.» (Synthesis van een algemeen verslag en van een nationaal verslag voorgedragen op het internationaal colloquium van arbeidsrecht te Nice van 13 tot 15 mei 1964), *Droit Social*, april 1965, blz. 234 e.v.

²² J. AUDINET, *op. cit.*, blz. 240.

²³ G. LYON-CAEN, «La convention collective de travail en droit international privé», nr. 18, blz. 255.

²⁴ *Op. cit.*, nr. 24, blz. 259.

²⁵ J. PIRON, «Eléments de réflexion pour la solution des conflits de lois en matière de droit du travail», *Droit Social*, april 1966, blz. 212-220.

²⁶ G. LYON-CAEN, *op. cit.*, nr. 31, blz. 263.

1° de overeenkomst die wordt ingeschakeld in een internationaal verdrag naar het voorbeeld van het Akkoord betreffende de sociale zekerheid van de Rijnvarenden van 27 juli 1950, goedgekeurd in België door de wet van 11 februari 1953 (*Belgisch Staatsblad* van 19 april 1953)²⁷.

Deze overeenkomst is naar de vorm een internationaal verdrag, doch naar de uitwerking ervan en naar de inhoud gaat het om een collectieve overeenkomst van sociale zekerheid, die geldt voor een beroep dat ook buiten de nationale grenzen kan worden uitgeoefend ;

2° de collectieve overeenkomst, in de echte zin, gesloten door de beroepsorganisaties op Europees niveau. De normale evolutie lijkt te moeten uitlopen op een harmonisatie van de collectieve onderhandelingen.

De regels die ten grondslag moeten liggen aan deze harmonisatie werden reeds uitgestippeld in de Conventies nrs. 87 en 98 van de Internationale Arbeidsorganisatie.

— Het Internationaal Verdrag (nr. 87) betreffende de syndicale vrijheid en de bescherming van het syndicaal recht, aangenomen door de Algemene Conferentie der Internationale Arbeidsorganisatie, in de loop van haar eenendertigste zitting, te San Francisco, op 9 juli 1948, werd goedgekeurd in België door de wet van 13 juli 1951 (*Belgisch Staatsblad* van 16 januari 1952).

— Het Internationaal Verdrag (nr. 98) betreffende de toepassing van de grondbeginselen van het recht van organisatie en collectief overleg, aangenomen op 1 juli 1949 te Genève, door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar tweeëndertigste zitting, werd in België goedgekeurd door de wet van 20 november 1953 (*Belgisch Staatsblad* van 30 december 1953)²⁸.

Ook Audinet oppert de mening dat de oplossing ligt in een toenadering tussen het recht van de collectieve overeenkomsten in de verschillende Staten. De bestaande verschilpunten moeten verglijden door onderhandelingen tussen de verschillende Staten onder de efficiënte leiding van de Diensten van de Gemeenschap.

Volgens Audinet zou een codificatie van de principes ter oplossing van de wetsconflicten in verband met het arbeidscontract ook wenselijk zijn²⁹.

²⁷ Zie ook wet van 2 april 1963 houdende goedkeuring van de slotakte en het verdrag met de bijlagen, aangenomen op 13 februari 1961 te Genève, door de Regeringsconferentie belast met de herziening van het Verdrag van 27 juli 1950, betreffende de sociale zekerheid voor Rijnvarenden (*Staatsblad* van 21 februari 1970).

²⁸ Zie ook het Verdrag nr. 135 betreffende de bescherming van de vertegenwoordigers van de werknemers in de onderneming en de hun te verlenen faciliteiten, aangenomen in de Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie van 21 juni 1971, 56e zitting te Genève, medegedeeld aan het Parlement, *Parl. Besch., Kamer*, 1972-73, nr. 659, 18 juli 1973 ; het Verdrag nr. 141 betreffende de organisaties van personen die in de landbouw werkzaam zijn en hun rol in de sociaal-economische ontwikkeling, aangenomen in de Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie van 23 juni 1975, 60e zitting te Genève, medegedeeld aan het Parlement, *Parl. Besch., Kamer*, 1976-77, nr. 1060, 17 januari 1977.

²⁹ J. AUDINET, *op. cit.*, blz. 241.

24. De eventuele mogelijkheid om arbeidsovereenkomsten o.m. op Europees niveau te sluiten heeft talrijke juristen bezig gehouden.

In een omstandige studie met verrekend sociaal inzicht heeft Gérard Lyon-Caen³⁰ als grondidee verdedigd dat transnationale onderhandelingen wel degelijk mogelijk zijn. Daartoe volstaat het dat de sociale strijd wordt gevoerd op dat niveau, of dat de eisen worden gesteld op Europees niveau en dat de multinationale firma's of de Europese patroonsorganisaties ertoe verplicht worden te onderhandelen, om daarna tot een schikking te komen.

Het werd een twistvraag of er een positieve juridische basis bestaat voor de Europese collectieve arbeidsovereenkomsten.

Die juridische basis is te vinden in het Verdrag van Rome zelf van 25 maart 1957³¹.

Het is duidelijk dat het Verdrag van Rome een eigen arbeidsmarkt heeft opgericht door het instellen van het vrij verkeer voor de loontrekkende werknemers, de vrije vestiging en het vrij verstrekken van diensten.

Voor deze arbeidsmarkt werd niet voorzien in een dirigisme van de lonen of andere arbeidsvoorwaarden.

De opstellers van het Verdrag hebben het in deze nieuwe markt aan de autonome beroepscollectiviteiten overgelaten om de inhoud van hun arbeidsbetrekkingen te bepalen.

25. In artikel 118 van dit Verdrag werd vooropgesteld dat de Commissie tot taak heeft tussen de Lid-Staten een nauwe samenwerking op sociaal gebied te bevorderen, met name op het terrein van :

de werkgelegenheid,
het arbeidsrecht en de arbeidsvoorwaarden,
de beroepsopleiding en de voortgezette vorming,
de sociale zekerheid,
de bescherming tegen arbeidsongevallen en beroepsziekten,
de arbeidshygiëne,

het recht zich te organiseren in vakverenigingen en van *collectieve onderhandelingen* tussen werkgevers en werknemers.

De toekomst van de contacten tussen de sociale partners zal in grote mate afhangen van de weg die de economische unie zal inslaan.

Het verschijnen van de multinationale ondernemingen dwingt de werkverenigingsbewegingen tot het uitwerken van een nieuwe strategie. De arbeidsconflicten in de onderscheiden landen vertonen een neiging tot eenvormigheid waardoor de eisen en de middelen aangewend om de vakverenigingsactie te voeren ook naar elkaar toe buigen.

³⁰ G. LYON-CAEN, «Négociation et convention collective au niveau européen», *Revue trimestrielle de droit européen*, nrs. 10 en 11, 1973, nr. 4 en 1974, nr. 1.

³¹ G. LYON-CAEN, laatst geciteerde studie, nr. 27 (1973, nr. 4).

Nieuwe vakbewegingsstructuren zullen moeten ontstaan.

In de eerste plaats moet er een dialoog zijn. Regelmatige ontmoetingen moeten bevorderd worden. Alleen reeds daardoor kunnen tot dusver ongekende juridische verhoudingen groeien.

Tenslotte mag het onderhandelen met de bijstand van vertegenwoordigers van de Lid-Staten of van communautaire organen, zeker het onderhandelen met drie partijen, niet a priori verworpen worden³².

26. Wat de sociale bepalingen van het Verdrag van Rome betreft, is het vermeldenswaardig dat gesproken wordt over de gelijkschakeling van de arbeidsvoorwaarden en de harmonisatie van de sociale systemen.

De schaarse concrete aspecten van de harmonisatie die het verdrag op het oog heeft, tonen evenwel aan dat het er hoofdzakelijk op aankomt te grote afwijkingen van de ene Staat tot de andere te voorkomen en de sociale lasten die op de ondernemingen drukken gelijk te schakelen³³.

De bepalingen betreffende de sociale harmonisatie leggen aan de Lid-Staten weliswaar een precies te bereiken objectief op doch geen welbepaalde verplichtingen, zodat veelal werd gedacht dat dit domein van het verdrag bij uitstek bestemd was om door middel van de collectieve overeenkomsten te worden geregeld. De resultaten zijn nochtans teleurstellend geweest.

27. Het is niet mogelijk al deze problemen hier verder te belichten. De verhoudingen ontstaan ten gevolge van de activiteit van de zogenaamde multinationale ondernemingen vergen niettemin nog een woord commentaar.

De verhoudingen tussen de werknemersorganisaties en deze ondernemingen werden volkomen in de war gestuurd. In verband met de sluiting van een aantal multinationale ondernemingen zijn namelijk vragen gerezen betreffende de vakbewegingstactiek, o.m. wegens de moeilijkheid om volwaardige gesprekspartners van werkgeverszijde te ontmoeten³⁴.

De werknemersorganisatie staat machteloos omdat het gaat om betrekkingen met een onderneming waarop men geen vat heeft.

Tegenover de praktijken van multinationale ondernemingen zullen de werknemersorganisaties een nieuwe strategie moeten uitdenken. Wel werden er reeds verbeteringen aangebracht door de schepping van wereldfederaties en arbeidersorganisaties.

De Internationale Arbeidsorganisatie heeft getracht het probleem van de ontwikkeling van de multinationale ondernemingen zo objectief mogelijk te verduidelijken³⁵ door een overeenkomst te beleggen van experts inzake multinationale ondernemingen en de sociale politiek.

In een werkdokument werden o.m. de omvang en de groei van de multinationale ondernemingen bestudeerd, de gebieden en bedrijfstakken waar zij hun activiteit concentreren, en hun invloed op de kapitaalbewegingen en de drijfveren die hen stuwen.

De invloed op de arbeidskrachten, de gevolgen in het land van ontvangst werden ontleed, verder de arbeids- en loonvoorwaarden alsmede de beroepsrelaties. Vakbonden en werkgevers nemen ter zake uiteenlopende standpunten in.

Tegenover de concentratie en de fusies van ondernemingen, zo wordt gedacht, zal de enige tegenhanger de fusie en de concentratie van vakbonden zijn³⁶.

Een centrum voor syndicale coördinatie op Europees niveau zou kunnen overwogen worden, of nog, Europese beroepsassociaties met Europese verantwoordelijken, wat een overdracht van statutaire bevoegdheid onderstelt.

Syndicale eenheid is onmisbaar³⁷.

28. Steeds volgens Gérard Lyon-Caen zou het realistischer zijn, in plaats van een collectieve overeenkomst op Europees niveau te beogen, die maar een afgietsel zou zijn van de nationale collectieve overeenkomst, aan de sociale gesprekspartners voor te stellen een «Europese code» te bespreken die de rechten van de loontrekkenden zou vastleggen voor het geval de economische en juridische structuur van de onderneming gewijzigd wordt³⁸.

Het zou ook nuttig zijn op Europees niveau een soort code van de collectieve onderhandelingen te bespreken met het oog op een coördinatie van de verschillende nationale werkmethodes.

De Europese onderhandelingen zouden bijzonder geschikt zijn om tot een echte Europese collectieve overeenkomst te komen met betrekking tot het internationaal toepassingsgebied van de collectieve overeenkomst.

Tot besluit mag dus wel bevestigd worden dat, zo de collectieve arbeidsovereenkomsten een onmisbaar middel van sociale vooruitgang zijn, de gegevens verstrekt door de studie van het vergelijkend recht niet bepaald bemoedigend zijn om het collectief akkoord

³² G. LYON-CAEN, laatst geciteerde studie, nr. 75 (1974, nr. 1). Zie ook P. KRAVARITOU MANITAKIS, «Hedendaagse strekkingen van het collectief overleg in de Lid-Staten van de gemeenschap», *Arbeidsblad*, nr. 1.2, januari-februari 1978, blz. 1-20.

³³ G. LYON-CAEN, laatst geciteerde studie, nr. 76 (1974, nr. 1).

³⁴ G. DE BROECK, «In welke richting gaan de Belgische collectieve arbeidsverhoudingen», blz. 284; Seminarie voor Sociaal Recht, Rijksuniversiteit Gent, 19 november tot 17 december 1976.

³⁵ *Les entreprises multinationales et la politique sociale*, Genève, B.I.T., 1973, 8°, en overzicht van deze studie door A. TRINE in *Arbeidsblad*, 1974, 506.

³⁶ G. LYON-CAEN, laatst geciteerde studie, nr. 93 (1974, nr. 1).

³⁷ J.P. DUBOIS, «Entreprises multinationales et négociations collectives syndicales au niveau international: les moyens juridiques d'un contrepouvoir syndical», *Droit Social*, januari 1973, blz. 1-16.

³⁸ G. LYON-CAEN, «Négociation et convention collective au niveau européen», *Revue*, nr. 106 (1974, nr. 1).

als een nu reeds bruikbare techniek te beschouwen, die de mogelijkheid zal bieden echte collectieve overeenkomsten op Europees niveau af te sluiten³⁹.

29. Een arrest van het Hof van Beroep te Bergen⁴⁰ heeft een meldenswaardige toepassing gemaakt van de door onze wetgever beoogde principes.

De directeur-generaal van een naamloze vennootschap van Frans recht werd, samen met vier medewerkers, ervan beschuldigd in ons land, deels met werknemers van Portugese, Marokkaanse, Tunesische en Turkse nationaliteit, die in Frankrijk woonden, bouwwerken te hebben laten uitvoeren zonder inachtneming van de bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten op gebied van arbeidsduur, loon en weer- verlet- of getrouwheidszegels.

Het Hof van Beroep te Bergen heeft alsdan vastgesteld dat de onderscheiden wetbepalingen behoren tot de arbeidsreglementering en de sociale openbare orde aanbelangen, de werknemer beschermen, de gemeenschap dienen, het behoud van de sociale vrede verzekeren en de sociale en economische ordening van het land waarborgen.

Bedoelde wetten behoren tot de wetten van politie en veiligheid in de zin van art. 3, lid 1, van het Burgerlijk Wetboek en verbinden allen die op het Belgisch grondgebied verblijven.

30. Het Hof van Beroep te Bergen onderstreept ook dat art. 60, lid 3, van het Verdrag van Rome uitdrukkelijk verduidelijkt dat degene die diensten verricht, daartoe zijn werkzaamheden tijdelijk kan uitoefenen in het land waar de dienst verricht wordt, *onder dezelfde voorwaarden als die welke dat land aan zijn eigen onderdanen oplegt*.

Iedere andere oplossing, zo is het arrest gemotiveerd, zou een ongelijkheid in de concurrentie scheppen ten nadele van de ondernemingen die in België gevestigd zijn.

Het is daarbij zonder belang dat de arbeidsovereenkomsten werden gesloten in Frankrijk met werknemers die geen onderdanen zijn van een Lid-Staat van de E.E.G., en zelfs dat dit personeel door de werkgever werd aangesloten bij de Franse sociale wetgeving, wat het dit personeel tijdens zijn prestaties in België mogelijk gemaakt heeft het genot te hebben van het regime van de tijdelijke detachering, speciaal en uitdrukkelijk bepaald in het reglement van de Raad van de E.E.G. nr. 1408/71 van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen die zich binnen de gemeenschap verplaatsen (J.O., van 5 juli 1971).

Het arrest stelt verder vast dat art. 4 van de verordening nr. 1408/71 het materieel toepassingsgebied ervan omschrijft en beperkt tot de wetgevingen met betrekking tot de klassieke takken van de sociale zekerheid, nl. die bedoeld in het Internationaal Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid aangenomen op 28 juni 1952 door de Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie en goedgekeurd door de Belgische wet van 11 september 1959, gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 9 december 1959.

Onder verwijzing naar Gérard Lyon-Caen, *Droit social international et européen*, 3e druk, 1974, blz. 211, noot 1, en nr. 308, blz. 238, dringt zich luidens het arrest een strikte interpretatie op die de uitbreiding van het «regime van tijdelijke detachering» niet toelaat op de prestaties uitgevoerd ingevolge collectieve arbeidsovereenkomsten gesloten in het raam van de wet van 7 januari 1958 betreffende Fondsen voor Bestaanszekerheid.

Gesteld werd dat cumulatieve toepassing van de Franse en de Belgische sociale zekerheid niet mogelijk is daar ze een hinderpaal kan zijn voor het vrij verlenen van diensten.

De Franse sociale wetgeving is slechts toepasselijk op Frans grondgebied en ontsnapt aan de controle van de Belgische jurisdictie die, bij de beteugeling van de overtreedingen gepleegd door Belgen of vreemdelingen op Belgisch grondgebied, enkel mag steunen op de Belgische wetten (art. 3 van het Strafwetboek).

Toepassing werd derhalve gemaakt van de Belgische strafwetten.

31. In verband nog met dit belangwekkend arrest van het Hof van Beroep te Bergen, dat zopas in ruime trekken werd uiteengezet, komt het aangewezen voor erop te wijzen dat op het ogenblik waarop de gewraakte feiten gepleegd werden, terecht kon worden opgeworpen dat hier te lande niet was bepaald op welke manier een vreemde werkgever die hier vreemde werknemers in het bouwbedrijf aan het werk stelde, de verplichting, om weer- verlet- en getrouwheidszegels te verschaffen aan bedoelde werknemers, in de praktijk kon nakomen.

Deze toestand werd thans gedeeltelijk verholpen door het koninklijk besluit van 26 juli 1977, waarbij algemeen verbindend worden verklaard de collectieve arbeidsovereenkomsten van 1 december 1976, gesloten in het Paritair Comité voor het bouwbedrijf, tot wijziging van de collectieve arbeidsovereenkomsten van 29 september en 30 december 1971, betreffende de toekenning van getrouwheids- en weer- verletzegels.

32. In dit verband dient trouwens schematisch eraan herinnerd te worden dat de Fondsen voor Bestaanszekerheid opgericht worden bij collectieve arbeidsovereenkomsten zodat de door hen bijkomend

³⁹ Op. cit., nr. 110 (1974, nr. 1). Zie ook MICHEL DESPAX, «Chronique des conventions collectives», *Droit Social*, december 1965, blz. 617 en 627.

⁴⁰ Hof Bergen, 29 juni 1977, J.T.T., 1978, 87.

toegekende voordelen vaak het lot ondergaan van de andere bepalingen van het collectief akkoord.

Deze voordelen zijn zowel talrijk als verscheiden en terecht schreef prof. Blanpain dan ook dat de Fondsen een zeer soepel, uiterst kneedbaar instrument voor de sociale partners zijn om een eigen sociale politiek te voeren aangepast aan de *specifieke noden* van hun *bedrijfstak*⁴¹. Zo voorzag bijvoorbeeld in het raam van deze opdracht het Fonds voor de Bouwnijverheid in de toekenning van getrouwheids- en weerverletzegels aan de betrokken werknemers.

33. De feitelijke naleving van deze verplichtingen door de vreemde werkgever, zelfs wanneer hiertoe de wil aanwezig mocht zijn, stuit echter op bepaalde moeilijkheden. Wanneer wij hierbij blijven stilstaan is het omdat de bedoelde verplichtingen voor de werkgevers vaak van aanzienlijke financiële betekenis zijn — in het bijzonder wat de bouwnijverheid betreft — en derhalve de niet-naleving ervan een ernstig concurrentieverstorende factor is ten nadele van de Belgische werkgevers. Hieruit volgt tevens een vermindering van de tewerkstellingsmogelijkheden voor de Belgische werknemers.

34. Inderdaad worden de desbetreffende bijdragen deels geïnd door toedoen van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid terwijl een ander gedeelte geïnd wordt door de Nationale Patroonkas voor betaald verlof in de bouwbedrijven. Welnu, voor in België *gedetacheerde werknemers* in de zin van artikel 14 van de verordening E.E.G. nr. 1408/71 van 14 juni 1971 zijn geen R.M.Z. loonaangiften voorgeschreven daar de betrokken ondernemingen niet onderworpen zijn aan de Belgische sociale-zekerheidsregeling⁴². De nakoming van zijn plichten op dit punt veronderstelt aldus dat de vreemde werkgever kennis heeft van de collectieve arbeidsovereenkomsten en vervolgens, dat hij zelf het initiatief neemt om zijn bijdragen aan het Fonds te storten.

In welke mate en in welke verhouding de vreemde werkgevers, die met gedetacheerde arbeiders in België werken uitvoeren, hun wettelijke verplichtingen naleven, konden wij niet achterhalen. Het is inderdaad zo dat tot hiertoe geen enkele Belgische instantie wist welke werkgevers met gedetacheerde werknemers in België werken uitvoeren.

35. Deze leemte werd verholpen. Artikel 69 van de wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering bepaalt inderdaad dat elke persoon bij wie of voor wie werknemers van derden worden gebezigd, die on-

derworpen blijven aan een sociale zekerheidsregeling van een andere Lid-Staat van de Europese Gemeenschap dan België, tijdens de eerste dag van aanwezigheid van deze werknemers aan de dienst Sociale Inspectie van het Ministerie van Sociale Voorzorg schriftelijk de namen moet mededelen van degenen die het bewijs van deze onderwerping niet kunnen leveren.

De uitbreiding bij koninklijk besluit van deze maatregel voor werknemers onderworpen aan de sociale-zekerheidsregeling van andere landen waarmee België een akkoord heeft gesloten wordt ook in § 1 van voornoemd artikel overwogen terwijl in § 2 strafbepalingen neergelegd zijn⁴³.

36. Tot besluit kan aan de hand van onze uiteenzetting gesteld worden dat communautaire of supranationale doelstellingen ter zake onbetwistbaar als aangewezen voorkomen. Een voorstel voor een richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen betreffende de aanpassing van de wetgevingen van de Lid-Staten inzake de bestrijding o.m. van de illegale arbeid is trouwens hiervoor toonaangevend en luidt als volgt :

«Overwegende dat bij gebrek aan enige uitdrukkelijke en rechtstreekse verwijzing in het Verdrag naar communautaire actie, op dit gebied moet worden uitgegaan van de *algemene opzet van het Verdrag en de daarin neergelegde middelen*, in casu van de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de Lid-Staten»⁴⁴.

Nog onlangs heeft het Europese Parlement een door de heer Calewaert en anderen ingediende resolutie goedgekeurd waarbij een consolidering van het juridisch beleid onontbeerlijk werd geacht voor de uitbreiding van de gemeenschap⁴⁵. De Raad werd o.a. verzocht nog in april 1978 aanvang te nemen met de informatieprocedure in verband met het statuut van een Europese Naamloze Vennootschap. Met de Europese verkiezingen in het vooruitzicht koesteren wij dan ook de hoop dat deze richting daadwerkelijk zal ingeslagen worden⁴⁶.

Met verwijzing naar de bepalingen van artikel 351 van het Gerechtelijk Wetboek komt het mij aangewezen voor de volgende beschouwingen aan uw aandacht te onderwerpen.

Wat de activiteit van het Arbeidshof betreft is uit de statistische gegevens gebleken dat voor het gerechtelijk jaar 1977-1978, er 777 eindarresten uitgesproken

⁴³ Wet van 4 augustus 1978 tot economische heroriëntering, Staatsblad van 17 augustus 1978.

⁴⁴ Voorstel ingediend op 5 april 1978, *Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen*, 8 mei 1978, nr. c. 97/9.

⁴⁵ Resolutie over het juridische beleid van de Europese Gemeenschappen, *Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen*, 8 mei 1978, nr. 108/42.

⁴⁶ Besluit van de Raad, 25 juli 1978, *Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen*, 29 juli 1978, nr. L. 205/75.

⁴¹ R. BLANPAIN, «De Fondsen voor Bestaanszekerheid en het collectief overleg», Bulletin 3/1972, Instituut voor Arbeidsrecht, Univ. Leuven.

⁴² *Vragen en Antwoorden, Senaat*, nr. 10, 13 december 1977, Vraag nr. 20, L. Lindemans, van 21 november 1977, Gedetacheerde buitenlandse arbeiders — Dubbele bijdrageverplichtingen.

werden, zodat in vergelijking met de vorige jaren een lichte tendens tot verhoging merkbaar is. Het aantal nieuwe inschrijvingen alsmede het aantal uitgebrachte adviezen volgt dezelfde opgaande curve.

Het zwaartepunt in een aantal behandelde zaken ligt vooreerst bij de geschillen die verband houden met de sociale zekerheid van de werknemers en vervolgens bij die welke het sociaal statuut van de zelfstandigen betreffen.

In de eerste reeks is er weliswaar een interne verschuiving waar te nemen in die zin dat vaak minder betwistingen over werknemerspensioenen voorkomen en er daarentegen aanzienlijk meer zijn die verband houden met de toepassing van de werkloosheidsreglementering.

In de sector van de zelfstandigen is de vermeerdering van zaken aan twee factoren toe te schrijven. Aan de ene kant het opsporen door de bevoegde Rijksdienst van bepaalde categorieën van bijdrageplichtigen, o.a. de actieve mandatarissen van vennootschappen en anderzijds de toenemende invloed van de invoering van de ziekteuitkeringen op het aantal geschillen.

Wel is het opvallend hoe weinig zaken in verband met de wetgeving over de minder-validen en met de toepassing van de administratieve geldboeten, het voorwerp uitmaken van een hoger beroep nadat door de arbeidsrechtbanken over soortgelijke geschillen is beslist.

Ook dient daarnevens nog te worden opgemerkt dat procentsgewijze, meer bepaald 14,92 %, het hoogst aantal hogere beroepen ingesteld worden in de zaken als bedoeld bij artikel 578 van het Gerechtelijk Wet-

boek, aldus in geschillen over arbeidsovereenkomsten, trouwens dan ook meestal die voor de bedienden.

Voor alle materies en over de vier laatste gerechtelijke jaren bekeken is het gemiddeld aantal hervormingen op 46 % geschat doch ligt het ietwat hoger, nl. 52,75 %, voor de zaken als bedoeld bij de artikelen 579 en ook 581 van het Gerechtelijk Wetboek.

Ten opzichte van het totaal aantal arresten over vier gerechtelijke jaren, is slechts 8,1 % van de partijen in persoon verschenen. Rekening dient hierbij gehouden te worden met het feit dat de persoonlijke verdediging van belangen veruit het meest voorkomt in de betwistingen betreffende de werknemerspensioenen, waarbij 24,77 % van de partijen in persoon zijn verschenen.

De activiteit van de arbeidsrechtbanken is evenzeer bevredigend te noemen. Hoewel het aantal nieuwe inschrijvingen een lichte trend tot verhoging vertoont, mag in feite toch van een stabilisatie van de toestand gesproken worden.

Kwantitatief staan hier ook de geschillen betreffende de werkloosheidsreglementering en die in verband met het sociaal statuut van de zelfstandigen op kop.

Het hoog percentage afgehandelde zaken zorgt ervoor dat weinig achterstand wordt geboekt met uitzondering nochtans voor de materies als bedoeld bij artikel 578 van het Gerechtelijk Wetboek, meer bepaald inzake arbeidsovereenkomsten voor bedienden. De slechte economische toestand zorgt hier ongetwijfeld voor een toeneming van het aantal geschillen waarin vaak hogere bedienden, kaderpersoneel of handelsvertegenwoordigers op grond van hun anciënniteit en wedde vrij aanzienlijke bedragen vorderen.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 30 NOVEMBER 1977

Voorzitter : de h. Legros

Raadsheer-rapporteur : de h. Mahillon

Advocaat-generaal : de h. Ballet

Advocaten : mrs. Van Ryn en Houtekier

Onrechtmatige daad—Schade en schadeloosstelling—Slachtoffer van ongeval moet een beroep doen op hulp van een derde—Materiële schade—Hulp door echtgenote verleend—Geen oorzakelijk verband met de fout—Niet in aanmerking te nemen bij beoordeling van de omvang van de schadevergoeding.

Het feit dat het slachtoffer van een ongeval genoodzaakt is een beroep te doen op de hulp van een derde persoon, levert op zichzelf een materiële schade op.

De door de echtgenote van het slachtoffer verleende hulp stoelt op een oorzaak die zonder enig verband is met de fout van de veroorzaker van het ongeval en kan dus niet in aanmerking genomen worden bij de beoordeling van de omvang van de vergoeding waartoe deze laatste gehouden is.

S. t/ P. en L.

Gelet op de bestreden arresten, op 25 mei 1976 en 16 februari 1977 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen :

A. Op de voorziening van eiser als burgerlijke partij :

Overwegende dat eiser zijn voorziening beperkt tot die beschikkingen waarbij de arresten hem de vergoeding ontzeggen van de schade die voor hem ontstaan is uit het feit dat hij verplicht is een beroep te doen op de hulp van een derde persoon ;

Wat het middel van niet-ontvankelijkheid betreft dat door verweerder wordt opgeworpen en hieruit is afgeleid dat de

arresten geen einduitspraak hebben gedaan over de door eiser geleden schade :

Overwegende dat het arrest van 25 mei 1976 de beklaagde, thans verweerder, veroordeelt om aan eiser een provisioneel bedrag te betalen van 12.500.000 frank, deze zijn rechten voorbehoudt voor het geval hij in de toekomst een beroep zou moeten doen op een gezinsverzorgster of op paramedische hulp, en verweerder veroordeelt in alle kosten ;

Dat het arrest van 16 februari 1977, dat uitspraak doet over sommige voorbehouden schadevergoedingen uit dien hoofde aan eiser 159.361 frank toewijst, vaststelt dat deze 507.387 frank te veel heeft ontvangen en diens rechten derhalve zijn voldaan, de nog niet bepaalde kosten te zijnen laste laat en erop wijst dat aan de burgerlijke partij haar rechten voor de toekomst reeds werden voorbehouden ;

Overwegende dat het arrest van 16 februari 1977 weliswaar het voor de toekomst aan eiser verleende voorbehoud van rechten overneemt, maar het hof van beroep niettemin over het geheel van de ingestelde rechtsvordering einduitspraak heeft gedaan en derhalve zijn rechtsmacht heeft uitgeput ; dat het arrest een eindbeslissing is in de zin van artikel 416 van het Wetboek van Strafvordering ;

Overwegende dat het middel van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen ;

Over het *middel* afgeleid uit de schending van de artikelen 1165, 1319, 1320, 1322, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat bij zijn uitspraak over eisers vordering tot vergoeding van de schade die voor hem ontstaan is uit het feit dat hij genoodzaakt is voortdurend een beroep te doen op de hulp van een derde persoon, het arrest van 25 mei 1976 beslist dat «het inderdaad waarschijnlijk is dat de toestand van de burgerlijke partij zo aanzienlijke en alleen door zijn echtgenote verstreekbare verzorging vereist dat deze laatste verplicht is een beroep te doen op een bezoldigde bediende om ter compensering van de aan die verzorging bestede tijd en de daarvoor veroorzaakte vermoeidheid, in haar plaats een deel van haar gewoon huishoudelijk werk te verrichten ; ... dat de burgerlijke partij niet bewijst dat zij inderdaad een beroep gedaan heeft op een dergelijke gezinsverzorging» ; het arrest van 16 februari 1977 bevestigt dat naar het oordeel van het hof van beroep «die schade wel zodanig is als in voormeld arrest werd bepaald en ... dat de burgerlijke partij in gebreke blijft te bewijzen dat wegens haar toestand de echtgenote inderdaad een beroep gedaan heeft op een ruimere gezinsverzorging dan vóór het ongeval ; ... dat indien de echtgenote tot dusver het fysisch vermogen en de moed heeft gehad heel alleen het hoofd te bieden aan de door de verzorging van haar man teweeggebrachte werkvermeerdering, dat bijkomend werk en die extra vermoeidheid slechts een persoonlijke schade van de echtgenote kunnen uitmaken», op welke overwegingen de arresten steunen om eiser elke vergoeding te ontzeggen voor de schade die voor hem ontstaan is uit het feit dat hij thans genoodzaakt is een beroep te doen op de hulp van een derde persoon,

eerste onderdeel, terwijl de door een ongeoorloofd feit veroorzaakte aantasting van de fysieke integriteit waardoor het slachtoffer genoodzaakt wordt tot een voortdurend beroep op de hulp van een derde, op zich een voor vergoeding vatbare materiële schade uitmaakt, zodat de bestreden arresten de artikelen 1165, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek schenden waar zij de vergoeding van de in dat

opzicht door eiser geleden schade afhankelijk stellen van de voorwaarde dat het slachtoffer niet de vrijwillige hulp van een derde heeft kunnen genieten ;

tweede onderdeel, terwijl eiser in zijn conclusie vermeldde dat de schade waarvan hij de vergoeding eiste, de door hem persoonlijk geleden schade was die ontstond uit de noodzaak om een beroep te doen op de hulp van een derde persoon, en er in zijn bijkomende conclusie omstandigerwijze aan toevoegde dat «niet uit het oog mag worden verloren dat het er niet om gaat de door de echtgenote aan de verzorging van haar man bestede tijd te compenseren door een aan die echtgenote toegekende gezinsverzorging, maar de schade te ramen die S. ondervindt door het feit zelf dat hij een gedeeltelijke maar voortdurende hulp nodig heeft ; dat die schade niet mag geraamd worden op grond van de feitelijke toestand zoals die thans bestaat dank zij de aanwezigheid van de echtgenote in de woning ; dat de aanwezigheid van de echtgenote in huis de gevolgen van de handicap weliswaar verzacht, maar dat zulks geenszins te danken is aan de aansprakelijke veroorzaker van het ongeval maar aan de vrijwillige en bijzonder moedige inzet vanwege de echtgenote ; dat die toestand onafhankelijk is van de te vergoeden schade ; ... dat de raming van de schade dus niet afhankelijk mag zijn van de goed- of kwaadwilligheid van de echtgenote ; dat die schade eigen schade is van de man en dus te zijnen aanzien vergoed dient te worden ; ... dat de geleden schade bepaald wordt in het deskundig verslag volgens hetwelk de ongeschiktheid meer dan totaal is ; dat het geen belang heeft te weten hoe concluant zijn handicap concreet verholpen heeft, als het zeker is dat die handicap inderdaad bestaat en volgens de deskundige nodig verholpen moet worden» ; dat hij er de nadruk op legde dat niet de schade van de echtgenote diende te worden vergoed «maar wel de eigen schade van het slachtoffer zelf» en dat «zoals reeds eerder werd gezegd, de schade moet worden vergoed niet op grond van de feitelijke toestand zoals die zich voordoet door het thuisblijven van de vrouw maar op grond van het feit dat het slachtoffer genoodzaakt is een beroep te doen op de hulp van een derde persoon, afgezien van de aanwezigheid van de echtgenote» ; de bestreden arresten zich aldus blijkbaar en zonder redengeving ervan onthouden hebben een vergoeding toe te wijzen voor de schade die voor eiser ontstaan is uit het feit dat hij een beroep moet doen op de hulp van een derde persoon en die op zich materieel nadeel uitmaakt onafhankelijk van de kosten die het in dienst nemen van een betaalde hulp weleens kan meebrengen, zodat de bestreden arresten de bewijskracht van de conclusie van eiser in cassatie miskend hebben (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek) en althans die conclusie onbeantwoord hebben gelaten (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Overwegende dat het arrest van 16 februari 1977 oordeelt dat voor eiser een schade ontstaat uit het feit dat hij genoodzaakt is een beroep te doen op de hulp van een derde persoon, wat de enige reden is waarom de ter zake aangestelde deskundige de blijvende ongeschiktheidsgraad van 100 op 112,5 % heeft gebracht ;

Dat het hof van beroep evenwel weigert daarvoor een vergoeding toe te kennen op grond dat eiser verzorging geniet vanwege zijn echtgenote en niet het bewijs levert dat deze laatste inderdaad een beroep gedaan heeft op een ruimere gezinsverzorging dan vóór het ongeval het geval was ;

Overwegende dat voor het slachtoffer van een ongeval, het feit genoodzaakt te zijn een beroep te doen op de hulp van een

derde persoon, op zichzelf een materiële schade oplevert ;

Dat de door eisers echtgenote verleende hulp op een oorzaak stoelt die zonder enig verband is met de fout van de veroorzaker van het ongeval en dus niet in aanmerking kan genomen worden bij de beoordeling van de omvang van de vergoeding waartoe deze laatste gehouden is ;

Dat het middel gegrond is ;

B. Over de voorziening van eiseres :

Overwegende dat eiseres geen enkel middel aanvoert ;

Om die redenen,

en zonder acht te slaan op de memorie van repliek die eiser ter griffie van het Hof heeft neergelegd op 23 juni 1977, na het verstrijken van de bij artikel 420bis van het Wetboek van Strafvordering bepaalde termijn,

Vernietigt de bestreden arresten in zoverre zij uitspraak doen over eisers vordering tot vergoeding van de schade die voor hem ontstaan is uit het feit dat hij genoodzaakt is een beroep te doen op de hulp van een derde persoon ;

Verwerpt de voorziening van eiseres ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissingen ;

Laat de kosten ten laste van de Staat ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van Beroep te Bergen.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 27 JANUARI 1978

Eerste voorzitter : de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur : de h. Gerniers

Advocaat-generaal : de h. Colard

Advocaten : mrs. Houtekier en Bützler

Pacht—1. Onderscheid tussen pachtvereenkomst en «werkovereenkomst»—2. Opzegging om zelf te exploiteren—a) Vermelding van naam—b) Betwisting van voorgenomen eigen gebruik—Bewijslast.

1. Een pachtvereenkomst houdt in dat de pachter het goed niet voor rekening van de verpachter, maar voor eigen rekening bewerkt.

2. a) Art. 7.1° Pachtwet legt de verpachter niet de verplichting op de identiteit van degene of degenen die, na het vertrek van de pachter, het verpachte goed zullen exploiteren, met hun naam in de opzegging te vermelden.

b) Krachtens art. 12.5 Pachtwet moet de rechter, bij het onderzoek naar de geldigheid van de opzegging, nagaan of de opzeggingsredenen ernstig en gegrond zijn, en moet de verpachter, in geval van betwisting over het ernstig karakter van het voorgenomen eigen gebruik, bewijzen dat de door hem aangevoerde reden gegrond is.

M. t/ M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 21 juni 1976 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Tongeren ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1135, 1165, 1184, 1238, 1243, 1245, 1319,

1320, 1322, 1709, 1711 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 2, 2°, 3°, 4°, 3, 19, 56 van de wet van 4 november 1969 op de landpacht, die afdeling 3 van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van hetzelfde wetboek vormt, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis voor recht zegt dat de tussen partijen bestaande «werkovereenkomst» verbroken is en de eiseres veroordeelt om vijf roeden land gelegen te Thys en vier roeden ernaast en tien roeden in het Tombeveld ter beschikking van de verweerders te stellen om de redenen dat de eerste rechter terecht aanneemt dat tussen partijen met betrekking tot de bewerking van de percelen te Thys en in het Tombeveld een «werkovereenkomst» werd gesloten ; dat de eisers inderdaad deze percelen bewerken voor rekening van de verweerders en hiervoor als vergoeding een gedeelte van de opbrengst van deze percelen ontvangen ; dat deze toedracht van de feiten niet betwist wordt door de eisers ; dat de verweerders trouwens deze percelen niet mochten onderverhuren en daartoe dit specifieke contract met de eisers sloten,

terwijl, eerste onderdeel, de eisers in conclusie staande hielden dat zij sedert meer dan 20 jaar op grond van een pachtvereenkomst aan de verweerders een pachtprijs in natura betaalden, met name, door een gedeelte van de opbrengst aan de verweerders te leveren ; dat de eisers dus geenszins erkenden de goederen voor rekening van de verweerders te bewerken en van hen een gedeelte van de opbrengst van het goed als vergoeding te ontvangen, zodat het bestreden vonnis de bewijskracht van deze conclusie miskent (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek),

tweede onderdeel, de motieven van de eerste rechter volgens welke de eisers voor die percelen vruchten afstonden, tegenstrijdig zijn met die van het bestreden vonnis, volgens welke de eisers vruchten van de verweerders ontvingen ; door naar de motieven van het eerste vonnis te verwijzen de bestreden beslissing onregelmatig gemotiveerd is ; daarbij uit het feit dat de eisers de pachtprijs met vruchten betalen geenszins kan worden afgeleid dat zij zouden erkennen geen pacht te hebben gesloten (schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1238, 1243, 1245, 1319, 1320, 1322, 1709, 1711 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 19 en 56 van de wet van 4 november 1969),

derde onderdeel, de pachtprijs niet noodzakelijk in geld moet worden betaald en de betaling ervan in natura, zoals in vruchten, geenszins het bestaan van een pachtcontract uitsluit ; de eisers staande hielden, zonder op dit punt te worden tegengesproken, dat zij sedert meer dan 20 jaar de percelen bewerkten en onderhielden, zodat de wetgeving op het pachtcontract toepasselijk was ; de betwiste motieven, die geenszins aanduiden bij welke arbeidsovereenkomst de bewerkte gronden behoren, de bestreden beslissing geenszins rechtvaardigen ; (schending van de artikelen 1238, 1243, 1245, 1709, 1711 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 2, 2°, 3°, 4°, 3, 19, 56 van de wet van 4 november 1969 en 97 van de Grondwet),

vierde onderdeel, het feit dat de verweerders niet mochten onderverhuren in de gegeven omstandigheden niet tegen de eisers kan worden ingeroepen en geenszins verhindert dat partijen een pachtcontract aangaande de betwiste percelen hebben gesloten dat in een onderlinge verhouding voor uitvoering vatbaar is (schending van de artikelen 1134, 1135, 1165 en 1184 van het Burgerlijk Wetboek) :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat de eisers in conclusie het bestaan van enige «werkovereenkomst» betwistten en aanvoerden dat het hier ging om een pachtovereenkomst, luidens welke de huurprijs bestond in het leveren van een gedeelte van de opbrengst van het gehuurde goed ;

Overwegende dat het vonnis oordeelt dat de eerste rechter terecht aanneemt dat tussen partijen, met betrekking tot de bewerking van de percelen te Thys en in het «Tombeveld», een «werkovereenkomst» werd gesloten, dat de eisers immers deze percelen bewerken voor rekening van de verweerders en hiervoor als vergoeding een gedeelte van de opbrengst van deze percelen ontvangen, en dat deze toedracht van de feiten door de eisers niet wordt betwist ;

Overwegende dat, nu de eisers zich op het bestaan van een pachtovereenkomst beriepen en nu dusdanige overeenkomst inhoudt dat de eisers de kwestieuze percelen niet voor rekening van de verweerders, doch voor eigen rekening bewerken, het vonnis, door te beschouwen dat door de eisers niet wordt betwist dat zij deze percelen voor rekening van de verweerders bewerken, van voormelde conclusie een interpretatie geeft die met de termen ervan onverenigbaar is ;

Dat het onderdeel gegrond is ;

Over het *tweede middel*, afgeleid uit de schending van de artikelen 7, 10, 12, 5°, van de wet van 4 november 1969 op de landpacht, die afdeling 3 van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van het Burgerlijk Wetboek vormt, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis de door de verweerders aan de eisers gegeven opzegging van de pachtovereenkomst betreffende de 10 roeden lang gelegen te Lauw, Zouwveld en de 5 roeden achter de Tombe en op de Krayberg, geldig en van waarde verklaart en de eisers veroordeelt om deze tegen 30 november 1977 ter beschikking van de verweerders te stellen om de redenen dat de bewoordingen van de opzegging «willen wij hoger vermelde percelen zelf gebruiken» duidelijk is wat betreft de persoon in wiens voordeel de opzegging gebeurt ; dat de leeftijd van de verpachters een eigen exploitatie niet uitsluit ; dat het inderdaad over een werkelijke exploitatie moet gaan, met name dat de dagelijkse en onmiddellijke leiding van het landbouwbedrijf moet berusten bij de verpachter, die daarenboven het uitsluitend risico van de exploitatie moet dragen ; dat zulks de bijstand van familie of bezoldigde arbeidskrachten voor het materiële werk niet uitsluit,

terwijl, eerste onderdeel, de door de verweerders gegeven opzegging, op straffe van nietigheid, de naam en de identiteit moet vermelden van degenen in wier voordeel de opzegging voor eigen gebruik geschiedt (schending van artikel 7, 1°, van de wet van 4 november 1969),

tweede onderdeel, de eisers in conclusie staande hielden dat de verweerders, gezien hun hoge ouderdom, niet tot eigen exploitatie van een landbouwbedrijf in staat waren en zulks niet specifiek aantoonde ; dat het bestreden vonnis, door op familiale of bezoldigde hulp te wijzen, onvoldoende de eigen exploitatie van de verweerders preciseert (schending van de artikelen 7, 1°, 12, 5°, van de wet van 4 november 1969 en 97 van de Grondwet) ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat artikel 7.1° vervat in artikel I van de wet van 4 november 1969 tot wijziging van de pachtwetgeving de verpachter de verplichting niet oplegt de identiteit van degene

of degenen die, na het vertrek van de pachter, het verpachte goed zullen exploiteren met hun naam in de opzegging te vermelden ;

Dat het vonnis beslist dat de bewoordingen van de opzegging, «willen wij hoger vermelde percelen terug zelf exploiteren» aan duidelijkheid niet te wensen overlaten, wat betreft de persoon in wiens voordeel de opzegging gebeurt ;

Dat, door aldus te kennen te geven dat de verweerders zelf het verpachte goed zullen exploiteren, het vonnis aan de bepaling van voormeld artikel 7.1° voldoet ;

Dat het onderdeel naar recht faalt ;

Wat het tweede onderdeel betreft ;

Overwegende dat krachtens artikel 12.5 van voormelde wet de rechter, bij het onderzoek naar de geldigheid van de opzegging, moet nagaan of de opzeggingsredenen ernstig en gegrond zijn en de verpachter, in geval van betwisting over het ernstig karakter van het voorgenomen eigen gebruik, moet bewijzen dat de door hem ingeroepen reden gegrond is ;

Overwegende dat de eisers, met betrekking tot het ernstig karakter van de door de verweerders aangegeven opzeggingsredenen, in conclusie aanvoerden dat de verweerders, gelet op hun ouderdom, 70 à 80 jaar niet in staat waren zelf de kwestieuze percelen te exploiteren ;

Dat het vonnis daaromtrent vaststelt dat de leeftijd van de verpachters een eigen exploitatie niet uitsluit, dat het inderdaad over een werkelijke exploitatie moet gaan, met name dat de dagelijkse en onmiddellijke leiding van het landbouwbedrijf moet berusten bij de verpachter die daarenboven het uitsluitend risico van de exploitatie moet dragen en dat zulks de bijstand van familie of bezoldigde arbeidskrachten voor het materieel werk niet uitsluit ;

Dat het aldus expliciet vaststelt dat de verweerders zich voor het materieel werk kunnen laten bijstaan en impliciet dat de leeftijd van de verweerders het waarnemen van de leiding en van het risico van het landbouwbedrijf niet verhindert ;

Dat het zodoende, door een soevereine beoordeling van de feitelijke elementen van de zaak, beslist dat de door de verweerders ingeroepen reden ernstig is en meteen voormelde conclusie van de eisers regelmatig beantwoordt ;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

en zonder acht te slaan op het tweede, het derde en het vierde onderdeel van het eerste middel die niet tot ruimere cassatie kunnen leiden,

Vernietigt het bestreden vonnis, doch enkel in zoverre het beslist dat de «werkovereenkomst» bestaande tussen partijen voor de hiernavolgende goederen verbroken is vanaf 30 november 1975, de eisers veroordeelt om : 1) vijf roeden gelegen te Thys (Vanormelingen) en vier roeden ernaast en 2) 10 roeden in het «Tombeveld», ter vrije beschikking te stellen van de verweerders uiterlijk op 30 november 1975 en bij gebreke daarvan de verweerders machtigt er de eisers te doen uitdrijven met al wat er zich op mocht bevinden, desnoods met de hulp van de openbare macht, en in zoverre het uitspraak doet over de kosten ;

Verwerpt de voorziening voor het overige ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter zou worden beslist ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt, zitting houdende in hoger beroep.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

4e KAMER — 15 JUNI 1977

Voorzitter : de h. Blockx

Raadsheren : de hh. Boon en Spaas

Advocaten : mrs. Verstraete loco Bastaens en Buyse loco de Cooman

Nakoming van verbintenissen—Toerekening van betalings—Geen andersluidende overeenkomst—Toepassing van art. 1256 B.W.—Toerekening op de vervallen schuld.

Bij ontstentenis van een bewezen akkoord nopens de wijze van toerekening van een bepaalde schuld, is art. 1256 B.W. toepasselijk om te bepalen hoe deze toerekening dient te geschieden.

Wanneer niet blijkt welke schuld de schuldenaar het meeste belang had te betalen, dient de toerekening van de betaalde som te geschieden op de vervallen schuld, hoewel deze minder bezwarend is dan die welke niet vervallen is.

Vere. t/ N.V. Brouwerij C.

Gezien het eensluidend afschrift van het vonnis van de rechtbank van koophandel te Mechelen van 18 februari 1976 tegen hetwelk, bij akte van gerechtsdeurwaarder van 5 maart 1976, een naar vorm en termijn regelmatig hoger beroep werd ingesteld ;

Gezien het incidenteel beroep van geïntimeerde ingesteld bij conclusies neergelegd ter griffie van het Hof op 15 oktober 1976 ;

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van appellanten beoogt het opstellen van een definitieve afrekening tussen de litigerende partijen nopens enerzijds de aan geïntimeerde verschuldigde bedragen ingevolge vervallen huurgelden en kosten van de door appellanten in huur genomen café-dancing «Misty» en anderzijds de door appellanten rechtstreeks of door tussenpersoon gedane betalingen ;

Overwegende dat de eerste rechter, bij tussenvonnis van 29 mei 1974, deskundige De Bruyne heeft aangesteld met opdracht deze afrekening op te stellen ;

Overwegende dat de litigerende partijen de bevindingen en de besluiten van deze gerechtelijke deskundige aanvaarden, behalve wat betreft de toerekening van het bedrag van 608.337 fr. door de consorten B.-B. betaald en waarover partijen het grondig oneens zijn ; dat trouwens de wijze van toerekening van dat bedrag de betwisting uitmaakt tussen de litigerende partijen ;

Overwegende dat noch uit de inhoud van de voorgelegde stukken noch uit de feitelijke toedracht van de zaak met de nodige rechtszekerheid kan noch mag worden afgeleid dat tussen de litigerende partijen en de echtelieden V. een akkoord tot stand is gekomen nopens de toerekening van dat bedrag van 608.337 fr., dat door de consorten B.-B. aan geïntimeerde, in het voordeel van de echtelieden V., overhandigd werd ; dat de enkele omstandigheid dat op de brief van

geïntimeerde van 18 november 1970 door de consorten Verl. vermeld werd dat zij de door appellanten aan geïntimeerde geëndosseerde wisselbrieven terug in ontvangst gekregen hebben, geen verband houdt met de wijze van toerekening zoals in dat schrijven vermeld staat, zodat partijen dan ook verkeerdelijk naar dat schrijven verwijzen om een akkoord af te leiden tussen geïntimeerde en V. nopens deze wijze van toerekening ;

Overwegende dat bij ontstentenis van een bewezen akkoord of verklaring van de partij V. nopens de toerekening van het bedrag van 608.337 fr., artikel 1256 van het Burgerlijk Wetboek toepasselijk is om te bepalen hoe deze aanrekening dient te geschieden ; dat nu niet blijkt welke schuld de partij V. het meeste belang had te betalen met het bedrag van 608.337 fr., de toerekening van dat laatste bedrag dient te geschieden op de vervallen schuld, hoewel deze minder bezwarend is dan die welke niet vervallen is ; dat in dat verband opgemerkt moet worden dat de wisselschulden die V. ten opzichte van appellanten had, en die geëndosseerd werden aan geïntimeerden, op 23 november 1970 nog niet vervallen waren, daar V. al de vervallen wisselbrieven tot 15 november 1970 vereffend had, en dat de overige wisselbrieven slechts betaalbaar waren de vijftiende van iedere nog te komen maand tot 16 juni 1981 ; dat anderzijds de schulden die V. aan geïntimeerde had wel vervallen waren daar ze betrekking hebben op vervallen pachten en gerechtskosten ; dat aldus terecht op de dag van 23 november 1970 het bedrag van 608.337 fr. eerst toegerekend werd op deze laatste schuld die Verl. aan geïntimeerde had, en dit bij voorkeur op de nog niet vervallen wisselschulden van appellanten ;

Overwegende dat de schuld die V. aan geïntimeerde op 23 november 1970 had, niet 208.135 fr. is, zoals geïntimeerde dat verkeerdelijk stelt, doch wel 208.135 fr. vervallen pachten en gerechtskosten min 46.500 fr. huurwaarborg die geïntimeerde nog onder zich hield, zodat deze schuld bedraagt : 208.135 fr. - 46.500 fr. = 161.635 fr. ; dat aldus beschikbaar bleef voor de onmiddellijke betaling van de wisselschuld van V. : 608.337 fr. - 161.635 fr. = 446.702 fr. ;

Overwegende dat, daar partijen het erover eens zijn dat op 23 november 1970 de schuld van appellanten aan geïntimeerde nog 431.463 fr. bedroeg, zoals de deskundige De Bruyne dat aanstipt, de betaling van 446.702 fr. een in het voordeel van appellanten batig saldo geeft van 446.702 fr. - 431.463 fr. = 15.239 fr. ;

Overwegende dat appellanten tevergeefs verwijten richten aan geïntimeerde nopens de door deze laatste principieel juist toegepaste toerekening van het bedrag van 608.337 fr. ; dat immers, zoals hierboven reeds gezegd is, uit niets blijkt dat tussen de litigerende partijen en V. een andersluidend akkoord bestaan heeft nopens een wijze van toerekening die afwijkt van die welke hierboven werd toegepast en welke die van de wet is ; dat trouwens het niet aan geïntimeerde als schuldeiser van V. toekomt deze toerekening te bepalen en er de voorkeur aan te geven het bedrag van 608.337 fr. aan te wenden tot vereffening van niet vervallen wisselschulden die Verl. tegenover de litigerende partijen had ;

Overwegende dat de omstandigheid dat de wisselbrieven, getrokken door appellanten op V., geëndosseerd werden aan geïntimeerde, weliswaar tot gevolg heeft gehad dat geïntimeerde ook de schuldeiser is geworden van V. voor het bedrag dezer wisselbrieven ; dat dit endossement evenwel niets wijzigt aan de eisbaarheid van de wisselbedragen op hun

respectieve vervaldagen ; dat op 21 november 1970 geen vervallen en eisbare wisselbrieven voorhanden waren zodat het endossement van de wisselbrieven, de hierboven aangegeuide toerekening van het bedrag van 608.337 fr. niet in het gedrang brengt ;

Overwegende dat, zo tussen geïntimeerde en V. besprekingen hebben plaatsgehad nopens de onmiddellijke vereffening van de wisselschuld, uit niets blijkt dat V. zijn akkoord heeft betuigd zowel aan appellanten als aan geïntimeerden om zijn wisselschuld onmiddellijk op 23 november 1970 eisbaar te stellen ; dat uit de omstandigheid dat geïntimeerde al de wisselbrieven die haar geëndosseerd werden, teruggegeven heeft aan V., evenmin de onmiddellijke eisbaarheid van de wisselschuld van V. kan worden afgeleid ; dat de omstandigheid dat geïntimeerde al de in haar voordeel geëndosseerde wisselbrieven aan de partij V. heeft teruggegeven hoewel dat het bedrag van 446.837 fr. niet volstond voor de effening van al deze wisselbrieven, niet het voorwerp uitmaakt van het verschil dat aan de rechtbank werd voorgesteld, zodat desbetreffende geen uitspraak dient te worden gedaan ;

Overwegende dat de omstandigheid dat het bedrag van 608.337 fr. voortkomt van de overnameprijs door de partijen B.-B. aan V. verschuldigd ingevolge de verkoop door deze laatste van een handelszaak die hijzelf van appellanten had gekocht doch niet volledig betaald, appellanten geen voorkeurrecht en geen voorrecht verschaft om dit bedrag uitsluitend aan te wenden tot vereffening van deze schuld, die V. aan hen had ter zake van de niet betaalde overnameprijs ;

Overwegende dat aldus het hoger beroep deels gegrond is en het incidenteel beroep ongegrond, daar de door appellanten ingestelde hoofdvordering deels gegrond voorkomt, en de tegeneis van geïntimeerde ongegrond ;

Overwegende dat, nu appellanten in grote mate falen in hun oorspronkelijke vordering, het gepast voorkomt geïntimeerde slechts te veroordelen tot een derde der kosten in eerste aanleg, de kosten van hoger beroep volledig ten laste zijnde van geïntimeerde ;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

14e KAMER — 13 MAART 1978

Voorzitter : de h. Van Malderen

Rechters : mevr. Viérin en mevr. Vaes

Openbaar ministerie : de h. Mahieu

Advocaten : mrs. Gaudy en Verbaanderd

Huwelijk—Dringende en voorlopige maatregelen—Procedure—Voorbeeld—Hoger beroep—Incidenteel beroep.

Vorderingen resp. gebaseerd op de artt. 221 en 223 B.W. kunnen bij een zelfde verzoekschrift ingeleid worden.

Indien een echtpaar met een kind over een wagen en een motorfiets beschikt, en de man op schuldige wijze vrouw en kind verlaat, kan het gepast zijn de wagen aan de vrouw (voor haar verplaatsingen met het kind) en de motorfiets aan de man toe te vertrouwen.

Voor de appellant bepaalt het verzoekschrift tot hoger beroep de grenzen van het hoger beroep limitatief ; de mo-

gelijkheid incidenteel beroep in te stellen bestaat enkel voor de geïntimeerde.

D. t/ Van der E.

Overwegende dat de oorspronkelijke eis van geïntimeerde en gedeeltelijk gegrond verklaard door de eerste rechter (Vred. Wolvertem, 13 september 1977), ertoe strekte 1) bij toepassing van art. 221 B.W. een ontvangstmachtiging toe te staan aan eiseres ten belope van de geïndexeerde bedragen van 10.000 fr. voor haarzelf en van 5.000 fr. voor het kind Christine, geboren te Schaarbeek op 22 juli 1967 ; 2) bij toepassing van art. 223 B.W. : a) geïntimeerde te machtigen tot afzonderlijk verblijf, met verbod voor appellant deze woning te betreden of te storen ; b) het bewakingsrecht over het kind aan geïntimeerde toe te vertrouwen onder voorbehoud van een bezoekrecht voor appellant ; c) aan geïntimeerde het voorlopig beheer over de goederen van de gemeenschap toe te vertrouwen, onder beding dat zij deze niet zal mogen vervreemden of verzwaren ; d) geïntimeerde het gebruik toe te staan van het autovoertuig Mirafiori Fiat 1300 en aan appellant zijn motor B.M.W. 600 ter beschikking te laten ;

Overwegende dat de eerste rechter in het bestreden vonnis de door geïntimeerde gevraagde maatregelen inwilligde voor een termijn van zes maanden behalve wat bovenvermelde bedragen van 10.000 fr. en 5.000 fr. betreft, welke tot 7.000 fr. resp. en 3.000 fr. werden verminderd ;

Overwegende dat appellant hoger beroep aantekende tegen het bestreden vonnis en de « vernietiging ervan vraagt in de mate waar het beslist over de onderhoudsgelden ... en ... dat het voertuig van partijen Fiat aan geïntimeerde werd toegekend » ;

Overwegende dat geïntimeerde bij conclusie incidenteel beroep aantekent en vraagt 1) dat het bezoekrecht aan appellant toegekend, zal afgeschaft worden ; 2) dat de ontvangstmachtiging ten belope van 7.000 fr. voor geïntimeerde zelf verhoogd wordt tot 10.000 fr.

Overwegende dat vorderingen, gebaseerd op de artt. 221 en 223 B.W., bij een zelfde verzoekschrift ingeleid kunnen worden (Rb. Antwerpen, 18 januari 1977, R.W., 1977-78, 1524) ;

Overwegende dat de devolutieve kracht van het hoger beroep beperkt is, in die zin dat de zaak enkel bij de rechter in hoger beroep aanhangig wordt in de mate waarin partijen op hem een beroep deden (« tantum devolutum quantum appellatum »), zodat de rechter in hoger beroep geen uitspraak mag doen buiten de grenzen van het hoger beroep of in de conclusie van geïntimeerde wat betreft het incidenteel beroep ; (Cass., 14 oktober 1964, Pas., 1946, I, 379 ; Cass., 26 mei 1971, Arr. Cass., 1971, 958 ; Cass., 13 januari 1972, Pas., 1972, I, 472 ; Cass., 14 november 1972, R.W., 1972-73, 1761 ; Hof Antwerpen, 2 juni 1975, R.W., 1975-76, 805 ; Braas, *Précis de procédure civile*, I, II, 3e éd. p. 627, nr. 1208 ; A. Le Paige, *Handboek voor gerechtelijk recht*, deel IV, *Rechtsmiddelen*, uitg. 1973, blz. 106, sub 1) ;

Overwegende dat de termen van voormeld verzoekschrift in hoger beroep aan duidelijkheid niets te wensen overlaten en het hoger beroep uitdrukkelijk beperkt werd : « in de mate waar het (bestreden vonnis) beslist over de onderhoudsgelden ... alsmede waar het beslist dat het voertuig van partijen aan geïntimeerde wordt toegekend », zonder enig voorbehoud te formuleren om andere middelen later op tijd en stond te laten gelden, terwijl geïntimeerde haar incidenteel beroep

in conclusie beperkt tot voormeld onderhoudsgeld voor haarzelf, dat zij wenst verhoogd te zien tot 10.000 fr. voor haar zelf en tot afschaffing van het bezoekerrecht ;

Overwegende dientengevolge dat de beslissingen van de eerste rechter, voor de duur van zes maanden, betreffende 1) de afzonderlijke verblijfplaats van geïntimeerde, met verbod voor appellant deze te betreden of te storen ; 2) het bewaakrecht aangaande het kind Christine ; 3) het voorlopig beheer over de goederen van de gemeenschap aan geïntimeerde toevertrouwd met verbod, voor haar, deze te vreemden of te bezwaren ; 4) de beschikking door appellant, over de motor B.M.W. 600, niet meer ten gronde in graad van hoger beroep ter sprake gesteld kunnen worden ;

Overwegende nochtans dat gelet op de beperkte duur van zes maanden aangaande deze vier maatregelen, de rechtbank oordeelt deze vier maatregelen voor een nieuwe termijn van zes maanden te moeten verlengen, daar de verstandhouding tussen partijen nog steeds ernstig gestoord is, daar appellant grovelijk zijn plichten verzuimt ;

Overwegende dat het hoger beroep bijgevolg beperkt is tot de ontvangstmachtiging, het gebruik van het voertuig Fiat en het bezoekerrecht ;

1) *Ontvangstmachtiging*

Overwegende dat appellant vraagt dat het bedrag van 10.000 fr. door de eerste rechter toegekend (7.000 fr. voor geïntimeerde en 3.000 fr. voor het kind) verminderd wordt tot 7.000 fr. globaal, terwijl geïntimeerde vraagt dat het bedrag voor het kind (3.000 fr.) bevestigd wordt en dat voor haarzelf zou verhoogd worden tot 10.000 fr., in totaal 13.000 fr. ;

Overwegende dat gelet op de mogelijkheden van appellant, meer bepaald zijn loon bij de Sabena waar hij bovendien gratis kleding en verplaatsingskosten geniet, en de behoeften van geïntimeerde, die haar opgezegd zag bij de Wasserij St.-Servais te Grimbergen en thans een betrekking van werkvrouw solliciteert in de gemeenteschool te Beigem, zodat haar inkomsten zich beperken tot 1.500 fr. kindergeld, bij gebreke van werkloosheidsuitkering, er aanleiding bestaat het bedrag van 7.000 fr., waarvoor de eerste rechter ontvangstmachtiging toestond voor haar eigen onderhoud, tot 10.000 fr. te verhogen ;

2) *Voertuig Fiat*

Overwegende dat appellant vraagt het gebruik van dit voertuig te mogen hebben ;

Overwegende dat geïntimeerde in de mogelijkheid moet blijven zichzelf, met haar kind te verplaatsen, terwijl appellant die het echtelijk dak — zonder ernstige reden — verliet beschikt over de motor B.M.W. 600, welke hem in staat stelt zich behoorlijk alleen naar zijn werk en elders te verplaatsen, zodat de bestreden beslissing over het gebruik van het Fiat-voertuig, door geïntimeerde, bevestigd dient te worden ;

3) *Bezoekerrecht*

Overwegende dat geïntimeerde bij incidenteel beroep vraagt dat het toegestane bezoekerrecht afgeschaft wordt gelet op het feit dat het kind angstig geworden is tegenover zijn vader ;

Overwegende dat appellant bij incidenteel beroep de uitbreiding van het bezoekerrecht vraagt, evenals de toekenning van de helft van de meubelen ;

Overwegende nochtans dat deze uitbreiding niet kan worden ingewilligd daar het verzoekschrift tot hoger beroep, dat de grenzen van het hoger beroep limitatief bepaalt, hiervan geen gewag maakte (cf. supra) en daar de mogelijkheid inci-

denteel beroep in te stellen enkel bestaat voor de geïntimeerde (art. 1054 Ger. W. ; Cass., 19 december 1975, J.T., 1976, 462 ; Hof Brussel, 20 december 1970, R.W., 1970-71, 1092) ;

Overwegende dat in dit verband het incidenteel beroep van appellant betreffende de stereo-installatie als niet ontvankelijk afgewezen dient te worden ;

Overwegende dat gelet op de inlichtingen geput uit de geseponeerde dossiers 914.855 en 50.73.839/77 van het Parket van de heer procureur des Konings te Brussel, er aanleiding bestaat aan appellant tijdelijk verbod op te leggen van bezoekerrecht, tijdens de hiernavermelde periode betreffende de geldigheidsduur van onderhavige beschikking ;

Om die redenen,

De Rechtbank,

Gehoord het eensluidend mondeling advies van de heer Mahieu, substituut-procureur des konings in de raadkamer van de 14e kamer op 6 maart 1978,

Alle andere conclusies verwerpend,

Verklaart het hoger beroep, en incidenteel beroep van geïntimeerde ontvankelijk naar de vorm ; verklaart het incidenteel beroep van appellant niet ontvankelijk ; en ten gronde uitspraak doende binnen de perken van het hoger beroep, en van het incidenteel beroep, verklaart het hoger beroep ongegrond ; bevestigt het bestreden vonnis met dien verstande dat betreffende het voertuig Mirafiori Fiat 1300, waarvan het gebruik aan geïntimeerde verder wordt toegestaan tot 14 september 1978, beslist wordt dat geïntimeerde het genot zal hebben van de lopende verzekeringswaarborg en verzekeringsbewijs en dat zij het voordeel van de reeds bestaande verzekeringspremies voor de periode oktober 1977 tot 14 september 1978 zal mogen genieten zulks zonder dat zij daarvoor enige terugbetaling aan appellant dient te doen ; zegt voor recht dat het bedrag van 7.000 fr. waarvoor ontvangstmachtiging werd toegestaan voor geïntimeerde, zal vervangen worden door — en verhoogd worden tot het bedrag van 10.000 fr., de ontvangstmachtiging aldus 13.000 fr. belopend (10.000 fr. voor geïntimeerde + 3.000 fr. voor het kind) ; legt aan appellant verbod op van bezoekerrecht jegens het kind tijdens de hierna vermelde periode van zes maanden, in het hoger belang van het kind ; zegt dat deze beschikking — zowel wat de bevestigde als de gewijzigde beschikking betreft — zal gelden voor een termijn van zes maanden en zal volgen op het verstrijken van zes maanden, waarvan sprake in de bestreden beschikking, te weten tot 14 september 1978 ; veroordeelt appellant tot de kosten van het hoger beroep en het incidenteel beroep.

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

5e KAMER — 12 DECEMBER 1977

Voorzitter : mevr. Schulze

Rechters in sociale zaken : de hh. Monchy en Goossens

Arbeidsauditeur : de h. Dekeersmaeker

Advocaten : mrs. Dinot en Henard

Sociale zekerheid werknemers—Werkings sfeer—Houder van pompstation—Arbeidsovereenkomst—Bijdrageplicht.

Ondanks de benaming van het contract dat de petroleummaatschappij met de houders van haar pompstations bindt, blijkt in concreto uit dit contract dat de exploitanten juridisch in ondergeschiktheid arbeiden. Zij werken dus in gelijkaardige omstandigheden als van een arbeidsovereenkomst en de maatschappij is diensgevolge bijdrageplichtig t.a.v. de sociale zekerheid der werknemers.

R.M.Z. t/ N.V.A.

Overwegende dat verweerster pompstationhouders tewerkstelt ;

Overwegende dat eiseres aanvoert dat de pompstationhouders werknemers zijn verbonden door een arbeidsovereenkomst en bijgevolg onder toepassing vallen van de wet van 27 juni 1969 (artikel 1, § 1, lid 1) ;

Overwegende dat verweerster betoogt dat de pompstationhouders zelfstandigen zijn ; verweerster beschouwt zich geenszins als werkgever van deze kleinhandelaars en wenst geen gezag, leiding en toezicht op de exploitanten uit te oefenen ; de exploitanten betrekken de inrichtingen van verweerster in bruikleen en zij handelen erin als zelfstandigen en echte handelaars ;

Overwegende dat dus de vraag is of de pompstationhouders werknemers of zelfstandigen zijn ;

Overwegende dat voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst in de eerste plaats vereist is dat de overeenkomst het verrichten van arbeid tot voorwerp heeft ; dat een tweede noodzakelijke voorwaarde is dat de werknemer als tegenprestatie voor de verrichte arbeid een loon ontvangt en ten slotte dat de werknemer zijn arbeid verricht in een verhouding van ondergeschiktheid aan of onder het gezag van de werkgever ;

Overwegende dat wetgeving, rechtsleer en rechtspraak het oorspronkelijk eens waren dat de ondergeschiktheid bestond in de cumulatieve aanwezigheid van arbeid te verrichten onder het gezag, de leiding en het toezicht van de werkgever ;

Dat echter zowel de wetgever als de rechtsleer en de rechtspraak het criterium van de cumulatieve aanwezigheid van deze drie elementen verlaten hebben zodat de gelijktijdige aanwezigheid ervan achterhaald is als absoluut criterium voor de band van ondergeschiktheid — of van gezag — die alle arbeidsovereenkomsten kenmerkt (zie : H. Lenaerts, *Inleiding tot sociaal recht*, 1973, 146 e.v. ; Cass., 29 februari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 873 ; *Arbrb. Antwerpen*, 4 oktober 1976, *R. W.*, 1976-77) ;

Overwegende dat het Hof van Cassatie aanneemt dat de band van ondergeschiktheid zelfs kan bestaan wanneer de werknemer de volle zelfstandigheid bij de werken en de verantwoordelijkheid voor zijn werk behoudt (Cass., 27 maart 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 977 ; *Arbrb. Antwerpen*, 4 oktober 1976, *R. W.*, 1976-77) ;

Overwegende dat in casu verschillende typecontracten in gebruik waren tussen 1973 en 1976 ; dat zij alle als titel hebben : «Contract van exploitant» ;

Dat bij ontleding van deze typecontracten blijkt dat :

— alle verkooppunten van A. gebouwen zijn die samen met hun handelszaak gratis in bruikleen worden gegeven, met dien verstande dat de N.V. A. alleen eigenaar is en blijft van de handelszaak (artikel III/ 1973) ;

— dat de handelszaak als één geheel beschouwd dient te worden ongeacht welke activiteiten er naast de verkoop van

petroleumprodukten ook in uitgeoefend worden, tenzij dit contractueel anders bedongen is ;

— dat ingevolge artikel IV/ 1973 de exploitant geen andere activiteit zal uitoefenen zonder voorafgaande schriftelijke toelating van A. (zie ook artikel IV/ 1975) ;

— dat in artikel II/1973 niet alleen het uitsluitend verkooprecht van A-produkten vastgelegd wordt, maar A. zich ook het recht voorbehoudt tussen te komen in het assortiment van de nevenartikelen : «uitsluitend artikelen te verkopen aangeduid door A.... De produkten die het voorwerp uitmaken van onderhavig contract zijn die welke in de petroleum-automobielhandel verkocht worden, alsmede in het algemeen alle andere produkten die normaal in een verkooppunt A. kunnen worden verkocht» (zie ook artikel IV, 1°, 1975) ;

— dat artikel VIII/ 1973 en artikel II, 2de 1975 vermelden dat «de waren die deel uitmaken van de keuze die verkocht wordt in het verkooppunt, door A. en/of door een derde aanvaard door A. gefactureerd zullen worden tegen de prijs en op de voorwaarden vastgesteld in het onderhavig contract... de waren van het verkooppunt worden in naam van de exploitant en voor zijn rekening verkocht tegen de prijzen van het tarief medegedeeld en/of aanvaard door A.» ;

— dat ingevolge artikel V/ 1973 : «De exploitant zich gewetensvol aan alle... exploitatie voorschriften zal houden uitgaande van... of van A. en de raadgevingen van de A.-afgevaardigden zal volgen» ;k in artikel IV, 1° 1975 wordt het woord «volgen» afgezwakt tot «in acht nemen» ;

— dat ingevolge artikel VII/1973 A. de mogelijkheid heeft «de boekhouding, kas en voorraden van het station te onderzoeken zonder beperking noch uitzondering» ; in artikel IV, 1°/1975 wordt enkel vermeld «het staat A. op ieder ogenblik vrij de installatie te laten onderzoeken» ;

— dat ingevolge artikel VI/1973 : «De klantensteekkaarten» voor de «Auto-onderhoudsdienst» evenals de «A.-dagboekjes» die de exploitant ter beschikking gesteld worden zullen met zorg worden bijgehouden en zullen op iedere aanvraag voorgelegd worden» ; dat artikel III/1975 spreekt van «het verplicht zorgvuldig bijhouden van een dagboek».

— dat artikel III/ 1975 vermeldt dat «de exploitant het recht heeft steeds een onberispelijk A.-uniform te dragen» ;

— dat hieraan onmiddellijk wordt toegevoegd dat het eerste uniform hem gratis geleverd wordt bij het binnenkomen in het station ;

— dat ingevolge artikel III/1975 «de exploitant zelf publiecit mag voeren met voorafgaande schriftelijke toelating van A.» ;

— dat ingevolge artikel IV/1975 «de exploitant zijn handel niet aan derden zal kunnen overdragen zonder de uitdrukkelijke en schriftelijke toestemming van A.» ;

— dat ingevolge artikel IV/ 1975 «de produkten geleverd zullen worden door A. of door firma's aangeduid door A. en zijn uitsluitend te verkopen onder de merken en voorwaarden opgelegd door A., rekening houdend met de gegeven richtlijnen en instructies» ;

Dat verder uit de ontleding van de contracten blijkt dat het A. op ieder ogenblik vrij staat de installatie te laten controleren door zijn afgevaardigden ;

Overwegende dat in de typecontracten van 1973 en 1975 nergens sprake is van loon of vergoeding ; dat echter uit andere stukken bij het dossier gevoegd blijkt dat de exploitanten een commissieloon hebben ;

Dat dient te worden opgemerkt dat het commissieloon een

vorm van prestatieloon is dat perfect verenigbaar is met het bestaan van een arbeidsovereenkomst voor bedienden (artikel 12^{quater} en 35 gecoördineerde Bediendenwetten) ;

Overwegende dat uit de verdere ontleding van de contracten nog blijkt dat de N.V. A. ook t.a.v. de uitoefening van nevenactiviteiten de juridische mogelijkheid behoudt te kunnen ingrijpen, hetzij door richtlijnen, hetzij door te volgen raadgevingen, hetzij door het systeem van de voorafgaande toelating ;

Overwegende dat uit al deze elementen blijkt dat ondergeschiktheid aanwezig is zelfs zo het toezicht niet permanent uitgeoefend wordt en het werk een zekere zelfstandigheid en persoonlijke verantwoordelijkheid vergt ;

Overwegende dat de rechtsgevolgen die uit het feitelijk bestaan van een arbeidsovereenkomst voortvloeien en die voor het merendeel dwingendrechtelijk en zelfs van openbare orde zijn, niet ongedaan kunnen worden gemaakt door de verplichting aan de werknemer opgelegd om zich als zelfstandige aan te geven bij de belastingen en bij de instellingen belast met het beheer van het sociaal statuut der zelfstandigen, noch door de vrijwillige uitvoering van deze verplichting (zie Arrest Arbeidshof 5 juli 1977) ;

Overwegende dat de bewering dat een contract dat in overeenstemming is met de bepalingen van het koninklijk besluit van 20.1.75 tot het instellen van een economische reglementering van de voortbrenging en de verdeling dat in zijn artikel 5 zijn toepasselijkheid uitsluit wanneer de partijen een handelshuurovereenkomst of een dienstverhuuringscontract hebben gesloten, bijgevolg geen arbeidsovereenkomst kan zijn, een verkeerde redenering inhoudt ;

Overwegende dat uit het geheel van bovenstaande overwegingen blijkt dat de economische afhankelijkheid in ruil voor de gratis bruikleen van de handelszaak dermate contractueel omschreven is dat de N.V. A. zich het recht voorbehoudt leiding, toezicht en gezag uit te oefenen zowel op het zuiver commerciële vlak als op de exploitatiemodaliteiten ;

Dat derhalve voldoende bewezen is uit de feitelijke gegevens dat de prestaties geleverd worden in gelijkaardige omstandigheden als die van een arbeidsovereenkomst ;

Dat derhalve de vordering gegrond is ;

(...)

vredegericht te Gent

3e KANTON — 24 MEI 1978

Rechter : de h. Belpaire

Advocaten : mrs. Naesens, Van Parijs en Balcaen

Erfdienstbaarheid—Aanbrengen van venster bij wijze van tijdelijk gedogen toegestaan aan een medeëigenaar van een erf.

Als een medeëigenaar, die het huis betreft, door de eigenaar van een belendend erf bij wijze van tijdelijk gedogen gemachtigd werd een venster aan te brengen dat uitzicht geeft op het belendend erf, kan de eigenaar van dit laatste, om de dichtmaking van de vensteropening te vorderen, dit doen tegenover zijn contractspartij op grond van de door deze laatste onderschreven verbintenis, en tegenover de andere medeëigenaars op grond van de artt. 675 tot 680 B.W.

Nu ten deze geen recht van erfdienstbaarheid verworven werd, is het niet mogelijk bij vonnis een erfdienstbaarheid te vestigen door een toelating te verlenen om de opening met glastegels dicht te metselen.

D. t/ H. en Van H.-H.

De eis strekt ertoe eerste verweerster te doen veroordelen om een venster aangebracht in de westergevel van het huis, te Gent (...) dicht te metselen en, bij gebrek aan uitvoering binnen acht dagen na betekening van het vonnis, alle verweerders te doen veroordelen tot een schadevergoeding van 200 fr. per dag vanaf de negende dag tot de uitvoering. Eerste verweerster houdt staande dat zij de erfdienstbaarheid van uitzicht en licht verworven heeft, hoewel zij geen partij was bij de vestiging van de beweerde erfdienstbaarheid. In conclusie stelt dezelfde verweerster een incidentele eis in tegen tweede en derde verweerders, strekkende tot het verkrijgen van een schadevergoeding van 30.000 frank. Tweede en derde verweerder achten de vordering van eiseres een rechtsmisbruik.

Overwegende dat door geen van partijen betwist wordt dat de kwestieuze vensteropening in het erf van eerste verweerster aangebracht werd in het begin van het jaar 1970 ;

Dat eerste verweerster geen titel kan aanbrengen waarbij haar eigendom deze erfdienstbaarheid van licht en uitzicht zou hebben verworven ;

Dat een termijn om diezelfde erfdienstbaarheid bij verjaring te verkrijgen niet verlopen is (art. 690 B.W. en eventueel art. 2262 B.W.) ;

Dat ook geen enkele aanduiding bestaat dat beide erven in 1970 eigendom waren van één zelfde eigenaar, die door eigen bestemmingswil, een erfdienstbaarheid had kunnen vestigen ;

Dat derhalve dient te worden aanvaard dat geen erfdienstbaarheid tot stand is gekomen ;

Dat inderdaad de enige titel, zijnde de verbintenis onderschreven door tweede en derde verweerder, slechts een tijdelijk gedogen heeft geschapen, en die titel in zijn geheel dient te worden beschouwd en geïnterpreteerd ; dat m.a.w. eerste verweerster die titel niet kan invoeren om er een recht op erfdienstbaarheid in te vinden en meteen de titel loochenen wat betreft zijn tijdelijke en precare uitwerking ;

Dat hoewel eiseres die titel slechts tegenover tweede en derde verweerder kan invoeren, zij tegenover eerste verweerster de wet, namelijk de artikelen 675 tot 680 B.W. kan invoeren om de afschaffing van de litigieuze venster te verkrijgen ;

Dat, nu geen erfdienstbaarheid gevestigd is, het geen belang vertoont te onderzoeken of de vensteropening aangebracht werd in een mandelige dan wel een privaatieve muur ;

Overwegende dat de verplichting tot het dichtmaken van zelfde vensteropening aldus van eerste verweerster geëist kan worden krachtens de wet (waarvan zij geen enkele conventionele afwijking aantoonde) en van tweede en derde verweerder krachtens de door hen onderschreven verbintenis (die bij niet-naleving ervan aanleiding geeft tot schadevergoeding) ;

Overwegende nochtans dat de verplichting tot het dichtmaken van de venster door tweede en derde verweerder belet werd door het verzet van eerste verweerster (en/of haar rechtsvoorganger), zodat zij (tweede en derde verweerder) in hun verhouding met eiseres niet aansprakelijk zijn voor schade,

die haar oorzaak vindt in het feit van een derde (d.i. eerste verweerster) ;

Dat in de onderlinge verhoudingen tussen verweerders, eerste verweerder geen andere schade ondergaat dan de uitgaven nodig voor het dichtmaken van de vensteropening, doch niet wegens het verlies van zicht en licht ; dat de kosten van dichtmetselen echter in de incidentele eis niet worden gevorderd, zodat hieromtrent geen uitspraak kan worden gedaan ;

Overwegende dat, daar eerste verweerster geen enkel recht van erfdiensbaaerheid heeft verworven, het geen zin heeft en trouwens niet mogelijk is, ten voordele van haar eigendom een erfdiensbaaerheid, bij vonnis te «vestigen» door haar toelating te verlenen de vensteropening dicht te metselen met glastegels ;

Overwegende dat de schade door eiseres geleden of te lijden geen voorwendsel mag zijn van een dwangmiddel ; dat die mogelijke schade dan ook ex aequo et bono begroot dient te worden op 75 frank per dag ;

Om die redenen,

Zeggen dat de eis gedeeltelijk gegrond is ; veroordelen eerste verweerster om de vensteropening aan de westerzijde van het haar toebehorend huis dicht te metselen ; veroordelen eerste verweerster bij niet-uitvoering van dezer verplichting binnen de maand na de betekening van het vonnis om aan eiseres een vergoeding van 75 frank per dag vertraging, met de gerechtelijke interesten, te betalen ; wijzen het meer gevorderde in de hoofdeis en de incidentele eis af als ongegrond ; verwijzen eerste verweerster in alle kosten.

NOOT—1. Bovenstaand vonnis voldoet niet aan het standpunt van de huidige rechtsleer en rechtspraak. Het geeft een onbevredigend antwoord op de vraag naar de verdeling van de bewijslast, het onderscheid, het bestaan en de uitgebreidheid van een erfdiensbaaerheid gevestigd bij titel of een loutere persoonlijke verbintenis. Het probleem van de medeëigendom wordt genegeerd, de waarde van de buitengerechtelijke bekentenis ten onrechte in acht genomen. Tot slot heten argusblokken een last te vormen voor het dienstbaar erf en binnen het bestaande toepassingsgebied der erfdiensbaaerheden te vallen.

2. De feiten laten zich als volgt resumeren. Sinds 14 maart 1953 verkeert een huis in onverdeeldheid, ingevolge het overlijden van een rechtsvoorganger. Begin 1970 plaatste de toenmalige bewoner, één der eigenaars in onverdeeldheid, na mondeling akkoord met zijn nabuur een venster van 1,30 m op 0,80 m en een hoogte van 1 m van de grond welke uitzicht verleent deels op een blinde muur, deels op een privé-oprit en toegang tot de woning van de nabuur. Bij akte van 20 oktober 1975 wordt aan de onverdeeldheid een einde gemaakt en wordt het huis toebedeeld, niet aan de persoon die het venster plaatste, maar aan een andere, dit «zonder enig voorbehoud met alle voor- en nadelige zicht- en onzichtbare erfdiensbaaerheden».

3. Wanneer de nieuwe eigenaar zijn intrek neemt in de woning vordert de nabuur het dichtmetselen van het venster omdat zijns inziens het plaatsen ervan zou zijn toegestaan uitsluitend aan de toenmalige bewoner onder de ontbindende voorwaarde dat de gevel in zijn oorspronkelijke toestand zou worden hersteld bij het vertrek van deze laatste. Op 19 november 1976 geeft de vorige bewoner dit bij buitengerechtelijke bekentenis toe. Bij gebreke aan dicht te metselen vordert de eigenaar van het dienstbaar erf vanaf de negende dag na de betekening van het te wijzen vonnis 200 fr. per dag vertraging bij wijze van schadevergoeding. Eerste verweerder, de huidige eigenaar beroept zich op het negotium waarvan de voorwaarden hem onbekend zijn en vordert het behoud van het venster ; subsidiair vraagt hij het dichten te mogen uitvoeren met behulp van het moderne procédé van glastegels en vordert hij 30.000 fr. als waardevermindering onder voorbehoud van de verdere aanstelling van een deskundige. Tweede verweerder, de vorige bewoner die ten tijde van

het in onverdeeldheid verkeren het venster plaatste, vordert het behoud ervan op grond dat verwijdering rechtsmisbruik zou vormen ; subsidiair beroept hij zich op overmacht doordat de huidige eigenaar, eerste verweerder, het hem thans onmogelijk maakt zijn verbintenis uit te voeren ; uiterst subsidiair acht hij de huidige eigenaar als vorige medeëigenaar in onverdeeldheid medeverantwoordelijk.

4. Betreft het hier een erfdiensbaaerheid krachtens titel of een persoonlijk gedogen ? Principieel wordt elk erf geacht vrij en onbelast te zijn en is het de nabuur die zich op de erfdiensbaaerheid beroept die de bewijslast van het bestaan en de uitgebreidheid van de titel draagt (Laurent, deel 8, nr. 228, blz. 282 ; Kluyskens, *Zakenrecht*, nr. 397, blz. 377 ; De Page, 1963, VI, nr. 658, blz. 549 ; Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 21, blz. 9, en nr. 238, blz. 101 ; Claude Renard, «Examen de jurisprudence 1949-1951 — Personnes et biens», R.C.J.B., 1953, nr. 63, blz. 247, en «Examen de jurisprudence 1952-1955», R.C.J.B., 1957, 153 ; ook de rechtspraak is dienaangaande eensgezind : o.a. Cass., 20 december 1951, *Pas.*, 1952, I, 210, R.W., 1951-52, 962 ; *Bull.jur.imm.*, 1953, 56 ; Hof Brussel, 2 maart 1965, *Rec.gén.enr.*, 1967, 284).

5. Het onderscheid tussen erfdiensbaaerheden en een persoonlijk gedogen, een feitenkwestie, is voldoende gekend. Erfdiensbaaerheden zijn zakelijke onroerende rechten, onlichamelijk van natuur, die als bijzaak onafscheidelijk verbonden zijn met het lijdend erf. In de regel zijn ze eeuwigdurend, verdwijnen ze niet door de uitvoering, is er geen positieve prestatie vereist, zijn ze onafkoopbaar, kosteloos en ondeelbaar (Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 22, blz. 10 e.v.). Erfdiensbaaerheden zijn steeds lasten op een erf, persoonlijke verbintenissen blijven de schuldenaar eigen. Op zichzelf schept de in casu voorhanden stijlclausule waarbij bij de overdracht verwezen wordt naar zichtbare en onzichtbare erfdiensbaaerheid geen erfdiensbaaerheid (R.P.D.B., XII, v°, «Servitudes», nr. 447, blz. 95).

6. Voor het vestigen van een erfdiensbaaerheid bij titel volstaat het negotium (artt. 690-692 B.W. ; Laurent, VIII, nr. 145, blz. 175 ; Kluyskens, *Zakenrecht*, nr. 377, blz. 350 ; De Page, 1953, VI, nr. 612, blz. 501 ; R.P.D.B., XII, v°, «Servitudes», nr. 443, blz. 95 ; Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 440, blz. 196 ; Huc, IV, nr. 413, blz. 507 ; Rb. Charleroi, 11 februari 1942, *Pas.*, 1942, III, 95 ; Rb. Kortrijk, 8 januari 1948, *Pas.*, 1948, III, 10 ; Hof Brussel, 30 oktober 1964, *Rev.prat.dr.not.belge.*, 1965, 34). Dit negotium kan zelfs stilzwijgend tot stand komen.

7. Om tegenwerpelijk te zijn aan derden te goeder trouw dienen alle erfdiensbaaerheden overgeschreven te worden op het hypotheekkantoor. Een onderscheid tussen zichtbare en onzichtbare erfdiensbaaerheden wordt ter zake niet gemaakt (Aubry en Rau, § 250, blz. 130 ; verslag commissie belast met het onderzoek van zekere vraagstukken betreffende de inrichting van de hypotheekbewaringen dl. I inleiding titels I tot IV blz. 78 e.v.). Zowel het verslag van de bijzondere commissie ingesteld voor de herziening van het hypotheekstelsel (*Parl. Besch., Kamer*, 1848-1849, nr. 4, blz. 16) als het regeringsontwerp sloten de overschrijving van de vestiging van de zichtbare erfdiensbaaerheden uit. Zichtbare erfdiensbaaerheden heten immers weinig schadelijk te zijn voor de eigendom en door uiterlijke kentekenen waarneembaar te zijn. De Senaat liet het onderscheid tussen zicht- en onzichtbare erfdiensbaaerheden weg om twee redenen. Ten eerste kan het gebeuren dat enige tijd verloopt tussen de overeenkomst die de erfdiensbaaerheid doet ontstaan en de uiterlijke totstandkoming, intussen dienen derden reeds te worden beschermd. Ten tweede kan de akte van vestiging vermeldingen bevatten die zich uiterlijk niet affirmeren (Genin, *Traité des hypothèques et de la transcription*, nr. 99, blz. 15 ; De Page, 1957, VII, nr. 1081, blz. 972 ; Kluyskens, *Voorrechten en hypotheken*, nr. 12, blz. 20 ; Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 449, blz. 201 ; Edm. Martou, *Privileges et hypothèques*, I, nr. 31, blz. 54).

8. In acht genomen de ratio legis zijn de gevolgen van de niet-overschrijving naargelang het al dan niet zichtbaar karakter van de erfdiensbaaerheid verschillend. De overschrijving van de akte waardoor niet-zichtbare erfdiensbaaerheden worden bekendgemaakt, heeft tot doel de erfdiensbaaerheid zelf kenbaar te maken, inclusief al haar modaliteiten ; de overschrijving van de akte waardoor zichtbare erfdiensbaaerheden worden bekendgemaakt, kan slechts beogen datgene bekend te maken dat de visu door de uiterlijke kentekenen niet kon worden waargenomen (Kluyskens, *Voorrechten en hypotheken*, nr. 12, blz. 20). Slechts in die mate kunnen

derden zich hierop beroepen. Bij ontstentenis van de overschrijving staat het hun vrij te verwijzen naar de bij titel gevestigde erfdiensbaaerheid waarvan de modaliteiten hun niet tegenwerpelijk zijn. Het voorkomen geldt als «un aveu en action» (Laurent, o.c.). Alleen het zichtbare wordt geacht als gekend door derden (vergelijk Vred. Jumet, 7 oktober 1970, *Tijd.vred.*, 1971, 262).

9. Erfdiensbaaerheden krachtens titel kunnen door één der in onverdeeldheid zijnde medeëigenaars gevestigd worden (Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 505, blz. 231) in het voordeel van het in onverdeeldheid zijnde erf. Omgekeerd kan echter één der onverdeelde medeëigenaars geen erfdiensbaaerheid ten laste van het erf toestaan. De rechten der overige medeëigenaars dienen immers te worden gevrijwaard (Veldekens en Demeur, P.B., v° «Copropriété et propriété divisée», nr. 184; Cambron, *Copropriété et de la division des maisons par étages et par appartements*, nr. 320, blz. 151). Hetzelfde geldt ten aanzien van algemene rechthebbenden. Deze zijn niet gebonden indien ze tegen de daden een eigen recht kunnen inroepen die hun door de wet wordt toegekend en door die daden geschonden wordt, in casu art. 577bis, § 9, B.W. (Cass., 20 november 1964, R.W., 1964-65, 1979, *Pas.*, 1965, I, 284, *Rec. gén.*, 1966, nr. 20982, R.J.I., 1965, nr. 4136, R.J.I., 1968, nr. 4499). Een der medeëigenaars kan alleen optreden tegenover een derde ten einde de opeising van de uitoefening van een erfdiensbaaerheid ten voordele van een onverdeeld eigendom op te eisen («Overzicht van rechtspraak 1969-1972 — Zakenrecht», door R. Derine en P. Hamelink, T.P.R., 1973, 818; Renard en Hansenne, «Examen de jurisprudence 1966-69», R.C.J.B., 1971, nr. 28, blz. 142; R.P.D.B., XII, v°, «Servitudes», nr. 21 en nr. 591 e.v.; Rb. Dinant, 10 april 1942, *Tijd. Vred.*, 1943, 16) of ten eigen nutte deze erfdiensbaaerheid aanwenden (Vred. Soignies, 7 maart 1953, *Tijd. Vred.*, 1954, 50, R.J.I., 1954, 375, met noot). Medeëigenaars, belanghebbenden die in de niet-overgeschreven akte geen partij zijn en die nochtans houder zijn van concurrerende rechten zijn derden (P. Heurterre, 1971, «Overzicht van rechtspraak: voorrechten en hypotheken», T.P.R., 1971, 105).

10. De bewijslast voor het bestaan en de uitgebreidheid vereist voor onzichtbare erfdiensbaaerheden een instrumentum, voor zichtbare erfdiensbaaerheden slechts in die mate dat afgeweken wordt van uiterlijke tekenen. Dit instrumentum moet voldoen aan de voorwaarden van art. 1341 B.W. Deze waarde wordt berekend met inachtneming van de meer- en minderwaarde die de erfdiensbaaerheid medebrengt voor het heersend en lijdend erf (Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 466, blz. 211). In de praktijk wordt het instrumentum vaak vervangen door een bekentenis (Cass., 17 januari 1969, R.W., 1969-70, 563, J.T., 1969, 334, *Rev.prat.not.*, 1969, 313; R.J.I., 1969, 303). Een bekentenis mag een niet behoorlijk geschrift aanvullen (Hof Brussel, 30 oktober 1964, *Pas.*, 1965, II, 232). Daar het een zichtbare erfdiensbaaerheid betrof diende het bestaan van de voorwaarde bewezen te worden en niet het niet-bestaan ervan (M. Storme, *De bewijslast in het Belgisch privaatrecht*, nr. 409, blz. 383).

11. De vraag naar de onsplitsbaaerheid van een buitengerechtelijke bekentenis blijft omstreken. Wettelijk is dienaangaande niets bepaald (vgl. art. 1356 en de noot van J.P. Masson, «L'indivisibilité de l'aveu», bij Cass., 5 oktober 1967, R.C.J.B., 1969, 38 e.v. vnl. nr. 4, blz. 45). Belangrijk blijven eveneens de basisprincipes aangaande de bekwaamheid en de vraag wie uiteindelijk door de bekentenis gebonden is. Uiteraard bindt de bekentenis uitsluitend degene die ze deed (De Page, 1967, III, nr. 1009, D, blz. 1072; Laurent, XX, nr. 169, blz. 199). Zij kan niet uitgaan van iemand die niet meer kon beschikken over het onroerend goed. De vorige eigenaar zou trouwens geen belang meer hebben zodanige bekentenis te weigeren (Kluyskens, *Zakenrecht*, nr. 376, blz. 362).

12. Terecht kon eerste verweerder zich beroepen op het negotium dat afdoende bewezen was door het zichtbare karakter van het venster. Dit negotium was hem tegenwerpelijk, het meerdere, zijnde de interne gevolgen, niet (Van Gerven, *Beginnelsen van het Belgisch privaatrecht*, I, *Algemeen deel*, nr. 120, blz. 374). Al wat afweek van het de visu vaststelbare was aan overschrijving onderworpen. Met reden kon eerste verweerder zich beroepen op de schijn- of trouwensleer.

13. De rechterlijke macht kan uiteraard geen erfdiensbaaerheden vestigen (Hof Brussel, 12 oktober 1959, *Pas.*, 1961, II, 65). Uitzichtten op privé-wegen (Derine en Hamelink, T.P.R., 1973, «Overzicht van rechtspraak», nr. 90, blz. 846), op blinde muren of op een dak

zijn geen erfdiensbaaerheden (Baudry-Lacantinerie VI, nr. 1032; Aubry en Rau, II, nr. 196, blz. 321; De Page, 1953, VI, nr. 571, blz. 466; Lindemans, APR, *Erfdiensbaaerheden*, nr. 374, blz. 158; Derine en Hamelink, «Overzicht van rechtspraak», T.P.R., 1973, nr. 90, blz. 846) en komen niet in aanmerking voor verwijdering. Het vermoeden van last iuris tantum mag steeds worden weerlegd. Of het aanwenden van tegels van het type Nevada, Argus of Falconnier nog een last betekent voor het dienstbaar erf behoort tot het soeverein appreciatierecht van de rechtbank (vgl. voorheen de openingen die met een houten paneel worden gesloten die niet meer als erfdiensbaaerheden beschouwd worden, Kluyskens, V, *Zakenrecht*, nr. 363/7, e, blz. 399; De Page, 1953, VI, nr. 571, blz. 466; Vred. Ath, 30 december 1893, *Tijd. Vred.*, 1894, 75; Vred. Peer, 28 september 1954, *Tijd. Vred.*, 1955, 47, *Tijd. Not.*, 1955, 78, met noot). Thans wint in de recente rechtsleer en rechtspraak de stelling dat dergelijke hedendaagse technieken buiten het toepassingsgebied van de erfdiensbaaerheden valt, aarzeland veld. Men beroept zich op het finaliteitscriterium en gaat de bedoeling van de wetgever van 1804 na (N. Verheyden-Jeanmart, «L'utilisation des briques translucides et la réglementation relative aux jours», *Ann. de droit*, 1969, 211 e.v.; R.P.D.B., XII, v°, «Servitudes», nr. 182, blz. 80, en nr. 196, blz. 81; Derine en Hamelink, T.P.R., 1973, «Overzicht van rechtspraak 1969-72», nr. 88 blz. 844; Rb. Brugge, 25 februari 1914, *Tijd. Vred.*, 1916, 107; Vred. Hannuit, 29 januari 1963, R.J.I., 1963, 137, *Jur. Liège*, 1963, 200; Rb. Tongeren, 26 november 1964, *Jur. Liège*, 1964-65, 117 en noot M.H.; Rb. Antwerpen, 18 september 1969, *Tijd. Vred.*, 1970, 176; Cass.fr., 6 december 1955, D., 1956, 94; Cass.fr., 22 juli 1964, D., 1964, 710; Vieujeun, R.C.J.B., 1966, 358, nr. 92; *Jurisclasseur civil*, art. 675-680, nrs. 22 en 23; anders: Rb. Brussel, 5 juni 1972, J.T., 1972, 571 met noot).

Johan Billiet

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 9 januari 1978

Geding—Rechtsingang—Werkloosheid—Vordering die binnen een bepaalde termijn dient te worden ingeleid—Inleiding bij aangetekende brief—Datum van de inleiding.

Krachtens art. 7, § 11, van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders moeten de beslissingen van de directeur van het gewestelijk bureau van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, op straffe van verval, aan de bevoegde arbeidsrechtbank worden voorgelegd binnen een maand na de kennisgeving of, bij gebrek aan kennisgeving, binnen een maand te rekenen vanaf de dag waarop de betrokkene er kennis van gehad heeft.

Naar luid van de artt. 580, 2°, en 704, lid 1, Ger. W. worden de vorderingen betreffende rechten en verplichtingen van werknemers, welke voortvloeien uit de wetgeving inzake werkloosheid, ingeleid bij verzoekschrift, neergelegd ter griffie van de arbeidsrechtbank of bij aangetekende brief gezonden aan die griffie.

Ten deze verstreek de termijn van een maand op 30 april 1973. Eiser tot cassatie stelde zijn beroep tegen de beslissing van de directeur in bij aangetekende brief, die op 30 april 1973 aan de post werd toevertrouwd en op 2 mei 1973 ter griffie van de arbeidsrechtbank toekwam. Het bestreden arrest (Arbeidshof Luik, 24 oktober 1975) heeft beslist dat dit beroep te laat werd ingesteld.

Na de hierboven vermelde bepalingen te hebben geciteerd, vernietigt het Hof die beslissing om de volgende redenen:

«Overwegende dat uit de combinatie van die bepalingen volgt dat de vordering aan de arbeidsrechtbank is voorgelegd in de zin van artikel 7, § 11, van de besluitwet van 28 december 1944, hetzij wanneer ze ter griffie is neergelegd, hetzij wanneer ze bij aangetekende brief aan de griffie is gezonden;

«Dat derhalve de verzendingsdatum van de aangetekende brief en niet de datum van ontvangst ervan in aanmerking moet worden genomen om vast te stellen of de vordering binnen de wettelijke termijn werd ingesteld.»

(Voorzitter : de h. Naulaerts—Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens—Advocaat-generaal : de h. Duchatelet—Advocaten : mrs. Bayart en Simont—In de zaak : C. t/ Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening).

Hof van Cassatie (3e Kamer), 13 februari 1978

Burgerlijke vordering—Schorsing—Le criminel tient le civil en état—Beslissing alvorens recht te doen—Gezag van gewijsde.

«Overwegende, in zoverre het middel de schending van artikel 97 van de Grondwet aanvoert, dat het arbeidshof (Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 4 november 1976) beschouwt dat artikel 4 van de wet van 17 april 1978 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, een uitspraak over de grond van de burgerlijke rechtsvordering belet, maar niet de behandeling van deze vordering verhindert, meer bepaald door een onderzoeksmaatregel te bevelen ; dat het arrest aldus aan het vereiste van artikel 97 van de Grondwet voldoet en het middel op dit punt feitelijke grondslag mist ;

«Overwegende, voor het overige van het middel, dat bedoeld artikel 4 bepaalt dat de burgerlijke rechtsvordering afzonderlijk van de strafvordering kan worden vervolgd, maar dat ze in dat geval geschorst is, zolang niet definitief is beslist over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke rechtsvordering is ingesteld ;

«Overwegende dat deze regel wordt gesteld omdat het strafvonnis, ten opzichte van de afzonderlijk ingestelde burgerlijke rechtsvordering, het gezag van gewijsde heeft aangaande de punten welke aan de strafvordering en aan de burgerlijke rechtsvordering gemeen zijn ; dat de rechter voor wie de burgerlijke rechtsvordering aanhangig is, alvorens recht te doen aan voorafgaande maatregel kan bevelen om de vordering te onderzoeken, nu toch het gezag van gewijsde alleen aan de eindbeslissing verbonden is ;

«Overwegende dat het arrest twee beslissingen inhoudt, ten eerste, definitief op incident, de beslissing dat artikel 4 van de wet van 17 april 1878 het arbeidshof niet belette een onderzoeksmaatregel te bevelen ; ten tweede, alvorens recht te doen, de beslissing die deze onderzoeksmaatregel beveelt ;

«Overwegende dat deze laatste beslissing geen gezag van gewijsde heeft ; dat bedoeld artikel 4 niet belet dat het arrest de onderzoeksmaatregel beveelt alvorens recht te doen over de grond van de burgerlijke zaak en dit hoewel over de strafvordering niet definitief is beslist.»

(Voorzitter : de h. Gerniers—Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens—Advocaat-generaal : de h. Lenaerts—Advocaten : mrs. De Baeck en De Bruyn—In de zaak : P.V.B.A. M. t/R.M.Z.)

NOOT—1. Het adagium «Le criminel tient le civil en état» geldt niet ten aanzien van beslissingen alvorens recht te doen (R. WARLOMONT, *L'action publique et l'action civile*, 1947, p. 92, nr. 470).

2. Art. 24 Ger. W. bepaalt dat ieder eindvonnis gezag van gewijsde heeft vanaf de uitspraak. Een beslissing is slechts een eindvonnis, indien daarmee de rechtsmacht van de rechter over een geschilpunt uitgeput is, behoudens de rechtsmiddelen bij de wet bepaald (art. 19 Ger. W.). Bijgevolg hebben beslissingen alvorens recht te doen geen gezag van gewijsde (Cass., 19 december 1973, *Arr. Cass.*, 1974, 448 ; CH. VAN REEPINGHEN, *Verslag*, p. 52 ; P. MAHAUX, «Het rechterlijk gewijsde en het Gerechtelijk Wetboek», *R.W.*, 1971-1972, 113-114).

J.L.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 2 maart 1978

Betekening en kennisgeving—Afgifte van het afschrift van het exploit op het politiecommissariaat—Tegenstrijdigheid tussen de vermeldingen van het origineel en het afschrift van het exploit.

De afschriften van de exploiten van betekening van de voorziening aan de verweersters in cassatie vermelden dat die afschriften werden

afgegeven aan het gemeentebestuur van Ukkel en dat het origineel van het exploit werd gevisieerd door de heer C.G., «die belast is met het ontvangen van de boodschappen». Op het origineel staat echter, benevens voornoemde vermeldingen, een stempel «politiecommissariaat van Ukkel», alsmede twee afdrucken «copie ontvangen onder gesloten omslag» en daarachter de met de hand geschreven vermelding «de gedelegeerde» en een onleesbaar visum.

Het middel van niet-ontvankelijkheid van de voorziening, opgeworpen door de verweerders, wordt niet aangenomen :

«Overwegende dat blijkens de vermeldingen op het origineel van het exploit van betekening van de voorziening aan de eerste twee verweersters de afschriften van het exploit, onder gesloten omslag, op het politiecommissariaat van de gemeente Ukkel werden afgegeven aan de heer C.G., een ambtenaar die daartoe opdracht had en die het origineel heeft gevisieerd ;

«Overwegende dat de gemeentepolitie deel uitmaakt van het gemeentebestuur en dat de vermelding dat de afschriften van het exploit op het politiecommissariaat werden afgegeven dan ook niet in tegenspraak is met de vermelding dat ze aan het gemeentebestuur werden afgegeven, doch een precisering is van die vermelding ;

«Overwegende dat artikel 45 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat het afschrift van het exploit op straffe van nietigheid alle vermeldingen van het origineel moet bevatten en door de gerechtsdeurwaarder getekend zijn ;

«Overwegende dat de nietigheid ten gevolge van de onregelmatigheid die, zoals ten deze, voortvloeit uit het ontbreken van overeenstemming tussen het afschrift van het origineel van het exploit niet een van de gevallen van nietigheid is die in artikel 862, § 1, van het Gerechtelijk Wetboek, worden opgesomd en waarop de regel van artikel 861 niet van toepassing is ;

«Overwegende dat niet blijkt dat de aangevoerde onregelmatigheid de belangen van de eerste twee verweersters heeft geschaad.»

(Voorzitter : de heer Trousse—Raadsheer-rapporteur : de h. Meëus—Advocaat-generaal : de h. Colard—Advocaten : mrs. Van Ryn en De Bruyn—In de zaak : L. t/ D. e.a.)

NOOT—Zie P. ROUARD, *Traité élémentaire de droit judiciaire privé*, II, p. 209, nrs. 233 e.v.

Arbeidshof Gent (6e Kamer), 5 juni 1978

Werkloosheid—Recht op uitkeringen—Behoud van de hoedanigheid van gerechtigde—Onderbreking der uitkeringen gedurende minder dan vijftien maanden—Bij vergissing toegekende uitkeringen.

Een werkloze beriep zich op artikel 123, § 1, 1°, K.B. van 20 december 1963, krachtens hetwelk de hoedanigheid van gerechtigde behouden blijft wanneer de uitkeringen slechts gedurende een periode van minder dan vijftien maanden werd onderbroken. De R.V.A. betwistte de hoedanigheid van gerechtigde omdat betrokkene slechts bij vergissing, en dus ten onrechte, werkloosheidsuitkeringen gedurende die periode heeft genoten.

«Appellante stelt in hoger beroep vast dat de eerste rechter de dagen meerekent die zij gedurende de periode van 1 oktober 1975 tot 31 december 1975 en van 1 april 1976 tot 30 juni 1976 in de werkloosheidsreglementering heeft genoten zodat zij meent te mogen stellen dat zij op het ogenblik van haar uitkeringsaanvraag de hoedanigheid van gerechtigde bij toepassing van artikel 123 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid had behouden (de uitkeringen waren op dat ogenblik slechts gedurende een periode van minder dan 15 maanden onderbroken).

«Geïntimeerde voert echter aan dat appellante bij vergissing en bijgevolg ten onrechte werkloosheidsuitkeringen heeft genoten van 1 oktober 1975 tot en met 8 april 1976 en dat dit blijkt uit de beslissing van de directeur van het gewestelijk bureau van 9 april 1976, zodat

zij geen aanspraak kan maken op de toepassing van artikel 123 van hogervernoemd koninklijk besluit.

«Wat betreft de genomen beslissing van 9 april 1976 dient opgemerkt te worden dat appellante geen beroep heeft ingesteld bij de bevoegde arbeidsrechtbank zodat deze beslissing definitief is geworden te haren opzichte, derwijze dat zij deze beslissing niet meer kan betwisten. Alleen de directeur van het gewestelijk bureau kon nog tot de herziening van haar geval overgaan.

«Hieruit vloeit voort dat op het ogenblik van de beslissing van 25 februari 1977 de uitkeringen van appellante geacht moeten worden meer dan 15 maanden onderbroken te zijn geweest omdat onrechtmatig uitbetaalde werkloosheidsuitkeringen tijdens deze 15 maanden niet enig recht kunnen scheppen en aldus niet kunnen bijdragen tot het behoud van gerechtigdheid in de zin van artikel 123 van het koninklijk besluit van 20 december 1963.»

(Voorzitter : de h. Wynants—Raadsheren in sociale zaken : de hh. Neiryck en Van Yperzele—Substituut-generaal : de h. Kiekens—Advocaat : mr. Van Hecke—In de zaak : M. t/ R.V.A.).

Rb. Brussel (12e Kamer), 23 mei 1978

Onrechtmatige daad—Verkeersongeval—Bestuurder getroffen door hartinfarct—Vereiste lichamelijke geschiktheid om voertuig te besturen—Overmacht.

Tijdens het besturen van zijn voertuig verloor de verzekerde van appellante de controle over zijn voertuig en reed het geparkeerde voertuig van eerste geïntimeerde aan, dat op zijn beurt werd vooruitgeduwd tegen het voertuig van tweede geïntimeerde, dat hierdoor in aanrijding kwam met het voertuig van derde geïntimeerde. Kort na het ongeval overleed de verzekerde van appellante aan een hartinfarct.

Door de eerste rechter (Vred. Brussel, 7e kanton, 27 maart 1975) werd hij voor dit ongeval aansprakelijk geacht. Dit vonnis wordt op de volgende gronden vernietigd :

«Overwegende dat appellante de eerste rechter verwijt ten onrechte te hebben geoordeeld dat a) de verzekerde van appellante moest en kon beseffen dat hij niet over de vereiste lichaamsgeschiktheid beschikte om veilig te rijden, omdat hij een jaar tevoren door een hartaanval was getroffen, en in het bezit was van een fles Trinitine, een geneesmiddel voor hartlijders, zodat hij wegens schending van artikel 10 van het Verkeersreglement aansprakelijk is op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek ; b) de exceptie van overmacht niet was bewezen ;

«Overwegende dat blijkt uit inlichtingen, verstrekt door appellant, dat haar verzekerde een eerste hartinfarct had in 1968, zes jaar vóór het ongeval, en niet een jaar ; dat hij sindsdien het werk had hervat ; dat hij slechts sinds 1973 soms pijn in de borst had ; dat de behandelende geneesheer begin 1974 had aangeraden een volledig medisch onderzoek te laten doen, maar dat V. overleed voor het kon plaatshebben ; dat de behandelende geneesheer de overledene niet had afgeraden een auto te besturen, tenzij tijdens de eerste maanden na het infarct ;

«Overwegende dat het in deze omstandigheden niet is bewezen dat wijlen V. moest of kon beseffen dat hij niet de vereiste lichaamsgeschiktheid bezat om veilig te rijden ; dat de plotselinge hartinfarct, oorzaak van het verlies door wijlen V. van de controle over zijn voertuig, onvoorzienbaar was, en dient te worden aangezien als een geval van overmacht (cf. Hof Antwerpen, 5 mei 1975, RGAR, 1976, 9583 ; Rb. Brussel, 27 december 1974, *ibidem*, 9584) ;

«Overwegende dat in hoofde van verzekerde van appellante geen fout is bewezen, die aanleiding kan geven tot zijn aansprakelijkheid op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek ; dat geen andere rechtsgrond wordt ingeroepen ;

Dat de oorspronkelijke hoofdvordering, evenals de vorderingen in vrijwillige tussenkomst, bijgevolg als ongegrond moeten worden afgewezen.»

(Voorzitter : de h. Lamberty—Rechters : de hh. Maréchal en Pauwels—Advocaten : mrs. de Maleingreau loco Van den Neucker en Moriau—In de zaak : N.V. L. t/ V., D. en A.)

Arbrb. Hasselt (1e Kamer), 2 juni 1976

Werkloosheid—Uitkeringen—Jonge afgestudeerden—Schorsing van de termijn van één jaar—Hogere studie in het buitenland.

Het doen van studies in het buitenland kan de termijn van één jaar tussen de beëindiging van de rechtgevendende studie en de aanvraag om uitkering niet schorsen.

«Eiser volgde na zijn humaniora gedurende twee jaren de afdeling elektrotechniek in de technische hogeschool te Eindhoven. Deze hogeschool, die ver buiten de grenzen als een der beste hogescholen in deze afdeling wordt erkend, ligt daarenboven korter bij de woonplaats van eiser dan gelijkwaardige in België zelf. Hij slaagde echter niet in zijn studie en begon toen zijn studie A.1. aan het Hoger Rijksinstituut voor Technisch Onderwijs te Hasselt en behaalde het diploma van de hogere cyclus 2e graad afdeling Mechanica A.1. in 1975. Door de bestreden beslissing wordt gesteld dat, daar eiser sinds het beëindigen van zijn humaniora meer dan één jaar in het buitenland had gestudeerd, hij niet in aanmerking kon komen voor werkloosheidsuitkeringen.

«In de huidige stand van de wetgeving is deze beslissing juist en dient te worden bekrachtigd.»

(Voorzitter : de h. Schroé—In de zaak : D. t/ R.V.A.)

NOOT—Men leze nochtans D. SIMOENS, «De toepassingsvoorwaarden van de bijzondere regeling van werkloosheidsuitkeringen voor jonge afgestudeerden», T.S.R., 1976, 131, nr. 13. Niet het feit dat de hogere studie in het buitenland werden gedaan, wel het feit dat ze gedaan werd in een onderwijsinstelling die niet door de (Belgische) Staat is opgericht, erkend of gesubsidieerd, moet doorslaggevend zijn.

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 70/77 Simmenthal S.A./Administration de finances (prejudiciële zaak) — 28 juni 1978 — *douanerechten en heffingen van gelijke werking*

In november 1971 en januari 1973 voerde Simmenthal S.A., verkoper in het hoofdgeding, twee partijen Uruguyaans bevroren rundvlees in Italië in. Op grond van de Italiaanse wettelijke regeling werd deze invoer aan een veterinaire keuring onderworpen, zulks tegen betaling van rechten.

De Pretore te Alessandria, van mening dat deze keurlonen heffingen van gelijke werking als douanerechten vormden, waarvan de heffing onverenigbaar is met artikel 12, lid 2, van verordening no. 14/64 en artikel 20, lid 2, van verordening no. 805/68, welke beide, behoudens de daarin voorziene uitzonderingen en afwijkingen, verbieden douanerechten en heffingen van gelijke werking toe te passen bij de invoer van vers of bevroren rundvlees uit derde landen in de Gemeenschap, wendde zich tot het Hof van Justitie met een reeks prejudiciële vragen.

De eerste vraag luidt of de bepalingen van de verordeningen nos. 14/64 en 805/68 aldus moeten worden uitgelegd, dat elke geldelijke last die in een Lid-Staat wordt opgelegd wegens veterinaire keuring aan de grens bij de invoer van runderen en rundvlees uit derde landen, een heffing van gelijke werking als een douanerecht is.

Het Hof verklaarde voor recht dat «als heffingen van gelijke werking als douanerechten in de zin van artikel 12, lid 2, van verordening no. 14/64 en van artikel 20, lid 2, van verordening no. 804/68 zijn te beschouwen de geldelijke lasten, ongeacht hun bedrag, welke uit hoofde van een veterinaire keuring van runderen en rundvlees bij invoer uit derde landen worden opgelegd, tenzij die lasten deel uitmaken van een algemeen stelsel van binnenlandse heffingen waardoor nationale en ingevoerde produkten volgens dezelfde criteria en in hetzelfde verhandelingsstadium stelsmatig worden belast.

Voor de tweede vraag betreffende het tijdstip met ingang waarvan het verbod tot heffing van bedoelde geldelijke lasten van toepassing is, verwijst het Hof naar de rechtspraak (zaak 84/71, Marimex), waarin de bedoelde tijdstippen zijn vastgesteld op 1 november 1968 (verordening no. 14/64) en op 29 juli 1968 (verordening no. 805/68).

De derde en vierde vragen luiden of richtlijn no. 72/462 van de Raad van 12 december 1972 de Lid-Staten machtigt «wederom rechten in te voeren», en zo ja, vanaf welk tijdstip, en wanneer dit het geval is, of deze richtlijn en met name de bovengenoemde artikelen, geldig moeten worden geacht.

In de eerste plaats moet worden onderzocht of de Raad c.q. de Commissie in de door hen vastgestelde verordeningen uitzonderingen of afwijkingen van deze aard kunnen voorzien.

Het Hof overwoog ten aanzien van het handelsverkeer met derde landen dat de vraag of termen aanwezig zijn om de heffingen van gelijke werking af te schaffen, te handhaven, te wijzigen of in te stellen, enerzijds moet worden gezien in verband met de eisen van het communautaire handelsbeleid en anderzijds — ten gevolge van de instelling van de gemeenschappelijk douanetarief — een uniformering van de voorwaarden voor de import uit derde landen.

Hieruit volgt dat het verbod voor het handelsverkeer met derde landen niet absoluut is en dat de Raad c.q. de Commissie daarop uitzonderingen of afwijkingen kunnen voorzien.

Deze afwijkingen hebben echter slechts rechtsgevolgen wanneer de keuringen, waarvan zij de kosten moeten dekken, zijn georganiseerd in overeenstemming met de richtlijn en door de betrokken Lid-Staten worden uitgevoerd. Het Hof beantwoordde de derde en vierde vraag als volgt :

«a) de Raad schendt geen bepaling van het gemeenschapsrecht door in zijn verordeningen en inzonderheid in artikel 12, lid 2, van verordening no. 14/64 en in artikel 20, lid 2, van verordening no. 805/68 de mogelijkheid te voorzien van uitzonderingen en afwijkingen — in door hem nader te bepalen vorm — op het verbod om heffingen van gelijke werking toe te passen in het handelsverkeer met derde landen, voorzover het echter gaat om lasten die zich als zodanig in alle Lid-Staten gelijkelijk doen gevoelen in het betrokken handelsverkeer met derde landen ;

b) zo artikel 12, lid 8, artikel 23, lid 4, en artikel 26 van richtlijn no. 72/462 met betrekking tot de kosten van veterinaire keuringen bij de invoer van dieren en vers vlees uit derde landen afwijkingen voorzien van het in artikel 20 van verordening no. 805/68 vervatte verbod van heffingen van gelijke werking, kunnen deze afwijkingen eerst werken nadat de Lid-Staten in staat zijn gesteld om, overeenkomstig de voorschriften van de richtlijn, de in de artikelen 12, 23, 24 en 25 der richtlijn bedoelde keuringen te regelen.»

Hoewel de vijfde en zesde vraag zonder voorwerp zijn geraakt, onderzoekt het Hof, teneinde de nationale rechter een bruikbaar antwoord te geven dat hem in staat stelt het gemeenschapsrecht toe te passen in het hem voorgelegde geschil, of een uitzondering of afwijking als voorzien in de verordeningen nos. 14/64 en 805/68, niet moet worden aangenomen op basis van andere bepalingen van het gemeenschapsrecht.

Het Hof beantwoordde deze vragen als volgt :

«artikel 9 van richtlijn no. 64/433 van de Raad, in samenhang met artikel 12, lid 2, van verordening no. 14/64 en artikel 20, lid 2, van verordening no. 805/68, bevat met betrekking tot de veterinaire keuring van vers vlees uit derde landen een afwijking van het verbod om heffingen toe te passen, voorzover nodig ter verzekering van een niet-discriminatoire behandeling enerzijds van handelaren die in het intra-communautaire handelsverkeer vers vlees op de markt brengen en deswege worden onderworpen aan de betaling van heffingen in de Lid-Staat van vertrek, en anderzijds van degenen die uit deze landen

importeren, mits deze heffingen de werkelijke keuringskosten niet overschrijden.»

Zaak 1/78 Kenny/Insurance Officer (prejudiciële zaak) — 28 juni 1978 — *sociale zekerheid van migrerende werknemers*

Verzoeker in het hoofdgeding is de heer Kenny, van Ierse nationaliteit, doch wonende in Groot-Brittannië, waar hij valt onder de National Insurance Act en onder andere in aanmerking komt voor uitkeringen wegens ziekte of arbeidsongeschiktheid.

Toen hij in juni 1973 een bezoek aan Ierland bracht, kwam hij in de gevangenis terecht, waar hij ziek werd en werd overgebracht naar een ziekenhuis dat niet tot de gevangenis behoorde. Na zijn terugkeer in Engeland vroeg hij om een uitkering wegens ziekte over de in het ziekenhuis doorgebrachte periode.

Verweerder in het hoofdgeding, de Insurance Officer, besliste afwijzend op dit verzoek op grond van artikel 49 van de National Insurance Act, volgens welke ieder die «gevangenschap of hechtenis ondergaat» de aanspraak verliest op uitkeringen over de tijdvakken van gevangenschap of hechtenis. Deze zaak was voor de National Insurance Commissioner aanleiding het Hof van Justitie een aantal prejudiciële vragen voor te leggen. De eerste vraag luidt of artikel 7 EEG-Verdrag binnen het toepassingsgebied van verordening no. 1408/71 rechtstreekse werking heeft in de Lid-Staten. Het Hof besliste dat artikel 7, lid 1, EEG-Verdrag, zoals uitgewerkt in artikel 48 EEG-Verdrag en artikel 3, lid 1, dezer verordening, rechtstreeks van toepassing is in de Lid-Staten.

De tweede en derde vraag luiden of het bevoegde orgaan van een Lid-Staat, dat wordt verzocht om uitkeringen in geld, volgens de bepalingen van de wetgeving die zij toepast, aan een werkgever uit een andere Lid-Staat gerechtigd is feiten die zich op het grondgebied van een andere Lid-Staat hebben voorgedaan, gelijk te stellen met overeenkomstige feiten die zich op het eigen grondgebied voordoen, wanneer die feiten — zouden zij zich op het eigen grondgebied hebben voorgedaan — de betrokken werknemer geheel of gedeeltelijk hadden beroofd van het recht op uitkering, en de werknemer dienovereenkomstig de uitkering geheel of gedeeltelijk te weigeren en voorts, of het antwoord op de vorige vraag anders zou luiden indien de betrokken werknemer onderdaan was van de Staat van het bevoegde orgaan.

Het Hof verklaarde voor recht dat

«de artikelen 7 en 48 EEG-Verdrag en artikel 3, lid 1, van verordening no. 1408/71 voor de Lid-Staten geen beletsel vormen — doch evenmin een verplichting — om met een gebeurtenis die, indien voorgevallen op nationaal grondgebied, een grond van verval of schorsing van het recht op uitkeringen in geld oplevert, de overeenkomstige in een andere Lid-Staat voorgevallen gebeurtenis gelijk te stellen ; de desbetreffende beslissing staat aan de nationale autoriteiten met dien verstande dat zij toepassing vindt zonder aanzien van de nationaliteit en de bedoelde gebeurtenis niet aldus is omschreven dat zij in feite neerkomt op een discriminatie jegens de onderdanen van de andere Lid-Staten.

Het antwoord op de tweede vraag geldt tevens, en in dezelfde mate, voor het geval dat de betrokken werknemer onderdaan is van de Lid-Staat waaronder het bevoegde orgaan ressorteert.»

Zaak 77/77 BPM Nederland e.a./ Commissie van de Europese Gemeenschappen — 29 juni 1978 — *mededinging*

Het beroep is gericht tegen een individuele beschikking van de Commissie van 19 april 1977, genomen na een procedure ter uitvoering van de artikelen 85 en 86 EEG-Verdrag in januari 1974 ingeleid ten aanzien van een aantal vennootschappen die zich op de produktie en distributie van aardolieprodukten in Nederland toeleegen.

In artikel 1 van de beschikking wordt de drie vennootschappen (B.P. Nederland en haar beide dochtermaatschappijen) verweten dat zij misbruik hebben gemaakt van een machtspositie — als bedoeld in artikel 86 EEG-Verdrag — door in tijd van schaarste op haar leveringen van motorbenzine aan een in Nederland gevestigde afnemer een

aanmerkelijk hoger reductiepercentage toe te kennen dan het percentage dat op leveringen aan andere afnemers werd toegepast. Bedoelde koper was Aardolie Belangen Gemeenschap B.V., die optreedt als aankoopcentrale ten behoeve van 19 deelnemers van de Avia-groep. Het in de bestreden beschikking bedoelde tijdvak is de periode waarin zich met betrekking tot aardolieprodukten een bevoorradingscrisis voordeed, veroorzaakt door de produktiebeperking in november 1973; zij deed zich vooral gevoelen in Nederland omdat tegen dit land in december 1973 een embargo is afgekondigd.

De Commissie verwijt B.P. inbreuk te hebben gemaakt op artikel 86 EEG-Verdrag, doch overwoog dat het ingrijpen van het Rijksbureau voor Aardolieprodukten twijfel heeft kunnen wekken bij de oliemaatschappijen over hun verplichtingen jegens hun afnemers en zij overwoog meer in het algemeen dat de onzekerheid op de Nederlandse markt van aardolieprodukten ten gevolge van onzekerheid omtrent de vraag hoever de crisis mogelijkerwijs zou gaan, het moeilijk hebben gemaakt te bepalen welke leverantiεκortingen moesten worden toegepast. Op grond van een en ander heeft de bestreden beschikking geoordeeld dat er ter zake geen aanleiding bestond om aan B.P. geldboeten op te leggen. Verzoeksters betogen daarentegen dat de omstandigheid dat hun in de bestreden beschikking geen geldboete werd opgelegd, niet vermag af te doen aan hun belang door het Hof de ongegrondheid te zien uitgesproken van het hun gemaakte verwijt door die beschikking welke, zo zij in stand bleef, bovendien grond zou kunnen verschaffen aan hun bij de nationale rechter tegen B.P. in te stellen schadevergoedingsactie.

In deze zaak moet worden onderzocht welke feitelijke en juridische elementen, die de Commissie inroept om meer in het bijzonder het individuele gedrag van B.P. tijdens de crisis te kwalificeren, veroorloven dit gedrag als wederrechtelijk misbruik in de zin van artikel 86 van het Verdrag aan te merken.

In de bestreden beschikking wordt B.P. verweten dat zij misbruik heeft gemaakt van haar machtspositie door haar leveringen aan A.B.G. in verdergaande mate te beperken dan de leveringen aan haar andere afnemers en zodoende A.B.G. rechtstreeks heeft benadeeld.

Het staat vast dat B.P. op 21 november 1972 haar sinds 1968 bestaande overeenkomst met A.B.G. heeft opgezegd en daarmee haar handelsbetrekkingen met die vennootschap, wat haar bevoorradings met motorbrandstof betreft, heeft beëindigd. B.P.'s opzegging van haar handelsbetrekkingen met A.B.G. vond plaats in het kader van de reorganisatie van B.P.'s operationele activiteiten, die noodzakelijk was geworden door de nationalisatie van omvangrijke belangen in de produktiesectoren en door het nemen van deelnemingen in de winningsbedrijven door de olieproducerende Staten, en vindt derhalve haar verklaring in overwegingen welke vreemd waren aan haar betrekking tot A.B.G.

Daaruit volgt dat A.B.G. jegens B.P. tijdens de crisis, en reeds vanaf november 1972, wat de bevoorrading met motorbrandstof betreft, niet langer de positie van een contractuele afnemer, doch die van een gelegenheidsafnemer innam. Zodoende kan B.P. niet worden verweten haar gedurende de crisis een minder gunstige behandeling te hebben gegeven dan haar traditionele klantenkring.

De plicht van een leverancier om in tijd van schaarste op zijn leveringen aan alle afnemers, ongeacht de met zijn traditionele afnemers aangegane verbintenissen, een zelfde reductiepercentage toe te passen, zou slechts kunnen voortvloeien uit maatregelen genomen in het kader van het Verdrag, in het bijzonder van artikel 103, dan wel, bij gebreke daarvan, door de nationale overheidsorganen. Bij ontbreken van dergelijke communautaire maatregelen, heeft de Nederlandse overheid voormeld Rijksbureau voor Aardolieprodukten ingesteld, teneinde het hoofd te bieden aan de moeilijkheden, ondervonden door de kopers van aardolieprodukten.

Daartoe heeft voornoemd Rijksbureau aanstonds een speciaal verdelingsprogramma opgesteld, teneinde in de behoeften van A.B.G. te voorzien zonder evenwel de grote aardoliemaatschappijen, B.P. daaronder begrepen, te dwingen bij haar leveringen aan alle afnemers een zelfde reductiepercentage toe te passen. Dankzij deze maatregelen heeft A.B.G. zich in het tijdvak van schaarste voor haar voorziening met motorbrandstof kunnen wenden tot de andere grote aardoliemaatschappijen en het staat vast dat A.B.G., dankzij deze

steun en de door de markt geboden bevoorradingsmaatregelen, buiten de leveranties van B.P. om in de loop van de crisis heeft kunnen beschikken over een bevoorrading welke, ofschoon van beperkte omvang, vooral als gevolg van het feit dat de produkten over de gehele lijn schaars werden, nochtans in staat is gesteld de moeilijkheden van de crisis te boven te komen.

Het Hof besliste tot:

1. Vernietiging van de beschikking van de Commissie van 19 april 1977 (77/327/EEG), geplaatst in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen no. L 117/1 van 9 mei 1977;
2. Verwijst verweerster in de kosten van het geding.

Zaak 142/77 Statens Kontrol (edele metalen)/Larsen (prejudiciële zaak) — 29 juni 1978 — *heffing wegens controle op werken van edele metalen*

De rechtbank te Kopenhagen heeft het Hof van Justitie vier prejudiciële vragen voorgelegd betreffende de uitlegging van de begrippen heffingen van gelijke werking als douanerechten bij de uitvoer in de zin van artikel 16 en binnenlandse belastingen in de zin van artikel 95, lid 1, EEG-Verdrag, in verband met de Deense wettelijke regeling betreffende het toezicht op werken van edele metalen.

Deze vragen zijn gerezen in het kader van een geding tussen Statens Kontrol med aedle Metaller en twee bedrijven inzake de betaling van de heffing die is ingesteld ter dekking van de kosten van de controle op de ondernemingen die edele metalen vervaardigen, importeren of verhandelen.

Daar de betrokken bedrijven zich erop beroepen dat de heffing van een dergelijke belasting in strijd is met het EEG-Verdrag, heeft de rechtbank het Hof vier prejudiciële vragen voorgelegd, luidende als volgt:

1. Is een heffing welke wordt opgelegd aan ondernemingen die werken van edele metalen vervaardigen, importeren of verhandelen, welke dient ter dekking van de kosten van het overheids-toezicht op die activiteit en wordt berekend op basis van het verbruik van edele metalen van de onderneming, een heffing van gelijke werking als een uitvoerrecht in de zin van artikel 16 EEG-Verdrag, wanneer zij wordt opgelegd aan alle ondernemingen die onder dat toezicht vallen, volgens zodanige regels dat dezelfde produkten in Denemarken slechts eenmaal kunnen worden belast, maar zonder ermee rekening te houden of zij bovendien in het buitenland worden belast?

2. Zo de vervaardiging voor derden zonder aanbrenging van het eigen naamstempel geschiedt, maakt het dan voor de beantwoording van de eerste vraag verschil dat dat edelmetaalverbruik niet wordt gerekend tot de waarde waarover de heffing is verschuldigd, indien die vervaardiging geschiedt voor een binnenlandse naamstempelhouder — daar deze immers dat edele metaal bij zijn eigen heffingsplichtig verbruik moet aanmelden —, maar dat het daarentegen wel daartoe moet worden gerekend indien de vervaardiging geschiedt voor een buitenlandse, hier te lande niet heffingsplichtige onderneming — daar dit verbruik anders buiten de Deense heffing zou vallen —, een en ander nog steeds zonder ermee rekening te houden of dat verbruik bovendien in het buitenland wordt belast?

3. Is in dit verband van belang of het in Denemarken bewerkte edele metaal aan de Deense fabrikant wordt gezonden door de betrokken buitenlandse klant, naar wie het gerede produkt opnieuw wordt geëxporteerd?

4. Wanneer bedoelde heffing niet is een heffing van gelijke werking als een uitvoerrecht, is zij dan te beschouwen als een binnenlandse belasting (op de ingevoerde hoeveelheid goud), welke onverenigbaar is met artikel 95, lid 1, EEG-Verdrag?

Met betrekking tot de eerste drie vragen inzake de uitlegging van artikel 16, blijkt dat het litigieuze belastingstelsel ten doel heeft alle edele metalen te omvatten die door Deense bedrijven worden gebruikt, en dat daarom volgens dezelfde maatstaven hieronder moeten worden begrepen alle hoeveelheden geïmporteerde, op Deens grondgebied verhandelde of geëxporteerde hoeveelheden metaal, ongeacht hun herkomst of bestemming. Het betreft hier dus een stelsel van binnenlandse belasting.

Het Hof besliste dat «een heffing welke wordt opgelegd aan on-

dernemingen die werken van edele metalen vervaardigen, importeren of verhandelen, welke dient ter dekking van de kosten van de controle op die ondernemingen en wordt berekend op basis van de door hen verbruikte hoeveelheid edele metalen, niet het karakter heeft van een uitvoerrecht, wanneer zij volgens dezelfde criteria van toepassing is op alle aan deze controle onderworpen ondernemingen, ongeacht de herkomst of de bestemming der produkten.»

De vierde vraag betreft de strekking van artikel 95 en met name de vraag of het non-discriminatiebeginsel van artikel 95 EEG-Verdrag ook van toepassing is wanneer een binnenlandse heffing wordt toegepast op een produkt dat is bestemd voor de uitvoer en, zo ja, of een belastingstelsel als in Denemarken wordt toegepast bij de controle op werken van edele metalen verenigbaar is met dit non-discriminatiebeginsel. Artikel 95 heeft naar de letter slechts betrekking op discriminerende toepassing van binnenlandse belastingstelsels op uit andere Lid-Staten ingevoerde produkten.

Het Verdrag wil hier in het algemeen de neutraliteit waarborgen van binnenlandse belastingstelsels ten opzichte van het intracommunautaire handelsverkeer, telkens wanneer grensoverschrijdende handelstransacties gelijktijdig ten grondslag liggen aan een belastingheffing in het kader van een dergelijk stelsel.

Het Hof verklaarde voor recht dat :

«Uit artikel 95 EEG-Verdrag, gezien in het kader van de fiscale verdragsbepalingen, volgt dat een stelsel van binnenlandse belastingen, met inbegrip van een regeling ter financiering van de controle op de vervaardiging en verhandeling van voorwerpen van edele metalen, op niet-discriminerende wijze moet worden toegepast, ongeacht de herkomst of de bestemming der produkten.

Niet als discriminerend is te beschouwen een heffingsregeling die zodanig is ingericht dat in de belastbare waarde van de ondernemingen, op dezelfde voorwaarden als de hoeveelheden metaal die op het nationale grondgebied worden verhandeld en als zodanig aan de keurmerkverplichting zijn onderworpen, mede zijn begrepen de hoeveelheden edele metalen die worden uitgevoerd en deswege zijn vrijgesteld van de keurmerking.

Dat het in een Lid-Staat bewerkte edele metaal naar de fabrikanten wordt verzonden door een buitenlandse klant, aan wie het eindprodukt vervolgens wordt teruggezonden, doet aan deze beoordeling niets af, zodat deze transactie fiscaal aan dezelfde lasten wordt onderworpen als alle andere soortgelijke transacties die onder de toepassing van dezelfde wettelijke voorschriften vallen, ongeacht de inningstechniek.

WETGEVING

RUILVERKADELING VAN LANDEIGENDOMMEN EN LANDINRICHTING IN HET VLAAMSE GEWEST

1. Inleiding

1. De ruilverkavelingswetgeving is klaarblijkelijk in een stroomversnelling terechtgekomen. Nadat bij W. 22 juli 1970 de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van wet een nieuwe en herwerkte wettelijke basis kreeg, werden bij W. 12 juli 1976 en bij W. 10 januari 1978 bijzondere maatregelen ingevoerd respectievelijk voor de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van de wet bij de uitvoering van grote infrastructuurwerken en voor de ruilverkaveling van landeigendommen in der minne.

Thans wordt, althans voor het Vlaamse gewest, aan deze reeks een nieuwe wet toegevoegd die hoofdzakelijk tot doel heeft het actieterrein van de ruilverkaveling uit kracht van de wet uit te breiden tot de landinrichting in het algemeen en, door een aantal

Zaak 154/77 Procureur des Konings/Dechmann (prejudiciële zaak) — 29 juni 1978 — *gemeenschappelijke ordening van de markt voor varkensvlees*

De vraag van de rechtbank te Neufchâteau betreft de uitlegging van verordening no. 121/67 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector varkensvlees, met name ter bepaling van de strekking hiervan ten opzichte van nationale prijsmaatregelen.

De Belgische wet van 30 juli 1971, houdende onder meer een regeling van de prijzen, bepaalt dat de door de detailverkopers aan te houden consumentenverkoopprijzen van varkensvlees niet hoger mogen zijn dan de gewogen gemiddelde aankoopsprijzen verhoogd met een handelsmarge van BF 22.

Deze wet stelt voorts vast op welke wijze de handelsmarge en de gewogen gemiddelde aankoopsprijzen moeten worden berekend. De ter zake geadieerde nationale rechter heeft het Hof van Justitie de vraag voorgelegd of de Belgische wetgeving ter zake niet in strijd was met de communautaire regeling.

Het Hof bevestigde dat beginsel dat het bevoegd is aan de nationale rechter alle interpretatiegegevens te verstrekken met betrekking tot het gemeenschapsrecht, teneinde deze rechter in staat te stellen te oordelen over de verenigbaarheid van deze regels met bedoeld gemeenschapsvoorschrift, en verklaarde voor recht dat :

«Verordening no. 121/67 aldus dient te worden uitgelegd dat zij zich niet verzet tegen de eenzijdige vaststelling door een Lid-Staat van een maximum handelsmarge voor de kleinhandelsverkoop van varkensvlees, welke in hoofdzaak wordt berekend op basis van de aankoopsprijzen zoals toegepast in de eerdere handelsfasen, en welke meeschoon met het verloop van deze prijzen, mits de marge wordt vastgesteld op het peil waarbij het intracommunautaire handelsverkeer niet wordt belemmerd.»

Bij de huidige stand van het gemeenschapsrecht vormt de omstandigheid dat een in een Lid-Staat vervaardigd en naar een andere Lid-Staat uitgevoerd voorwerp van edel metaal in de Lid-Staat van bestemming opnieuw aan een controle en desbetreffende heffing wordt onderworpen, geen beletsel voor de Lid-Staat van oorsprong om ook de uitgevoerde hoeveelheden edel metaal te brengen onder de grondslag van de heffing die is verschuldigd voor de door hem verrichte controle op de kwaliteit van het metaal.»

procedurale aanpassingen, deze ruilverkavelingsvorm beter te integreren in het landinrichtingsbeleid : het is de W. 11 augustus 1978 tot aanvulling van de W. 22 juli 1970, op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van de wet met bijzondere bepalingen eigen aan het Vlaamse gewest².

2. De hiervoor genoemde wetten bevatten in totaal zes verschillende types van ruilverkaveling van landeigendommen, waarvan er vier uit kracht van de wet geschieden of m.a.w. types van «gedwongen ruilverkaveling» zijn, en twee op minnelijke basis geschieden.

¹ Zie over deze beide wetten mijn kronieken, resp. in R.W., 1976-77, 737 e.v. en R.W., 1977-78, 2277 e.v.

² Staatsblad, 22 september 1978.

De vier vormen van ruilverkaveling uit kracht van de wet zijn :

a) de ruilverkaveling van landeigendommen in het Vlaamse gewest, die gepaard kan gaan met werken van landinrichting en bijgevolg geen zuiver agrarische doelstellingen meer nastreeft ; zij geschiedt op basis van de W. 22 juli 1970, zoals gewijzigd door de hier besproken W. 11 augustus 1978 ;

b) de ruilverkaveling van landeigendommen in het Waalse of Brusselse gewest, met zuiver agrarische doelstellingen (doch met inbegrip van werken van landschapszorg) op basis van de W. 22 juli 1970 ;

c) de gebruiksruilverkaveling in zones waar de Koning tot grote infrastructuurwerken heeft besloten of machtiging heeft verleend tot de uitvoering ervan ; zij geschiedt volgens de W. 12 juli 1976 ;

d) de vereenvoudigde ruilverkaveling, in gebieden waar vooraf een gebruiksruilverkaveling werd doorgevoerd³ ; zij verloopt eveneens volgens de W. 12 juli 1976.

Verder bestaan er twee vormen van minnelijke ruilverkaveling :

a) de ruilverkaveling bij overeenkomst waarbij in hoofdzaak alleen de principiële beslissing tot uitvoering van een ruilverkaveling en het aanvragen van staatsinterventie van de belanghebbende eigenaars, vruchtgebruikers en gebruikers uitgaat en de verdere procedure door de overheid wordt afgehandeld ;

b) de vrijwillige ruilverkaveling, waarbij de Staat eveneens in belangrijke mate optreedt maar waarbij de belanghebbenden vooraf akkoord gaan over een ontwerp van ruilverkaveling, de verdeling van de financiële lasten, de vergoedingen wegens verschillen in opervlakte en de eventueel uit te voeren werken.

3. Volledigheidshalve moet aan het bovenstaande toegevoegd worden dat de uitvoeringsbesluiten voor de W. 12 juli 1976 en de W. 10 januari 1978 wel in voorbereiding zijn, doch nog niet werden uitgevaardigd, zodat de daarin vervatte ruilverkavelingsvormen nog niet operationeel zijn.

Bovendien kan vermeld worden dat een voorontwerp van wet ter discussie ligt dat alleen voor het Waalse gewest zou gelden en een (veralgemeende) vorm van gebruiksruil van landeigendommen uit kracht van de wet. De besprekingen dienaangaande zijn evenwel nog niet ver genoeg gevorderd om er een bespreking aan te kunnen wijden.

2. Een «Vlaamse» ruilverkavelingswet

4. Deze nieuwe wet, die de W. 22 juli 1970 wijzigt en aanvult, geldt uitsluitend voor het Vlaamse gewest, zoals omschreven in artikel 1 W. 1 augustus 1974 tot oprichting van gewestelijke instellingen ter voorbereiding van de toepassing van artikel 107^{quater} van de Grondwet⁴. Hiermede werd wel de eerste «Vlaamse» wet aangenomen, doch niet de eerste regionale wet : er zijn immers precedenten, zo o.m. de W. 19 juli 1976 houdende bijzondere bepalingen ter zake van de Huisvestingscode in het Waalse gewest.

De Raad van State heeft in zijn advies⁵ bij het wetsontwerp dat heeft geleid tot de hier besproken wet verwezen naar zijn advies bij het ontwerp dat de wet van 1 augustus 1974 is geworden. Met name herinnerde de Raad eraan dat de uitvaardiging van een regionale wet slechts in zoverre verenigbaar is met artikel 6 van de Grondwet als er objectieve criteria zijn om een gedifferentieerde regionale wetgeving te verantwoorden.

De objectieve criteria die deze Vlaamse ruilverkavelingswet verantwoorden, houden luidens de memorie van toelichting⁶ verband met de hoge verstedelijkingsgraad van het Vlaamse gewest, die aanleiding geeft tot sterkere aanspraken op de beschikbare open ruimte.

³ Het doorvoeren van een vereenvoudigde ruilverkaveling vormt alleen maar een mogelijkheid en is geenszins een verplichting ; de «gewone» procedure van de W. 22 juli 1970 kan gevolgd worden.

⁴ Het vormt trouwens een van de weinige teksten waarover de Vlaamse gewestraad, opgericht ter uitvoering van de W. 1 augustus 1974, een advies heeft uitgebracht (zie artikel 5 van deze wet).

⁵ Zie *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/1, p. 8-9.

⁶ Zie het in vorige voetnoot geciteerde document, p. 1 e.v.

De beperkingen t.a.v. het uitvaardigen van een gedifferentieerde regionale wetgeving vormden in de loop van de parlementaire bespreking de belangrijkste hinderpaal voor het aanvullen van het door de Regering ingediende wetsontwerp : hoewel sommige voorstellen tot wijziging en/of aanvulling van de W. 22 juli 1970, o.m. op het vlak van de informatie, de voorlichting, de inspraak en de rechtsbescherming in het algemeen van de verschillende betrokkenen meestal pertinent werden bevonden, konden zij toch niet verwerkt worden in de tekst van het ontwerp, althans niet voor zover de regionale toepassingsfeer ervan werd behouden, wegens het gebrek aan of minstens de serieuze twijfels over het objectief verschillend karakter van deze vraagstukken in de regio's.

5. De wijzigingen en aanvullingen die door deze nieuwe ruilverkavelingswet voor het Vlaamse gewest worden aangebracht in de W. 22 juli 1970, werden in deze wet ingelast in een titel II : «Bijzondere bepalingen voor het Vlaamse gewest». De bestaande bepalingen worden ondergebracht in titel I : «Algemene bepalingen». Op één na worden alle bepalingen die in artikel 61 van titel II van de nieuwe wet buiten toepassing worden verklaard voor het Vlaamse gewest, vervangen door nieuwe bepalingen die in deze zelfde titel vervat zijn⁷. De enige bepaling die niet wordt vervangen, is artikel 2 van W. 22 juli 1970, waarin werd voorzien in de uitsluiting van de geklasseerde landschappen en van de door de minister van Landbouw aangewezen onroerende goederen die «wegens het gebruik of de bestemming ervan, (...) ongeschikt zijn voor de landbouw of hun geschiktheid hiervoor onzeker is».

De reden voor de afschaffing van dit artikel ligt voor de hand : het is immers de bedoeling van de wetgever om de ruilverkavelingsverrichtingen meer te integreren in het kader van de algemene landinrichting. Daarom is het noodzakelijk dat in gebieden die geen homogeen agrarische samenstelling hebben, niet-agrarische grondstukken en zelfs landschappelijk waardevolle elementen in de ruilverkaveling zouden kunnen worden betrokken, om de inrichting van dit gebied in zijn geheel en, uiteraard de verbetering van de agrarische structuur van verschillende onderdelen ervan, mogelijk te maken⁸.

3. Ruilverkaveling en landinrichting

6. De wijzigingen en aanvullingen die door de nieuwe wet in de W. 22 juli 1970 worden aangebracht met het oog op het verruimen van de ruilverkavelingsverrichtingen tot de landinrichting in het algemeen hebben hoofdzakelijk betrekking op de volgende elementen

- instelling van een coördinatiecommissie ;
- verruiming van het ruilverkavelingscomité ;
- opstelling van een landschapsplan ;
- opname en/of aankoop van gronden voor landinrichting.

De verruiming van de ruilverkavelingsverrichtingen wordt in artikel 62 van de wet opgenomen in de lijst van werken die gepaard kunnen gaan met de ruilverkaveling. Dit betekent dat de doelstelling van de ruilverkaveling primordiaal agrarisch blijft, doch dat de ruilverkavelingsoperatie voortaan vergezeld kan gaan met landinrichtingswerken.

Dit brengt mee dat «ter gelegenheid en ter begeleiding van deze ingreep, binnen het ruilverkavelingsblok aan behoeften voor land-

⁷ In artikel 61, tweede lid, worden de artikelen van de nieuwe wet opgesomd die «respectievelijk» de artikelen van de oude wet vervangen. Artikel 75 van de nieuwe wet wordt niet genoemd in deze reeks omdat het een volledig nieuwe bepaling inhoudt en omdat de enige functie van artikel 61, tweede lid, is aan te duiden welke artikelen van de oude wet worden vervangen door de nieuwe bepalingen.

⁸ Cfr. de memorie van toelichting, *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/1, p. 3 : «Het artikel 2 van de wet van 22 juli 1970 dat in het algemeen de uitsluiting voorstaat van niet-landbouwgronden en van geklasseerde landschappen wordt opgeheven. Inderdaad is het precies de bedoeling van dit wetsvoorstel deze gronden in het ruilverkavelingsblok op te nemen teneinde, zo nodig, ze beter geschikt te maken voor hun specifieke bestemming.»

schapszorg, natuurbehoud, recreatie, e.a. soelaas kan gegeven worden door uitvoering van zekere werken, door het verwerven en/of verruilen van bepaalde gronden»⁹.

Uit een en ander volgt dat de opsomming van werken in artikel 62, derde lid, die vroeger reeds tot resultaat had dat een ruilverkaveling een integraal karakter kreeg, of m.a.w. de zuivere perceelshergroepering rond de hoeve overschreed, thans zodanig wordt aangevuld dat de ruilverkaveling ondanks zijn primair agrarisch karakter, ook een instrument kan worden van algehele landinrichting.

Voor de uitvoering van deze bredere doelstelling zal het evenwel ook in de toekomst noodzakelijk zijn dat een agrarische ruilverkaveling in de enge zin, met name perceelshergroepering rond de hoeve, nuttig blijkt te zijn voor een bepaald blok.

7. De verbreding van de gamma van werken die gepaard kunnen gaan met de uitvoering van een ruilverkaveling, maakte een aanpassing van het oude artikel 17, thans artikel 68, noodzakelijk.

Hierin werd reeds bepaald dat de eigenaars, vruchtgebruikers of gebruikers, vanaf de oprichting van het ruilverkavelingscomité tot na het verlijden van de aanvullende ruilverkavelingsakte, geen werken mochten uitvoeren zonder voorafgaande en geschreven toelating van het ruilverkavelingscomité die de bestemming of de plaatsgesteldheid zodanig wijzigden dat de ruilverkavelingsverrichtingen erdoor belemmerd zouden worden. Door de nieuwe wet wordt hieraan toegevoegd dat dezelfde procedure geldt voor werken die het landschap wijzigen en waardoor de ruilverkavelingsverrichtingen belemmerd worden.

Hiermede wil de wetgever enerzijds de goede uitvoering van het landschapsplan waarborgen en anderzijds toch geen nutteloze hinder veroorzaken aan de exploitanten daar enkel de werken worden gevisieerd die een belemmerende invloed hebben op de uitvoering van de ruilverkaveling¹⁰.

Coördinatiecommissie

8. De W. 11 augustus 1978 roept een nieuwe commissie in het leven die, luidens artikel 63 van de wet, als taak toegewezen krijgt de minister advies te verlenen over de vaststelling van het blok waarvoor een onderzoek naar het nut van een ruilverkaveling zal worden ingesteld. Deze commissie draagt de naam coördinatiecommissie en mag gezien worden als de voorloper van het ruilverkavelingscomité : zij wordt trouwens op dezelfde wijze samengesteld als dit comité, met dit verschil evenwel, ten eerste, dat zij niet door de Koning wordt opgericht maar door de minister die bevoegd is voor de ruilverkaveling in het Vlaamse gewest en, ten tweede, dat de secretaris, aangewezen op voorstel van de Nationale Landmaatschappij als volwaardig lid zetelt.

Het ligt overigens in de bedoeling van de bevoegde minister om in de mate van het mogelijke ook dezelfde personen in de coördinatiecommissie en in het ruilverkavelingscomité te laten zitting nemen.

De benaming coördinatiecommissie is niet toevallig gekozen : deze commissie heeft immers precies tot taak coördinerend op te treden t.a.v. het laten aan bod komen, respectievelijk het laten behartigen van de verschillende bij een ruilverkaveling betrokken belangen.

Daarom zullen in deze commissie niet alleen vertegenwoordigers van agrarische belangen zitting nemen, maar ook van ruimtelijke ordening, landschapszorg en natuurbehoud.

De juiste samenstelling van deze commissie dient hier te worden gepreciseerd, daar zij overeenkomt met die van het ruilverkavelingscomité, waarover hieronder meer. In de memorie van toelichting

wordt onderstreept dat de «gelijkaardige samenstelling van het comité en de coördinatiecommissie (...) de mogelijkheid (biedt) dat de visie die door de coördinatiecommissie werd aangenomen, zal overgenomen worden en in uitvoering worden gebracht door het comité»¹¹.

Door de multidisciplinaire samenstelling kan a.h.w. een gesprek worden georganiseerd tussen de verschillende belangengroepen, dat reeds op gang kan worden gebracht vóór de eigenlijke ruilverkaveling een aanvang neemt, en waaruit door de minister conclusies kunnen worden getrokken voor wat betreft de afbakening van het ruilverkavelingsblok.

Deze afbakening wordt thans des te belangrijker, daar dit blok voortaan een heterogene opbouw kan hebben : het zijn immers niet alleen agrarische grondstukken die erin kunnen worden opgenomen. Dit aspect wordt sterk in de verf gezet in de memorie van toelichting. «Elk lid van de commissie zal vanuit zijn discipline de behoeften opsporen die door de ruilverkaveling kunnen opgevangen worden ; de localisatie ervan zal determinerend zijn voor de bepaling van het blok. Om het samenspel van de verschillende functies van de beoogde streek te kunnen verwezenlijken is het inderdaad noodzakelijk van bij de aanvang over een duidelijke analyse van het gebied te beschikken»¹².

Verruiming van het ruilverkavelingscomité

9. Zoals hiervoor reeds werd opgemerkt, wordt het ruilverkavelingscomité, zoals het functioneerde onder de W. 22 juli 1970, verruimd. Voortaan maken ervan deel uit niet alleen leden die de landbouwbelangen kunnen behartigen, naast vertegenwoordigers van de departementen van Financiën en Openbare Werken : ook de landschapszorg en het natuurbehoud zullen aan bod kunnen komen via de vertegenwoordigers van de bevoegde overheidsdiensten (Bestuur van Waters en Bossen en de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg).

Naar aanleiding van deze verruiming wordt het aantal leden van het comité van zeven op elf leden gebracht. Het wordt dan als volgt samengesteld¹³. De ministers die respectievelijk Landbouw, Financiën, Ruimtelijke Ordening, Landschapszorg en Natuurbehoud in hun bevoegdheid hebben, dragen elk één lid voor. Bij deze vijf leden worden er nog vijf anderen gevoegd, die telkens voorgedragen worden door de minister die de ruilverkaveling in zijn bevoegdheid heeft. Een hiervan wordt voorgedragen op voorstel van de gouverneur van de provincie waarin het betrekkelijk grootste gedeelte van het blok gelegen is, en moet bijzonder bevoegd zijn op agrarisch gebied. De vier andere leden worden gekozen uit een dubbele lijst van kandidaten voorgesteld door de Landbouwkamer van dezelfde provincie. De voorzitter wordt door dezelfde minister voorgedragen.

10. De verruimde samenstelling van het ruilverkavelingscomité doet geen afbreuk aan het principe dat de ruilverkaveling primordiaal een instrument is van agrarische structuurverbetering : zes leden vertegenwoordigen en/of behartigen rechtstreeks agrarische belangen, naast een voorzitter, die er wel op moet toezien dat alle vertegenwoordigde groepen volgens hun relatief belang aan hun trekken kunnen komen, maar die traditioneel toch iemand is met een agrarische achtergrond¹⁴.

Het waren vooral de landbouworganisaties die op deze samenstelling hebben aangedrongen bij de conceptie van de nieuwe wet. Hierin werden zij trouwens gesteund door het agrarisch departement, evenals door parlementairen met agrarische interesse¹⁵.

¹¹ Parl. Doc. Kamer, 1977, nr. 88/1, p. 5.

¹² Parl. Doc. Kamer, 1977, nr. 88/1, p. 4.

¹³ De plaatsvervangende leden worden op dezelfde wijze benoemd (art. 65, laatste lid).

¹⁴ Zie het verslag van de Kamercommissie voor de Landbouw, Parl. Doc. Kamer, 1977, nr. 88/7, p. 12. Bij staking van stemmen is de stem van de voorzitter beslissend (art. 66, vierde lid).

¹⁵ Zie o.m. het in vorige voetnoot geciteerde verslag, p. 11-12, en de amendementen van volksvertegenwoordiger Gheysen en van de Regering (resp. Parl. Doc., Kamer, 1977, nr. 88/2 II en nr. 88/3).

⁹ Aldus de memorie van toelichting, Parl. Doc. Kamer, 1977, nr. 88/1, p. 4.

¹⁰ Zie het verslag van de Kamercommissie voor de landbouw, Parl. Doc. Kamer, 1977, nr. 88/7, p. 12, waarin er tevens wordt op gewezen dat een voorstel van Verberckmoes (Parl. Doc. Kamer, 1977, nr. 88/2 — III) tot amendering van de enuntiatieve lijst van werken opgenomen in artikel 68 (identiek aan de oude tekst) werd verworpen.

Hierbij werd het principe niet betwist dat de ruilverkaveling en het ruilverkavelingscomité moesten worden verruimd om meer met de belangen van algemene landinrichting rekening te kunnen houden, maar werd toch benadrukt dat in de organen van de ruilverkaveling de primair agrarische doelstelling ervan in voldoende mate gereflecteerd moet worden. Het is onbetwistbaar de verdienste van de nieuwe wet dat bij de samenstelling van het comité zowel rekening werd gehouden met het integreren van niet-agrarische belangengroepen als met het primeren van de agrarische doelstelling.

11. In de werking van het ruilverkavelingscomité wordt door artikel 66 een belangrijke verbetering aangebracht, die de economie van de vergadering kan verhogen en het comité in staat stelt om zijn activiteit ononderbroken voort te zetten¹⁶. Met name wordt thans bepaald dat, indien het comité na één regelmatige oproeping niet in aantal is, de leden opnieuw opgeroepen worden voor dezelfde agenda en dat het comité dan geldig kan beslissen bij meerderheid van de aanwezige leden. Vroeger kon het comité alleen geldig beslissen wanneer de meerderheid van haar leden (of van hun plaatsvervangers) aanwezig was, hetgeen praktische moeilijkheden kon opleveren om het comité de nodige beslissingen te laten nemen.

Het Landschapsplan

12. In de lijst van de stukken die door het comité opgemaakt moeten worden, is een nieuw stuk bijgekomen, met name het landschapsplan. Dit plan zal zowel landschapselementen aanduiden die behouden moeten blijven als die welke aangebracht worden. Het zal uitgevoerd worden afhankelijk van het verloop van de ruilverkaveling en de daarmee verbonden werken.

Daar het landschapsplan bepalend zal zijn voor het behoud van bepaalde landschapselementen zal het onverwijld na de oprichting van het ruilverkavelingscomité opgesteld moeten worden, om te vermijden dat door de ruilverkavelingsverrichtingen reeds onherroepelijke landschapswijzigingen worden veroorzaakt¹⁷. Deze spoed is eveneens noodzakelijk omdat de opstelling van het landschapsplan kan bijdragen tot de inventarisering van de kavels die, vóór het begin van de ruilverkaveling, niet worden aangewend voor agrarische activiteiten. Deze inventaris moet overigens afzonderlijk worden opgesteld, met vermelding van de oppervlakte van de bedoelde kavels. Hij is bestemd voor de toepassing van artikel 75, inzake de afname van gronden voor landinrichting in agrarische gebieden.

Afname en aankoop van gronden voor landinrichting

13. Hoewel de uitbreiding van het ruilverkavelingscomité met vertegenwoordigers van extra-agrarische belangen, de instelling van een coördinatiecommissie en het opleggen van een landschapsplan onbetwistbaar belangrijke hervormingen zijn in het ruilverkavelingsrecht, kan gesteld worden dat de in de nieuwe wet opgenomen mogelijkheid om gronden af te nemen of aan te kopen voor landinrichtingsdoeleinden wellicht de meest ingrijpende hervorming medebrengt. In het licht van de verruimde doelstelling van de ruilverkaveling wordt hierdoor immers een actief landinrichtingsbeleid mogelijk gemaakt voor niet specifiek agrarische doeleinden.

14. Het aanwenden van gronden voor landinrichtingsdoeleinden is mogelijk op verschillende wijzen.

Vooreerst kan het comité gronden uit het blok lichten, mits het een *ristorno* in geld toekent ten laste van de Staat. Deze afname kan slechts geschieden nadat het comité het advies heeft gevraagd van de

commissie van advies. Zij mag niet verder gaan dan 2 pct. van de globale waarde van de vroegere kavels, behoudens eensluidend advies van de minister, bevoegd voor ruilverkaveling, van de minister van Landbouw, en van de minister of staatssecretarissen die bevoegd zijn voor natuurbehoud en landschapszorg.

Op de tweede plaats kan de Nationale Landmaatschappij voortaan ook voor landinrichtingsdoeleinden eigendoms- of gebruiksrechten verwerven binnen het blok terwijl dit voorheen alleen mogelijk was om bij te dragen tot de verbetering van de agrarische structuren. Hier is uiteraard niet in een *ristorno* voorzien, omdat het gaat om aankopen na vrijwillige tekoopstelling, waarbij de verkoper dus de koopprijs normaal in handen krijgt. Voor het verwerven van eigendomsrechten kan de Nationale Landmaatschappij gebruik maken van haar recht van voorkoop.

De gronden waarover de Nationale Landmaatschappij de beschikking heeft kunnen hetzij door haarzelf hetzij door het comité aangewend worden voor landbouwinrichtingsdoeleinden. Gronden waarover het comité beschikt, en die voor landinrichting worden aangewend, kunnen aan de Staat of aan één of verschillende openbare besturen of openbare instellingen toegewezen worden met hun akkoord. In deze mogelijkheid wordt voorzien «om de continuïteit van het gestelde doel te vrijwaren en het beheer ervan verzekerd te zien»¹⁸.

15. In de agrarische gebieden, zoals bepaald in de wetgeving op de ruimtelijke ordening en de stedenbouw, worden bijzondere beperkingen opgelegd ter zake van de afname van gronden, resp. de verwerving van eigendoms- en gebruiksrechten van gronden voor landinrichtingsdoeleinden. Met name wordt in artikel 75 van de nieuwe wet bepaald dat dit pakket gronden beperkt moet blijven tot 2 pct. van de totale oppervlakte van de vroegere kavels, en dat het in ieder geval niet groter mag zijn dan de totale oppervlakte van de gronden die vóór de ruilverkaveling niet voor agrarische doeleinden werden aangewend¹⁹.

Laatstgenoemde beperking kan bepaald worden aan de hand van de hiervoor reeds genoemde lijst die voortaan te dien einde opgemaakt moet worden door het ruilverkavelingscomité (art. 69,50).

Deze beperking, ter zake van aanwending van gronden van het ruilverkavelingsblok voor niet-agrarische doeleinden, was niet opgenomen in het oorspronkelijke wetsontwerp. Zij werd ingelast op initiatief van de volksvertegenwoordigers Tyberghien-Vandenbusche en Boeraeve-Derycke²⁰, nadat de bevoegde minister verklaard had dat hij begrip kon opbrengen «voor de vrees dat de oorspronkelijke tekst tot overdreven aanwending van landbouwgrond voor niet-agrarische doeleinden zou kunnen leiden» en omdat het amendement «beantwoordt aan de geest van het wetsontwerp dat beoogt het karakter van de bestaande landschappen te behouden»²¹.

Uit een en ander volgt dat de aanwending van gronden voor landinrichting binnen het agrarisch gebied uiterst beperkt blijft en dat er geen verlies (in oppervlakte) van landbouwgronden uit kan voortspuiten²².

Verpachting op korte termijn

16. In verband met de eigendoms- en gebruiksrechten van de Nationale Landmaatschappij t.a.v. goederen in het ruilverkavelingsblok werd ook nog een wijziging aangebracht in artikel 57 van de W.

¹⁸ Memorie van toelichting, *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/1, p. 7.

¹⁹ Zoals houtkanten, onbereikbare hoeken, toegangswegen en landschapselementen (Verslag Senaatscommissie voor de Landbouw, *Parl. Doc. Senaat*, 1977-78, nr. 376/2, p. 17).

²⁰ *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/5.

²¹ Verslag van de Kamercommissie voor de Landbouw, *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/7, p. 14. Het amendement werd eenparig aangenomen.

²² Uiteenzetting van de minister van Vlaamse Aangelegenheden in de Senaatscommissie voor de Landbouw, *Parl. Doc. Senaat*, 1977-78, nr. 376/2, p. 4.

¹⁶ Memorie van toelichting, *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/1, p. 5.

¹⁷ Zie de toelichting bij het amendement van de Regering, *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/3-B, p. 2.

22 juli 1970 (nieuw artikel 76, meer in het bijzonder het derde lid).

Tot op heden bestond er alleen een regeling inzake de opzegging van goederen die verpacht waren. Thans is er ook een bijzondere regeling voor de goederen die vrij van gebruik zijn. Met name kan de Nationale Landmaatschappij deze goederen verpachten voor hernieuwbare periodes van één jaar, in afwachting dat zij ter beschikking gesteld worden van het ruilverkavelingscomité. Op deze verpachtingen zijn de normale regels van het Burgerlijk Wetboek inzake landpacht²³ niet van toepassing, doch wel de bepalingen inzake maximumprijzen.

In de memorie van toelichting wordt in dit verband gepreciseerd²⁴ dat deze pachtcontracten zoveel mogelijk zullen worden gesloten met de persoon die de goederen later van het comité toebedeeld zal krijgen. De niet-toepasselijkheid van de Pachtwet wordt daarbij noodzakelijk geacht om bij te dragen tot de doelstelling van de wet: hiermede wordt klaarblijkelijk bedoeld dat de toepassing van de Pachtwet in de weg zou staan voor voldoende soepelheid en eventueel hinderend zou kunnen werken op de uiteindelijke herverkaveling.

In deze pachtcontracten van korte duur zal, luidens dezelfde toelichting, trouwens uitdrukkelijk melding worden gemaakt van het uitzonderingskarakter ervan, om iedere twijfel dienaangaande te vermijden.

4. Een stap in de richting van een pacificatie ?

17. Het is een bekend feit dat er de laatste jaren enige deining is ontstaan in verband met de uitvoering van een aantal ruilverkavelingen. Hierbij werden de argumenten tegen de ruilverkaveling vooral gebaseerd op twee elementen: het onvoldoende democratisch karakter ervan en de weerslag op het milieu. Deze gang van zaken kreeg zelfs weerklank op parlementair vlak: zo werd onlangs een wetsvoorstel ingediend bij de Senaat tot opschorting van de lopende ruilverkavelingsprocedures in het Vlaamse land²⁵.

Democratisch karakter

18. Onder deze verzamelnaam gaan heel wat bezwaren schuil die betrekking hebben op de wijze waarop besloten wordt over te gaan tot een ruilverkaveling uit kracht van de wet, op de verschillende uitvoeringsstadia ervan, de inspraak van de betrokkenen, op de informatie over het verloop van de operaties, maar ook over de rechten en verplichtingen van de betrokken partijen, en op de rechtsbescherming. Vooral — doch niet uitsluitend — bij de bespreking van deze nieuwe wet in de Senaat werden een aantal van deze bezwaren naar voren gebracht. Dit vormt de directe oorzaak van het feit dat het rapport van de Senaatscommissie voor de Landbouw²⁶ voor een zeer belangrijk gedeelte gewijd is aan deze problematiek en overigens een waardevolle informatiebron verschaft voor de oplossing van heel wat problemen. Zonder een uitputtende opsomming te willen geven, kan hier in het bijzonder gewezen worden op de toelichtingen van de bevoegde minister in verband met de kosten en de kostenverdeling van de reeds verwezenlijkte ruilverkavelingen in het Vlaamse land²⁷, en de rechtsbescherming²⁸ van de betrokkenen.

Zoals verder reeds werd opgemerkt, was er een principiële hindernis voor de wetgever om op de hierboven aangegeven terreinen wijzigingen of aanvullingen — voor zover nodig — aan te brengen in de W. 22 juli 1970, wegens het regionale toepassingsgebied van de nieuwe wet. Verbreding van het wetgevend werk tot de genoemde problemen zou een verruiming van het toepassingsgebied van het

wetsontwerp tot het gehele land verondersteld hebben. Zulks zou in elk geval hinderend gewerkt hebben voor de goedkeuring van het ontwerp, maar zou bovendien het homogeen karakter van de door het wetsontwerp beoogde doelstelling in het gedrang hebben gebracht.

Overigens is het belangrijk aan te stippen dat een aantal opmerkingen in verband met het zgn. ondemocratisch karakter van de ruilverkavelingsprocedure onvoldoende rekening houden met het feit dat de huidige procedure van de W. 22 juli 1970 werd opgebouwd om een vlot verloop van de ruilverkaveling mogelijk te maken. In de genoemde wet werd juist afgeweken van de procedure van de oude wet van 25 juni 1956, die een ruimere inspraak toeliet, omdat «de ervaring leerde dat de directe medezeggenschap van de belanghebbenden niet effectief was en tevens dat het feit dat belanghebbenden deel uitmaakten van het comité, dat met de uitvoering was belast, wantrouwen opwekte bij andere betrokkenen»²⁹.

Invloed op het milieu

19. Het ligt voor de hand dat de ruilverkaveling van landeigendommen die gepaard kan gaan met wegen-, waterbeheersings-, grondverbeterings-, energievoorzieningswerken e.a. niet onopgemerkt kan voorbijgaan en repercussies heeft op het milieu. Deze gevolgen zijn onvermijdelijk, maar er kan naar gestreefd worden deze zo beperkt mogelijk te houden. Hiervoor was er trouwens reeds een wettelijke basis voorhanden daar in artikel 1, derde lid, van de W. 22 juli 1970 werd bepaald dat de ruilverkaveling gepaard kan gaan met werken van landschapszorg, waarvoor geen toestemming vereist was van de belanghebbende eigenaars, vruchtgebruikers en pachters.

Door velen werd evenwel betreurd dat, ondanks de informele inspanningen om milieubeschermers zoveel mogelijk bij de agrarische ruilverkaveling te betrekken, er geen wettelijke structuur bestond om de extra-agrarische belangengroepen actief te laten deelnemen aan de uitwerking en de begeleiding van de ruilverkaveling.

Aan deze bekommernis komt de W. 11 augustus 1978 in ruime mate tegemoet door de instelling van een coördinatiecommissie en de verruiming van het ruilverkavelingscomité. Bovendien wordt de agrarische ruilverkaveling geïntegreerd in een ruimer landinrichtingsbeleid, waarbij zowel passieve (o.m. door het landschapsplan) als actieve (aanwending van grondstukken voor recreatie, natuurbehoud) zorg voor het milieu mogelijk worden gemaakt. Bovendien wordt de uitvoering van de ruilverkaveling uit kracht van de wet in niet-homogeen agrarische gebieden vergemakkelijkt daar voortaan niet-agrarische grondstukken en zelfs landschappelijk beschermde gebieden erin begrepen kunnen zijn.

20. Door de nieuwe wet wordt bijgevolg een belangrijke stap voorwaarts gezet in de richting van de verzoening van milieu- en landbouwbelangen en van de integratie van de agrarische ruilverkaveling in de algemene landinrichting. In dit opzicht is het trouwens merkwaardig dat er twee uiteenlopende strekkingen tot uiting kwamen bij de parlementaire besprekingen. Aan de ene kant werd van agrarische zijde gevreesd dat het wetsontwerp zou schaden aan het primordiaal agrarisch karakter van de ruilverkaveling, en aan de andere kant werd vanuit de hoek van de milieubeschermers gesteld dat hetzelfde ontwerp hun te weinig voldoening schonk.

Eerstgenoemde strekking kwam vooral aan bod in de Kamer, en wordt geïllustreerd door een reeks voorstellen van amendementen, die ten dele werden goedgekeurd en waarbij het agrarisch karakter van de ruilverkaveling werd onderstreept³⁰. De tweede strekking was vooral in de Senaat voelbaar, waar overigens een advies van de Commissie Leefmilieu werd verstrekt aan de Landbouwcommissie met betrekking tot het ontwerp³¹. In dit advies wordt overigens

²³ Dit zijn de bepalingen van afdeling 3 van boek III, titel VIII, hoofdstuk II van het Burgerlijk Wetboek.

²⁴ *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/1, p. 8.

²⁵ *Parl. Doc. Senaat*, 1977-78, nr. 450/1.

²⁶ *Parl. Doc. Senaat*, 1977-78, nr. 376/2.

²⁷ *Gec. Doc.*, p. 9-12.

²⁸ *Gec. doc.*, p. 18-23.

²⁹ Verslag van de Senaatscommissie voor de Landbouw, *Parl. Doc. Senaat*, 1977-78, nr. 376/2, p. 2.

³⁰ Zie het verslag van de Kamercommissie voor de Landbouw, *Parl. Doc. Kamer*, 1977, nr. 88/7.

³¹ Zie het verslag van de Senaatscommissie voor de Landbouw, *Parl. Doc. Senaat*, 1977-78, nr. 376/2, p. 23-24.

benadrukt dat het wetsontwerp «metterdaad een bijdrage tot natuurbewoud en landschapszorg» betekent op voorwaarde dat er een multidisciplinaire samenwerking tussen de verschillende overheidsdiensten tot stand komt, dat er voldoende budgettaire middelen uit getrokken worden, dat voldoende zorg besteed wordt aan het landschap tijdens de uitvoering van ruilverkavelingswerken maar ook nadien (beheersproblemen) en dat bij alle leden van de coördinatiecommissie en het ruilverkavelingscomité voldoende deskundigheid en belangstelling in, resp. voor de verschillende betrokken materies aanwezig is.

21. Bij wijze van besluit mag gesteld worden dat, binnen de doelstelling van de wet, een pacificatie mogelijk wordt gemaakt op het vlak van de potentiële tegenstelling tussen landbouw- en milieubelangen. Bij de toepassing van de nieuwe wet zal moeten blijken of deze nieuwe mogelijkheden daadwerkelijk ten volle worden benut.

Op andere terreinen brengt de W. 11 augustus 1978 geen wijzigingen, hetgeen overigens geenszins het opzet was van de wetgever. Wellicht kan een diepgaand gesprek over de ruilverkavelingsprocedure op gang worden gebracht wanneer een begin wordt gemaakt met de coördinatie en de vereenvoudiging van de gehele ruilverkavelingswetgeving, die thans over verschillende wetten verspreid ligt. Door dit niet te onderschatten werk kan wellicht een goede «herverkaveling» van de ruilverkavelingswetten tot stand worden gebracht.

Philippe Vanavermaete
Docent
Universitaire Instelling Antwerpen

MEDEDELINGEN

Afgifte van uittreksels uit de registers van de burgerlijke stand

Senator R. Nauwelaerts die blijkbaar wou te weten komen waarom advocaten en notarissen uittreksels uit de akten van de burgerlijke stand vragen voor de inleidingen van rechtsplegingen, kreeg van de minister van Justitie te horen dat de ambtenaar van de burgerlijke stand niet bevoegd is om te oordelen over de redenen waarom het afleveren van afschriften of uittreksels wordt gevraagd (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, 91*).

Signaleren van werken op de openbare weg

Naar aanleiding van een parlementaire vraag van senator Capoen, heeft de minister van Verkeerswezen nadere inlichtingen verschaft over het signaleren van werken op de openbare weg (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, p. 96*).

Ingevolge artikel 78 van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, worden de verkeerstekens voor het signaleren van werken op openbare wegen andere dan autosnelwegen aangebracht na toelating van de burgemeester of zijn gemachtigde.

Voor gelijkaardige werken kan die toelating zelfs permanent zijn. Het signaleren zelf moet beantwoorden aan de bepalingen van het ministerieel besluit van 25 maart 1977 betreffende het signaleren van werken en verkeersbelemmeringen op de openbare weg, en eventueel aan bijkomende voorschriften van de burgemeester of zijn gemachtigde.

Deze regeling, die steunt op de wet betreffende de politie van het wegverkeer en die beantwoordt aan een praktische noodzaak, vereist geen aanvullend reglement van de gemeenteraad.

Reglementering van het beroep van belastingconsulent en van accountant

Senator Geerinck had onlangs aan de minister van Landbouw en Middenstand gevraagd of er in België een erkende beroepsvereniging bestond die de belangen behartigde van belastingconsulent of van accountant.

De minister had hem laten weten dat er geen enkele erkende beroepsvereniging bestaat voor belastingconsulenten en slechts één enkele die de belangen van de accountants behartigt.

Geïntereerd door het feit dat talrijke verenigingen op hun briefpapier vermelden dat ze wettig erkende beroepsverenigingen zijn, vroeg de senator aan de bevoegde minister om uitleg.

Uit het antwoord van de minister van Middenstand blijkt dat er dienaangaande inderdaad heel wat misverstand bestaat: deze beroepsverenigingen zijn niet erkend op grond van de wet van 6 maart 1964 tot organisatie van de middenstand, maar de term «wettig erkende beroepsvereniging» verwijst naar de wet van 31 maart 1898 op de beroepsverenigingen die in artikel 10 bepaalt: «Alle akten of stukken, van welke aard ook, uitgaande van een vereniging, vermelden haar hoedanigheid als wettig erkende beroepsvereniging» (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, 102*).

Magistraten en het ambt van lid van de raad voor maatschappelijk welzijn

De minister van Justitie heeft medegedeeld dat artikel 9, littera c, van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn verwijst naar de bepalingen van de artikelen 293 en 300 van het Gerechtelijk Wetboek.

Hieruit volgt dat magistraten het ambt van lid van de raad voor maatschappelijk welzijn niet mogen uitoefenen, daar dit laatste ambt volgens een procedure van verkiezing wordt verleend door de gemeenteraad.

De raad voor maatschappelijk welzijn kiest onder zijn leden een voorzitter, zodat dit ambt ook niet door een magistraat kan worden uitgeoefend (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, 91*).

De delegatiebevoegdheid van de burgemeester

Naar aanleiding van een parlementaire vraag van senator Persyn, heeft de minister van Binnenlandse Zaken enige toelichting verstrekt in verband met de delegatiebevoegdheid van de burgemeester (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1978-79, 67*).

In beginsel mag de burgemeester — behoudens het geval van ontstentenis of verhinderd geregeld bij artikel 107 van de Gemeentewet — alleen dan een bevoegdheid overdragen wanneer hem dat uitdrukkelijk bij de wet is toegestaan. Het spreekt voor zichzelf dat deze delegatie schriftelijk wordt vastgelegd ten einde later elke betwisting daaromtrent te vermijden.

Wegens de noden van de praktijk bestaat echter in belangrijke gemeenten het gebruik dat iedere schepen de gewone briefwisseling met betrekking tot de zaken die hem zijn toevertrouwd, ondertekent (F. DEBAEDTS, *Gemeenterecht, Permanente commentaar, 123.2*).

Deze overdracht van bevoegdheid is niet wettelijk zodat er in dit geval slechts van een gedogen sprake kan zijn. De burgemeester blijft steeds gerechtigd, op grond van artikel 101 van de Gemeentewet, hieraan een einde te maken.

Wat de burgemeester niet kan t.a.v. een schepen mag hij of ook het college evenmin t.a.v. een gemeenteraadslid.

De aansprakelijkheid van de beheerder van een failliete vennootschap

Naar aanleiding van een parlementaire vraag van volksvertegenwoordiger Grafé, heeft de minister van Justitie onthuld dat het nieuwe artikel 63ter van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen overgenomen werd uit artikel 99 van de Franse wet van 13 juli 1967 «sur le règlement judiciaire, la liquidation des biens, la faillite personnelle et les banqueroutes».

Volgens de Franse rechtspraak is het niet nodig dat het faillissement afgesloten is om op grond van dit wetsartikel vast te stellen dat de activa niet voldoende zijn om de schuldeisers schadeloos te stellen en de beheerder, gewezen beheerder of ieder andere persoon die t.a.v. de zaken van de failliete vennootschap werkelijke bestuursbevoegdheid heeft gehad, persoonlijk aansprakelijk te verklaren (*Vragen en Antwoorden, Kamer, 1978-79, 8*).

Burgerlijke stand en plaatsnamen in de vroegere kolonie of het trustgebied

Een exemplaar van alle registers van de burgerlijke stand van de niet-inlandse bevolking van de vroegere Belgisch Kongo en Ruanda-Urundi berust op het Ministerie van Buitenlandse Zaken, algemene directie der kanselarij, Defaczstraat 1 te 1050 Brussel, waar belanghebbenden een afschrift of een uittreksel uit deze akten kunnen krijgen.

De diensten van de burgerlijke stand stuiten soms op moeilijkheden wat het gebruik betreft van plaatsnamen die sedert de onafhankelijkheid van deze gebieden werden gewijzigd (*Vragen en Antwoorden, Kamer, 1978-79, 8*).

De minister van Justitie heeft, na overleg met het departement van Buitenlandse Zaken, voorgeschreven dat de ambtenaren van de burgerlijke stand de buitenlandse plaatsen waarvan de naam werd gewijzigd, opgeven door de vermelding van de naam van deze plaatsen op het ogenblik van de gebeurtenis, tussen haakjes gevolgd door de huidige naam van die plaatsen en van de Staat waarin zij gelegen zijn; bv. geboren op 20 januari 1961 te Astrida (thans Butare, Rwanda).

TIJDSCHRIFTEN

Revue Critique de Jurisprudence Belge

fg. 31. 1977.

Jacques Heenen, avec note critique L'inobservation des règles de forme prescrites pour les délibérations des organes d'une société ou d'une association—François Rigaux avec note critique L'injure grave par ricochet—Michel Magrez, avec note critique L'occupation d'usine : une voie de fait répréhensible ou l'exercice d'un droit—Jacques van Compernelle, avec note critique Le Code judiciaire et la théorie des nullités—Philippe Gérard avec note critique La règle de l'égalité entre les créanciers d'une société commerciale en liquidation.

Ars Aequi

XXVII. mei 1978, nr. 5.

Eric den Hertog, Toetsingscriteria van de ombudsman—Jan Zoodtsma, Het democratisch gehalte van de afgelopen kabinetsformatie—Wetgeving—Jurisprudentie.

Tijdschrift voor Europees en Economisch recht

fg. 26. Mei/juni 1978, nr. 5/6.

Rechtspraak—Jurisprudentie.

Data Juridica

fg. 6. mei 1978, nr. 5.

Documentatie van juridische literatuur.

Ondernemingsrecht

fg. 21. mei 1978, nr. 5.

C.B.J. Ebeling, Giraal effectenverkeer—G. Telkamp, De besloten vennootschap na beëindiging van de onderneming—Actualiteiten.

Revue du Notariat Belge

fg. 104. mai 1978.

P. Watelet, Le recours obligé au ministère d'un second notaire ou à l'intervention de deux témoins—Henri Du Faux, Régimes matrimoniaux. Nouveau régime légal. Gestion du patrimoine commun—Art. 1418. Sens de terme—Consentement. Implications—Jurisprudence.

Revue Trimestrielle de Droit Familial

1978, nr. 2.

Myriam Deneve, La loi du 6 juillet 1977 modifiant l'article 1384, deuxième alinéa du Code civil, relatif à la responsabilité des parents pour les dommages causés par leurs enfants mineurs—Jean-Louis Renchon, Deux aspects de désaveu de paternité : l'action en désaveu préventif et la preuve de l'adultère dans l'article 313, al. 1 du Code civil—Bernard Hanotiau, Force probante et force obligatoire des actes d'état civil et des jugements déclaratifs étrangers—Jurisprudence.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités

fg. 51. mai 1978, nr. 5.

Avis au lecteur—Jurisprudence.

Recueil Général

Tome 127 Juin 1978, nrs. 22249 et 22250.

Droit civil—droit notarial—droit fiscal.

Annales de la Faculté de droit, d'Economie et de Sciences Sociales de Liège

fg. 23, 1978, nr. 1.

A la mémoire de Paul Lambert—Georges de Leval, L'accélération de la procédure—Jacqueline Van Mullen, L'incidence des variations monétaires sur le droit belge des obligations—Serge Feld, La nature des pertes causées par l'émigration de main-d'œuvre qualifiée des pays sous-développés.

Mouvement Communal

fg. 60. mei 1978, nr. 5.

J. Charlier, La lecture publique et le décret du 21 février 1978—L. Cogniaux, Les ludothèques—Villes-Villages 80—Centre funéraire de Robermont—G. Latour, Le coin du financier et du fiscaliste—G. Blanquart, Rubrique : Aménagement du territoire—rénovation urbaine et protection du patrimoine architectural—Actualités—Législation—Jurisprudence—Chronique «Aide sociale».

Recueil Dalloz

20e cahier. 24 mai 1978.

Christian Lapoyade Deschamps, La liberté de se retirer d'une société—Jurisprudence.

21e cahier. 31 mai 1978.

Gilbert Tixier, Garanties de procédure en matière fiscale et douanière—Yves Gaudemet, Les comités d'hygiène et de sécurité dans l'entreprise—Jurisprudence.

22e cahier. 7 juin 1978.

Jacques Massip, La loi du 27 décembre 1977 relative aux délais d'exercice de l'action à fins de subsides—Jean Vasserot, Incidences sur le Tarif de la postulation des modifications des tarifs des notaires et des huissiers—Jurisprudence—Législation.

23e cahier. 14 juin 1978.

Michel Prieur, L'agrément des associations de protection de la nature et de l'environnement—Eric Agostini, L'argument «a contrario»—Jurisprudence.

Archiv des öffentlichen Rechts

103 Band. Heft 1. März 1978.

Ernst-Wolfgang Böckenförde, Parlamentarische Untersuchungsausschüsse und kommunale Selbstverwaltung—Gunnar Folke Schuppert, Zur Nachprüfung gerichtlicher Unterscheidungen durch das Bundesverfassungsgericht—Hans Peter Ipsen zum 70. Geburtstag—Werner van Simson zum 70. Geburtstag—Literatur.

Northwestern University Law Review

Volume 72. July-August 1977, nr. 3.

Raoul Berger, War, Foreign Affairs, and Executive Secrecy—Elizabeth W. Rhodes, Real Estate, Limited Partnerships : Selected Tax Considerations—Stephen Barrett Kanner, From Denver to Dayton : The Development of a Theory of Equal Protection Remedies.